

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI**

**ORUÇLU, SARI BUDAK VE BALLIÜZÜM KÖYLERİNDE (ARTVİN)
ETNOBOTANİK BİR ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeref ALAGÖZ

**Danışman
Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU**

ARTVİN-2023

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm Köylerinde (Artvin/Merkez) Etnobotanik Bir Çalışma” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Sayın Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU’nun sorumluluğunda tamamladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı taahhüt ederim. Aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Artvin Çoruh Üniversitesi yerleşlerinden erişime açılabilir.
- Tezimin... ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

20/05/2023

Şeref ALAGÖZ

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

ORUÇLU, SARIBUDAK VE BALLIÜZÜM (ARTVİN /MERKEZ) KÖYLERİNDE
ETNOBOTANİK BİR ÇALIŞMA

Şeref ALAGÖZ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: .../.../2023

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: .../.../2023

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Sefa AKBULUT

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hayal AKYILDIRIM BEĞEN

Bu Yüksek Lisans, Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından .../.../..... tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../..... tarih ve..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

.... /...../

Doç. Dr. Mustafa Çağatay KORKMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm Köylerinin (Artvin) Halk İlaçları” konusunda yapılan bu çalışma; Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU’ na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Elde edilen verilerin analiz edilmesinde ve tezin yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi Hayal AKYILDIRIM BEĞEN, Arş. Gör. Canan AÇIKGÖZ HARŞIT, Arş Gör. Şevval SALİOĞLU ve Öğr. Gör. Bahar ASLAN’a teşekkür ederim.

Çalışmalarım süresince ve tezin yazım aşamasında kadar büyük bir sabırlılıkla desteğini eksik etmeyen eşim Sn. Sontaç Tekin ALAGÖZ, çalışmalarına yardım eden canım kızım Sn. Melis ALAGÖZ’ e ve Artvin Şehit Tamer AKTAŞ Polis Merkezi 3. Grup çalışanları olan Hüseyin ÇALIŞ ve ekibine sonsuz teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarımda bana desteklerini eksik etmeyen Sarıbudak Köyü Muhtarı İrfan BEKEN ve eski Oruçlu Muhtarı Osman DÖNMEZ’ e teşekkür ederim.

Araştırmanın bilimsel ve teknik açıdan uygulayıcılara faydalı olmasını dilerim.

Şeref ALAGÖZ

Artvin- 2023

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TEZ BEYANNAMESİ	I
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
TABLolar DİZİNİ	X
KISALTMALAR DİZİNİ	XIII
1 GİRİŞ	1
1.1 Genel Bilgiler	1
1.2 Literatür Özeti	2
1.3 Araştırma Alanlarının Genel Tanıtımı	5
1.3.1 Coğrafi Konum.....	5
1.3.2 İklim Özellikleri	8
1.3.3 Jeolojik Yapı ve Genel Toprak Özellikleri.....	10
1.3.4 Bitki Örtüsü	11
2 MATERYAL VE YÖNTEM	12
2.1 Materyal	12
2.2 Yöntem	12
3 BULGULAR	15
3.1 Araştırma Sonuçlarına Göre Sayısal ve Oransal Değerlendirmeler	15
3.1.1 Halkın Tıbbi, Aromatik ve Şifalı Bitkiler Terimlerini Bilme Durumları	16
3.1.2 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Hakkındaki Bilgilerinin Potansiyel Durumu	17
3.1.3 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Olarak Bildikleri Bitkiler ve Durumları .	17
3.1.4 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Niçin Kullandıklarının Durumları	19
3.1.5 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılan Kısımlarına Göre Dağılımları	26
3.1.6 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Nasıl Kullanıldığı ve Hazırlama Şekillerine Göre Sayısal ve Oransal Dağılımları	27

3.1.7 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Toplandığı ve Kullanıldığı Zaman Dilimlerinin Dağılımı	27
3.1.8 Halkın Bahçelerindeki Yetiştirilmiş Olan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Bitkilerin Hastalık Durumları	30
3.1.9 Halka Gösterilen Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden Başka Halkın Göstermiş Olduğu Tıbbi ve Aromatik Bitkiler	30
3.1.10 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden Karışım Yaparak Kullandıkları Bitkiler.....	31
3.2 Araştırma Sonuçlarına Göre Halkın Tespit Ettikleri Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Tanımları	31
3.2.1 <i>Asplenium scolopendrium</i> L.....	31
3.2.2 <i>Equisetum arvense</i> L.	31
3.2.3 <i>Abies nordmanniana</i> (Steven) Spach	32
3.2.4 <i>Picea orientalis</i> (L.) Peterm.	32
3.2.5 <i>Pinus sylvestris</i> var. <i>hamata</i> Steven.	32
3.2.6 <i>Juniperus oxycedrus</i> L.	33
3.2.7 <i>Helleborus orientalis</i> Lam.	33
3.2.8 <i>Berberis vulgaris</i> L.....	33
3.2.9 <i>Capparis sicula</i> Veill.	34
3.2.10 <i>Chelidonium majus</i> L.	34
3.2.11 <i>Polygonum bistorta</i> subsp. <i>carneum</i> (K.Koch) Coode & Cullen.....	34
3.2.12 <i>Polypodium vulgare</i> L.....	35
3.2.13 <i>Rumex crispus</i> L.	35
3.2.14 <i>R. acetosella</i> L.....	35
3.2.15 <i>Chenopodium foliosum</i> (Moench) Asch.....	35
3.2.16 <i>Tilia dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i> (V. Engl.) Pigott.....	36
3.2.17 <i>Rhus coriaria</i> L.	36
3.2.18 <i>Astragalus glycyphyllos</i> L.....	36
3.2.19 <i>Onobrychis transcaucasica</i> Grossh.....	37
3.2.20 <i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	37
3.2.21 <i>C. orientalis</i> Pall. ex M.Bieb.....	37
3.2.22 <i>C. microphylla</i> C. Koch.....	38

3.2.23 <i>Fragaria vesca</i> L.....	38
3.2.24 <i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i> (Uglitzk.) Browicz	38
3.2.25 <i>Mespilus germanica</i> L.....	38
3.2.26 <i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	39
3.2.27 <i>P. spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin.....	39
3.2.28 <i>Pyrus communis</i> subsp. <i>caucasica</i> (Fed.) Browicz	39
3.2.29 <i>P. elaeagrifolia</i> Pall.....	40
3.2.30 <i>Rosa canina</i> L.....	40
3.2.31 <i>Rubus canescens</i> DC.	40
3.2.32 <i>R. canescens</i> var. <i>glabratus</i>	41
3.2.33 <i>R. caucasicus</i> Focke	41
3.2.34 <i>R. sanctus</i> Schreber.	41
3.2.35 <i>R. idaeus</i> L.....	41
3.2.36 <i>Hedlundia armeniaca</i> (Hedl.) Mezhenkyj	42
3.2.37 <i>Cydonia oblonga</i> Mill.	42
3.2.38 <i>Morus alba</i> L.....	42
3.2.39 <i>M. nigra</i> L.	43
3.2.40 <i>M. rubra</i> L.....	43
3.2.41 <i>Ficus carica</i> L.	43
3.2.42 <i>Urtica dioica</i> L.....	44
3.2.43 <i>Paliurus spina-christii</i> Mill.....	44
3.2.44 <i>Epilobium hirsutum</i> L.....	45
3.2.45 <i>Punica granatum</i> L.....	45
3.2.46 <i>Cornus mas</i> L.	45
3.2.47 <i>Sambucus ebulus</i> L.....	46
3.2.48 <i>Valeriana erotica</i> Christenh. & Byng	46
3.2.49 <i>Eupatorium cannabinum</i> L.....	46
3.2.50 <i>Cota tinctoria</i> (L.) J.Gay	47
3.2.51 <i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Sch. Bip.....	47
3.2.52 <i>Taraxacum butleri</i> Soest	47
3.2.53 <i>Rhododendron luteum</i> Sweet	47
3.2.54 <i>R. ponticum</i> L.	48

3.2.55	<i>Vaccinium arctostaphylos</i> L.....	48
3.2.56	<i>Cylamen coum</i> Mill.	48
3.2.57	<i>Diospyros lotus</i> L.	49
3.2.58	<i>D. kaki</i> L. Fil.	49
3.2.59	<i>Olea europaea</i> L.....	49
3.2.60	<i>Ajuga chamaepitys</i> (L.) Schreb.	50
3.2.61	<i>Origanum rotundifolium</i> Boiss.....	50
3.2.62	<i>Satureja hortensis</i> L.	50
3.2.63	<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>grossheimii</i> (Ronniger) Jalas	51
3.2.64	<i>Mentha longifolia</i> (L.) L.....	51
3.2.65	<i>Clinopodium serpyllifolium</i> subsp. <i>fruticosum</i> (L.) Bräuchler.....	51
3.2.66	<i>Plantago major</i> L.	52
3.2.67	<i>Digitalis ferruginea</i>	52
3.2.68	<i>Verbascum</i> sp.	52
3.2.69	<i>Viscum album</i> L.....	53
3.2.70	<i>Hypericum perforatum</i> L.....	53
3.2.71	<i>Salix alba</i> L.	54
3.2.72	<i>Juglans regia</i> L.....	54
3.2.73	<i>Castanea sativa</i> Mill.	55
3.2.74	<i>Corylus avellana</i> L.	55
3.2.75	<i>Vitis vinifera</i> L.....	55
3.2.76	<i>Smilax excelsa</i> L.....	56
3.2.77	<i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i> (L.).....	56
4	TARTIŞMA.....	64
5	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
	EKLER.....	73
	KAYNAKLAR.....	126
	ÖZGEÇMİŞ.....	130

ÖZET

ORUÇLU, SARIBUDAK VE BALLIÜZÜM (ARTVİN /MERKEZ) KÖYLERİNDE ETNOBOTANİK BİR ÇALIŞMA

Bu çalışma, 2020-2023 yılları arasında Artvin ili merkez ilçesine bağlı Oruçlu, Sarıbudak ve Ballıüzüm Köylerinin halk tarafından tıbbi ve aromatik amaçla kullandıkları bitki türlerinin yöresel isimleri, hangi kısımlarının, nasıl ve ne kadar sürede, ne zaman, hangi şekilde toplandığı, ne kadar sürede saklandıkları ve hangi bitkiler ile karışım yapılarak kullanıldığının ayrıca tıbbi bitkiler hakkına bilgileri, bitkilerin faydalı olup olmadığı, tıbbi ve aromatik bitkilerin toparken neye yaradığı ve tıbbi ve aromatik bitkiler hakkına topluma bilgi verilip verilmemesi gerektiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca çalışma alanı 300-3224 m yükseltiler arasında bulunmaktadır. Araştırma alanı Davis'in grid sistemine göre A8 karesinde, Holarktik bölgenin, Avrupa-Sibirya flora alanının Öksin kesiminin Kolşik altkesiminde yer almaktadır. Veriler, bilgilendirici konsensüs (FIC-Factor informant consensus), geçerlilik düzeyi (FL-fidelity level) faktörü ve kullanım değeri (UV-use value) faktörü ile analiz edilmiştir. Araştırma alanında 55 kişi ile anket yapılmıştır. Ankette toplamda 54 familya ait 122 cins bitki türünün fotoğrafları gösterilmiş ve araştırma sonucunda 26 familyaya ait 67 bitki türünün yöre halkı tarafından tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiş, ayrıca halk tarafından 8 familyaya ait 9 cins bitki türünü göstererek toplamda 30 familyaya ait 77 bitki türünün tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırma alanında en çok takson içeren familyalar sırasıyla; Rosaceae (19 takson), Asteraceae (13 takson), Lamiaceae (12 takson) familyalarının olduğu görülmüştür. IUCN tehlike kategorilerine göre endemik ve endemik olmayan nadir 77 adet taksonun tehlike durumu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anket, Artvin, etnobotanik, Tıbbi ve aromatik bitki.

SUMMARY

AN ETHNOBOTANIC STUDY IN THE VILLAGES OF ORUÇLU, SARIBUDAK AND BALLIUZUM (ARTVIN /CENTRAL)

In this study, the local names of the plant species used for medicinal and aromatic purposes by the people of Oruçlu, Saribudak and Ballüzüm Villages of the central district of Artvin province between the years 2020-2023, which parts, how and how long, when, how and how long they were collected. It is aimed to determine the information about medicinal plants, whether they are useful or not, what medicinal and aromatic plants are used for when collecting, and whether information should be given to the public about medicinal and aromatic plants.

In addition, the study area is located between 300-3224 m altitudes. The research area is located in the A8 square according to Davis's grid system, in the Colchic subsection of the Euxine part of the Euro-Siberian flora area of the Holarctic region. The data were analyzed with the informative consensus (FIC-Factor), the level of validity (FL-fidelity level) factor and the UV-use value factor. A survey was conducted with 55 people in the research area. In the survey, photographs of 122 plant species belonging to 54 families were shown, and as a result of the research, it was determined that 67 plant species belonging to 26 families were used by the local people for medicinal and aromatic purposes. and aromatic purposes.

The families that contain the most taxa in the research area are respectively; Rosaceae (19 taxa), Asteraceae (13 taxa), Lamiaceae (12 taxa) families were found.

Endemic and non-endemic rare 77 taxa were evaluated according to IUCN hazard categories.

Keywords: Artvin, ethnobotanical, medicinal and aromatic plant, survey.

TABLÖLER DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1. Artvin'in 1949-2021 yılları arası iklim verileri	9
Tablo 2. Araştırmada en fazla yararlanıldığı belirtilen tıbbi- aromatik olarak bilinen bitkiler	18
Tablo 3. Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilme oranları	20
Tablo 4. Tıbbi ve aromatik bitkilerin tedavi amaçlı kullanıldıkları rahatsızlıklara göre sayısal ve oransal dağılımı.....	23
Tablo 5. Araştırmaya katılan katılımcıların soğuk algınlığında kullanmış olduğu tıbbi ve aromatik bitkinin oranı ve dağılımı	24
Tablo 6. Araştırmaya katılan katılımcıların kansızlık/ demir eksikliği hastalığında kullanmış olan tıbbi ve aromatik bitkinin oranı ve dağılımı	25
Tablo 7. Araştırmaya katılan katılımcıların mide ağrısı/ülser hastalığında kullanmış olan tıbbi ve aromatik bitkinin oranı ve dağılımı	26
Tablo 8. Tıbbi ve aromatik bitkilerin hangi kısımlarını kullandıklarının dağılımı ve oranı	26
Tablo 9. Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri.....	57
Tablo 10. Araştırma alanında bulunan taksonların IUCN kategorileri (IUCN, 2021).	65
Tablo 11. Araştırmaya katılanların tıbbi ve aromatik bitkiler hakkındaki bilgileri ve diğer çalışmalar ile benzerlik oranları.....	67
Tablo 12. Araştırmaya katılan katılımcıların tıbbi bitkileri faydalı bulma oran ve dağılımı	67
Tablo 13. Bilgilendirici Konsensüs Faktörü (FIC)	68

Tablo 14. Tıbbi ve aromatik bitkinin kullanılan kısımların kaç defa söylendiği..... 70

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1. Araştırma Alanının Coğrafi Durumu	6
Şekil 2. Türkiye'nin fitocoğrafik bölgeleri (David vd. 1971).	7
Şekil 3. Sarıbudak Köyü'nden genel görünüş (URL-1)	7
Şekil 4. Ballüzüm Köyü'nden Genel Görünüş (URL-1).	8
Şekil 5. Oruçlu Köyü'nden Genel Görünüş	8
Şekil 6. Walter (1956) yöntemine göre Artvin su bilançosu.....	10
Şekil 7. Yakın bölgelerde yapılan çalışmalarda saptanan tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayıları	65

KISALTMALAR DİZİNİ

Ark.	Arkadaşları
DD	Data deficient (Veri Yetersiz)
EN	Endangered (Tehlikede)
Gr	gram
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (Dünya Tabiatı Koruma Birliği)
LC	Az Tehdit Altında
spp.	Türler
subsp.	Subspecies- Alttür
var.	Varyete

1 GİRİŞ

1.1 Genel Bilgiler

İnsan ve bitki arasındaki bağ yüzyıllara dayanmaktadır. İnsanlık var olduğu günden bu yana, doğayı daima tabii bir eczane olarak görmüş ve doğada yetişen Tıbbi ve aromatik bitkileri gıda, baharat, ilaç ve şifa bulmak gibi çeşitli amaçlar için kullanmıştır. Sentetik ilaçların kullanılmaya başlanmasıyla ilgi azalmışsa da bu sentetik ürünlerin yan etkilerinin anlaşılması üzerine, Tıbbi ve aromatik bitkilere olan ilgi tekrar eski önemine ulaşmaya başlamıştır (Özçelik ve Balabanlı, 2005). Dünya Sağlık Örgütü (WHO), dünyada yaklaşık dört milyon insan sağlık sorunlarını ilk etapta bitkisel droglarla gidermeye çalıştıklarını ve dünyada ilaç üreten firmaların ürettikleri ilaçların yaklaşık %25'nin bitkisel kökenli ilaçlar olduğunu bildirmektedir (Fransworth, 1990; Principe, 1991).

Türkiye bitki çeşitliliği açısından oldukça zengin bir çeşitliliğe sahip olup önemli bir coğrafi merkezde bulunmaktadır. Bitki gen kaynakları yönünden de dünyanın en zengin ülkelerindendir. Topoğrafik, jeomorfolojik ve iklimsel çeşitlilik sebebiyle, olağanüstü bitkisel tür çeşitliliğine sahiptir (Eminağaoğlu, 2015). Türkiye'nin sahip olduğu 12 bin civarındaki bitki taksonunun yaklaşık 3800 adeti endemik türlerden oluşurken Avrupa' da 11 bin takson sayısının 2600 adeti endemik bitki türlerinden oluşmaktadır (Malyer, 1996; Karagöz ve ark. 2010; Volkan, 2016). Türkiye' den 15 kat büyük olan Avrupa kıyaslandığında, bu zenginlik daha iyi anlaşılmaktadır.

Ülkemizin bu denli zengin bitki çeşitliliğine sahip olması önemli imkânlar sunmasının yanında büyük sorumluluklar da yüklemektedir. Bu amaçla öncelikli olarak her bölgedeki bitki potansiyelinin belirlenmesi ve koruma altına alınması, bu bölgelere özgü nesil tükenmekte olan ve ekonomik değer içerenleri tespit edilmesi ve kültüre alınması gerekmektedir (Gül ve Dinler, 2016).

Karadeniz Bölgesi'nde tıbbi ve hoş kokulu bitkiler üzerine yapılan araştırmaların çoğu Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz Bölgesi'ni kapsamaktadır. Artvin ilinde de birçok alanında araştırmalar yapılmasına rağmen bu bölge için yeterli değildir.

Bu çalışmada, Artvin il merkezine bağlı Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm Köylerinde yaşayan halkın çeşitli amaçlarla kullandığı bitkiler, bu bitkilerin yöresel ve bilimsel adlarının tespiti, bu bitkilerden faydalanma amacı ve yöntemlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece, bu bilgi birikiminin ve kültürünün gelecek nesillere ulaştırılması sağlanacaktır.

1.2 Literatür Özeti

Palaşoğlu ve Eminağaoğlu (2022) tarafından, Artvin ili merkez ilçesine bağlı Beşpare Köyleri olarak bilinen Seyitler, Vezirköy, Ahlat, Varlık ve Salkımlı köylerinde, halk tarafından tıbbi ve aromatik amaçla kullanılan bitki türlerinin yöresel isimleri ve kullanımlarının belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışma alanı 5 köyden oluşmuş olup bu köylerden 120 kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda 39 familyaya ait 75 bitki türünün yöre halkı tarafından tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Erşen Bak ve Çifci (2022), Artvin'in merkez köylerindeki bazı bitkilerin etnobotanik özelliklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmada, yaprakları ve/veya taze sürgün ve gövdeleri gıda ve baharat olarak tüketilen, hayvanları beslemek ve hayvan sağlığını korumak amacıyla ve diğer etnobotanik amaçlarla kullanılan çok sayıda doğal bitki tespit edilmiştir. Farklı bölgelerde yerel halklar tarafından tıbbi amaçlı çeşitli kullanımları kayıt altına alınmış olan bazı bitkilerin, araştırma alanında bilinen herhangi bir tıbbi gerekçeye dayandırmadan yalnızca gıda ve çay olarak tüketildikleri belirlenmiştir.

Şahin (2022), Yozgat ili ve bazı ilçelerinde yaptığı etnobotanik çalışmada; 14 ilçe, yaklaşık 100 köy ve bu köylerde yaşayan yaklaşık 500 kişi ile yapılan görüşmeler sonucu 127 bitki taksonunun kullanıldığını ve bunlardan 20 tanesinin çay, 75 tanesinin gıda-tıbbi amaçlı ve 30 tanesinin ise farklı amaçlar için kullanıldığını tespit etmiştir.

Kolit (2022), Sille (Selçuklu/Konya) ve çevresinde yaptığı etnobotanik çalışmada; 43 familyaya ait 99 bitki taksonu belirlemiştir. Çalışmada tıbbi bitkilerin kullanım değerini (UV) ve FIC değerlerini hesaplamış, tıbbi bitkiler arasında UV değeri en yüksek (0,73) *Thymus sipyleus* Boiss. (Sipil kekiği) olarak tespit etmiştir. Tıbbi kullanımda en yüksek FIC değeri ise Akciğer hastalıkları (0,94) olarak tespit etmiştir.

Öz (2022), Akçakale ve Harran (Şanlıurfa) ilçelerinde yaptığı etnobotanik çalışmasında; 39 familyaya ait 101 takson belirlemiştir. Çalışma alanında belirlediği taksonların 67'sini tıbbi, 34'ünü gıda, 8'ini yakacak, 8'ini inanç, 5'ini boya, 3'ünü süpürge, 3'ünü yapı malzemesi, 3'ünü aroma, 1'ini süs, 1'ini koruyucu, 1'ini koku, 1'ini indikatör, 1'ini nazarlık, 1'ini oyun, 1'ini ev eşyası, 1'ini yem, 1'ini takı amaçlı kullanıldıklarını tespit etmiştir. Ayrıca bu taksonlardan 8'ini zararlı olarak tanımlandıklarını belirlemişlerdir.

Atik (2022), Zile (Tokat) yöresinde yaptığı etnobotanik çalışmasında; 24 köyün etnobotanik açıdan incelemesini yapmış çalışma kapsamında gezilen yerleşim yerlerinde kadın, erkek çeşitli yaş ve meslek gruplarından 62 kişi ve Zile merkezde bulunan 2 aktar ile yüz yüze görüşmüştür. Araştırma alanında tespit ettiği doğal yayılışı olan 45 familyaya ait 125 bitki taksonu ile aktarlarda halk tarafından en fazla tercih edilen 25 familyaya ait 45 bitki taksonu belirlemiştir. Başta insan yiyeceği ve geleneksel tedaviler olmak üzere, süs amaçlı, hayvansal gıda, tütsü ve eşya olarak uzun yıllardan beri bölge insanı tarafından bilindiği, toplandığı ve bir kültür mirası olarak aktararak günümüze ulaştığını tespit etmiştir.

Polat (2022), Bergama (İzmir) semt pazarlarındaki bitkilerin etnobotanik özelliklerini araştırmış ve yaptığı çalışmada; toplam 259 kaynak kişi ile anket çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışmadan elde ettiği verilere göre ilçe merkezindeki semt pazarlarında, toplam 34 familyaya ait 69 cins ve 73 adet tür ve alttür seviyede bitki taksonu kayıt altına almıştır. Etnobotanik açıdan kayıt altına alınan bitkilerden 55 taksonun gıda, 43 taksonun tıbbi ve 3 taksonun ise diğer (araç-gereç, boya ve inanç) amaçla yörede kullanım alanlarına sahip olduğunu tespit etmiştir.

Arasan (2022), Kozak Yaylası (Bergama) ve çevresinde yaptığı etnobotanik çalışmasında; Kozak Yaylası ve çevresinde bulunan 24 köyde 166 kaynak kişi ile görüşmüş, 60 familyaya ait 157 bitki taksonunun etnobotanik kullanımları ve bu bitki taksonlarına ait 263 yerel isim kayıt altına almıştır. Çalışma sonucunda, tespit edilen taksonların bilimsel ve yerel isimleri, kullanım şekilleri ve kullanım amaçlarını tespit ederek, bilgileri derlemiştir.

Öztürk (2022), Maçka (Trabzon) ilçesinde yetişen bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri ve peyzaj değerlerini araştırmış ve bu çalışmasında; ilçede 25 mahalle ve 4 yaylayı ziyaret ederek 48 kişi ile yüz yüze anket gerçekleştirmiştir. Yapılan çalışma sonucu 65 familyaya ait toplam 193 bitki taksonun başta gıda ve tedavi olmak üzere çeşitli amaçlarla

kullanıldığını tespit etmiştir. Bununla birlikte tespit edilen taksonlardan 134'ünün peyzaj değeri olduğunu saptamış ve potansiyel kullanım alanlarına yönelik öneriler sunmuştur.

Yılmaz (2022), Tillo (Siirt) ve çevresinde yaptığı etnobotanik çalışmasında; 49 familyaya ait toplam 151 takson tespit etmiştir. Kullanımını tespit ettiği örneklerin 99'unu gıda, 88'ini ilaç, 19'unu boya, 17'sini hayvan yemi, 15'ini alet, 12'sini süs, 9'unu aroma, 7'sini yakacak, 6'sını baharat, 3'ünü kozmetik ve 1'ini oyun amaçlı kullanıldığını ortaya koymuştur.

Culu (2021), çalışmasında 35 günlük arazi çalışması ile yöredeki 71 mahallede halk ilacı olarak kullanılan bitkilerden örnekler toplanmış ve bu bitkilerin yöresel adlarını, tedavideki kullanılışlarını, yararlanılan kısımlarını, ilaçların hazırlanışını, uygulanış şekillerini, dozlarını ve uygulama sürelerini bildirmiştir. Çalışma alanında 117 bitki örneğinin teşhisi sonucu 106 taksondan geleneksel halk ilacı olarak yararlanıldığını ortaya koymuştur. Çalışma alanında kaydedilen bitkilerden en çok böbrek hastalıkları, şeker hastalığı, öksürük, soğuk algınlığı, mide rahatsızlıkları, kalp-damar hastalıkları ve hemoroidin tedavisinde yararlanıldığını tespit etmiştir.

Erşen Bak ve Çifci (2020), Artvin'in merkez köylerinde bazı tıbbi bitkilerin yöresel kullanımlarını belirlemişlerdir. Yöre halkı tarafından, tıbbi amaçlarla 27 familyaya ait 43 farklı bitkinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Tıbbi olarak en çok kullanılan türleri barındıran familyalar Rosaceae, Asteraceae, Lamiaceae olarak sıralanmıştır. Analiz edilen veriler ile tıbbi bitkilerin kullanım değeri (VU), hastalık grupları için kullanılan bitkiler hakkında bilgi verenler arasında fikir birliği olup olmadığı (FIC) ve bu bitkilerin kullanım yoğunluğu (FL) belirlenmiştir. Başta grip ve nezle olmak üzere solunum sistemi hastalıkları ve cilt hastalıklarında bitkilerle geleneksel tedavi yöntemlerinin kullanıldığı ve bu hastalıkların tıbbi bitkilerle tedavisi konusunda fikir birliğinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Karaköse, Akbulut ve Özkan (2019). Yaptıkları etnobotaniksel çalışmada Torul ilçe merkezi ve çevre köylerde yaşayan yöre halkının geleneksel olarak hastalıkların tedavisinde kullandığı bazı bitkilerin raporlanmasını amaçlamışlardır. 82 yerel halk ile yüz yüze iki bölümden oluşan bir anket çalışması yapılmış, 18 familyaya ait 29 takson tanımlanmış ve tıbbi kullanımları kayıt altına alınmıştır. Ayrıca bitki parçalarının kullanım şekilleri ve amaçları da kayıt altına alınmıştır. Bitkilerin çoğunlukla soğuk algınlığı ve grip, mide rahatsızlıkları, jinekolojik, kalp damar ve solunum yolu hastalıklarının tedavisinde

kullanıldığını belirtmişlerdir.. En yüksek kullanım değeri (UV), *Rosa canina* (0,54) ve *Mentha longifolia* subsp. *longifolia* (0,46) ve en yüksek FIC değeri (0,83) ile soğuk algınlığı ve grip, (0,75) ile mide rahatsızlıklarının olduğu belirtilmiştir.

Saraç, Özkan ve Akbulut (2013). Yaptıkları etnobotaniksel çalışmada Rize ilindeki 5 ilçede kullanılan bitkilerin etnobotanik özelliklerini, kullanım alanlarını ve yerel isimlerini tespit ederek, bu yörede halkın kaybolmaya yüz tutmuş kültür zenginliğinin yanı sıra, ekonomik öneme sahip olanlarının belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırma alanında 56 familyaya ait 113 taksonun, 78'i tedavi, 43'ü gıda, 19'u hayvanlarda tedavi ve yem, 8'i baharat ve çay, 26'sının ise farklı amaçlarla kullanıldığını saptamışlardır. *Datisca canabinnia*'nın arıcılıkta arıları korumak için, *Setaria glauca* L. P. Beauv.'nın insan ve kuşlar için gıda amaçlı olarak kullanıldığı ilk defa bu çalışmayla ortaya çıkarmışlardır. Bitkilerin şifa amaçlı en çok kullanıldığı durumları mide rahatsızlıkları, hemoroit, solunum yolu rahatsızlıkları, idrar yolu rahatsızlıkları, yara temizleme ve cilt hastalıkları olarak belirlemişlerdir.

Şen, Akbulut ve Karaköse (2022). Yaptıkları etnobotaniksel çalışmada, Kastamonu il merkezi ve çevre köylerde yaşayan yöre halkı tarafından geleneksel olarak hastalıkların tedavisinde kullanılan bazı bitkilerin belirlenmesini amaçlamışlardır. 34 kadın ve 18 erkek olmak üzere 52 katılımcı ile yüz yüze anket uygulanmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmışlardır. 41 familyaya ait 92 bitkinin teşhisi yapılmış ve tıbbi kullanımlarını kayıt altına almışlardır. *Pilosella leucopsilon* subsp. *pilisquama*, *Galium palustre*, ve *Astragalus nitens* için yeni kullanım alanları da belirlemişlerdir.

1.3 Araştırma Alanlarının Genel Tanıtımı

1.3.1 Coğrafi Konum

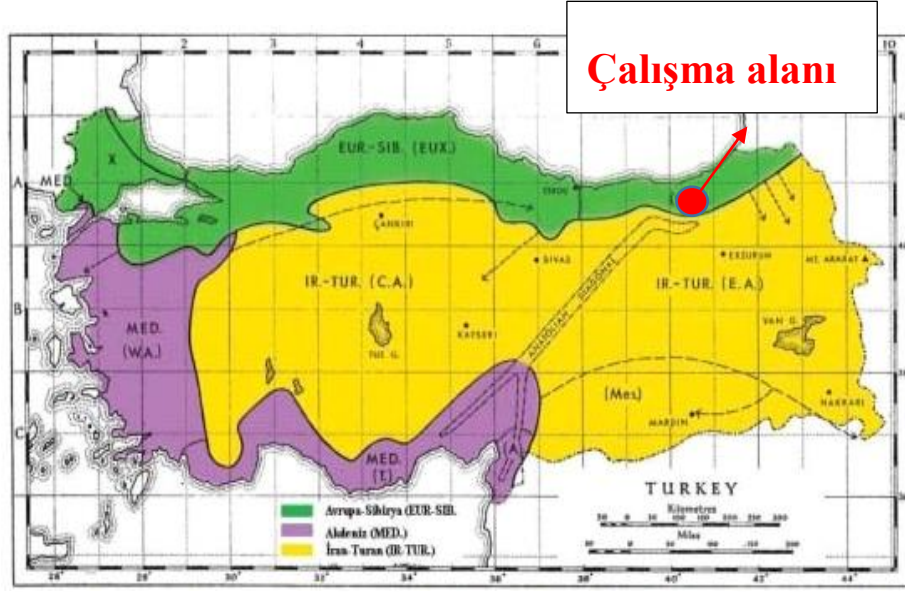
Artvin il merkezine bağlı Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm Köyleri araştırma alanını oluşturmaktadır. İdari bakımdan Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Artvin Orman İşletme Müdürlüğü Zeytin İşletme Şefliğine bağlı bulunmaktadır. Coğrafi bakımdan Greenwich'e göre 41°38'18"- 41°52'46" Doğu boylamları ile 41°01'04"- 41°10'04" kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. 1/25000 ölçekli topoğrafik memleket paftalarından, Artvin-F47-c1,c2,c3,c4 ve d4 Paftaları içinde kalmaktadır. Denizden yüksekliği 300 m ile 3224 m arasında değişmektedir. Alanın büyüklüğü 12349,7 hektardır. Artvin Merkezine 25 km

uzaklıktadır. Arazi yapısı dağlık ve ormanlarla çevrilidir. Köylerin birçok yaylaları ve mezarları mevcuttur (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma Alanının Coğrafi Durumu

Araştırma alanı fitocoğrafik açıdan; Davis'in grid sistemine (Davis, 1965) göre A8 karesinde yer almakta olup, Holarktik flora bölgesinin, Avrupa-Sibirya flora alanının, Öksin kesiminin, Kolşik altkesiminde bulunmaktadır (Eminağaoğlu ve ark, 2015).

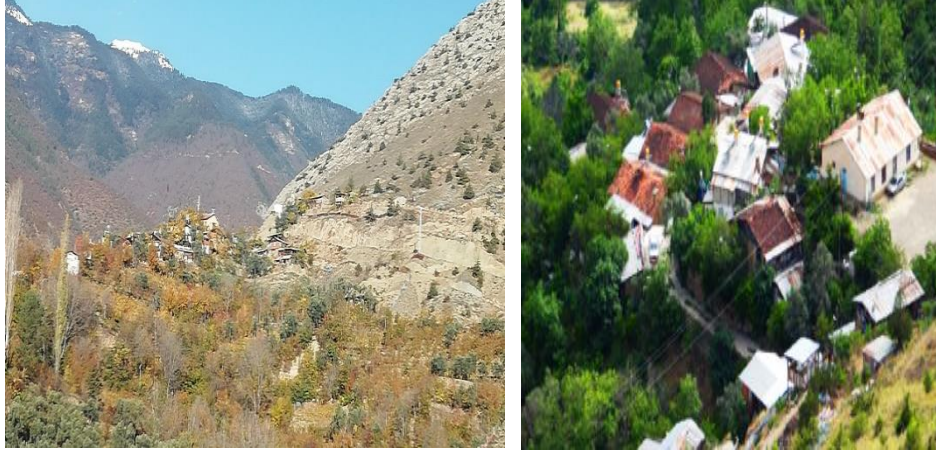

Şekil 2. Türkiye'nin fitocoğrafik bölgeleri (David vd. 1971).

Şekil 3. Sarıbudak Köyü'nden genel görünüş (URL-1)

Araştırmaya konu köylerden birisi olan Sarıbudak Köyü 1067 m'de yer almaktadır (URL-2). Artvin- Erzurum yolu üzerinde Merkeze 28 km mesafe uzaklıktadır. Köy 58'si erkek kadın 45'i erkek olmak üzere toplam nüfusu 103 kişidir.

Şekil 4. Ballüzüm Köyü’nden Genel Görünüş (URL-1).

Ballüzüm köyü 573 m’de yer almaktadır (URL-2). Artvin- Erzurum yolu üzerinde Merkeze 24 km uzaklıktadır. Köy 23’si erkek kadın 22’i kadın olmak üzere toplam nüfusu 45 kişidir.

Şekil 5. Oruçlu Köyü’nden Genel Görünüş

Oruçlu köyü 1500 m’de yer almaktadır. Artvin- Erzurum yolu üzerinde Merkeze 28 km uzaklıktadır. Köy 41’si erkek kadın 46’i kadın olmak üzere toplam nüfusu 87 kişidir.

1.3.2 İklim Özellikleri

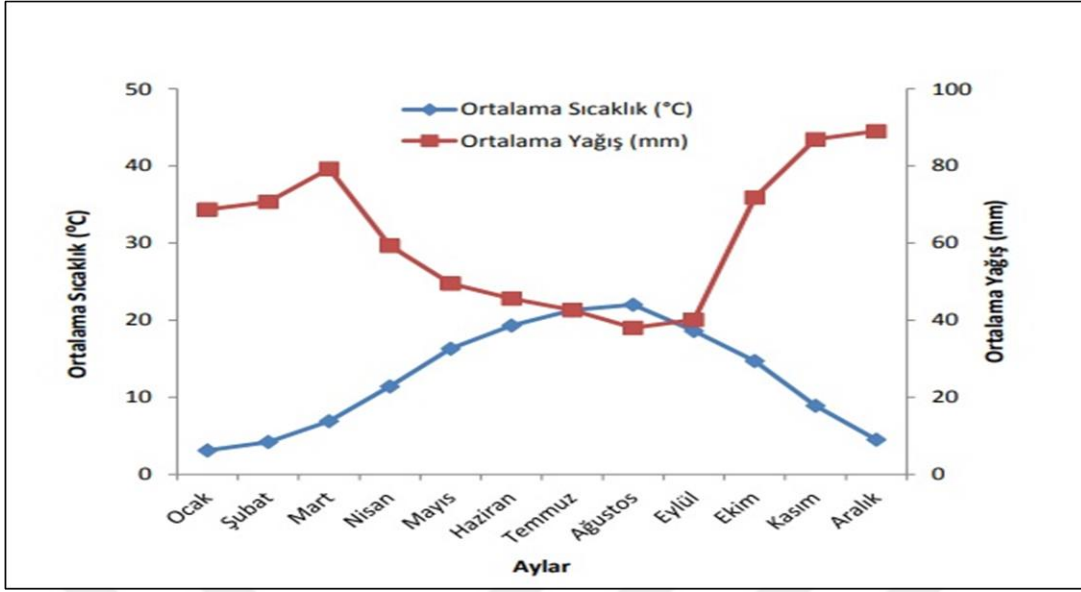
Artvin, iklim yönünden oldukça değişkendir. Kıyı kesimlerinde tipik olarak her mevsim yağışlı Karadeniz iklimi görülür. Artvin merkez ve çevresinde kışları soğuk ve yaz yağışlarının daha az olduğu Karadeniz iklimi, özellikle Ardanuç ve Yusufeli kesiminde karasal iklim görülür. Ayrıca, tüm Çoruh vadisi boyunca görülen Akdeniz iklimi etkisi ile

yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları ise karasal iklime kıyasla daha ılıman ve daha az yağış alan bir mikro iklim görülür (Eminağaoğlu ve ark., 2015).

1949-2021 yılları arası Artvin'e ait yağış ve sıcaklıkla ilgili iklim verileri Tablo 1'de gösterilmiştir. Bu bilgilere göre; yılın en yağışlı ayı Aralık ayı olup aylık toplam yağış ortalaması 86,0 mm, en kurak ay ise 29,3 mm toplam aylık ortalama yağış ile ağustos ayıdır. En sıcak aylar ise 29,3°C ile Ağustos ve 25,9°C ile Temmuz ayı olup, en soğuk ay ise -1°C Ocak ayıdır (MGM, 2021).

Tablo 1. Artvin'in 1949-2021 yılları arası iklim verileri

ARTVIN			AYLAR												
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
ORTALAMA SICAKLIK (°C)			2.7	3.8	7.1	11.9	16.0	18.8	20.9	21.1	18.3	14.1	9.0	4.5	12.3
ORTALAMA YÜKSEK SICAKLIK (°C)	EN		6.4	8.4	12.5	17.9	21.9	24.3	25.9	26.3	23.9	19.7	13.4	8.0	17.4
ORTALAMA DÜŞÜK SICAKLIK (°C)	EN		-0.1	0.5	3.0	7.2	11.2	14.4	16.9	17.2	14.2	10.3	5.8	1.8	8.5
ORTALAMA GÜNEŞLENME SÜRESİ (SAAT)			2.4	3.4	4.3	5.2	6.4	7.1	6.7	6.7	6.3	4.7	3.2	2.1	4.9
ORTALAMA YAĞIŞLI GÜN SAYISI			10.50	10.58	12.67	12.33	15.08	12.25	8.58	8.67	8.17	11.08	9.33	10.00	129.2
AYLIK YAĞIŞ ORTALAMASI (MM)	TOPLAM MİKTARI		84.4	71.3	60.4	53.0	53.2	48.9	31.0	29.3	38.2	60.5	74.2	86.0	690.4
EN YÜKSEK SICAKLIK (°C)			18.9	21.5	28.4	34.4	36.7	39.0	42.0	43.0	39.5	33.9	27.9	20.9	43.0
EN DÜŞÜK SICAKLIK (°C)			-16.1	-11.9	-9.8	-7.1	-0.6	3.7	9.5	9.5	4.2	-1.6	-8.2	-10.8	-16.1

Şekil 6. Walter (1956) yöntemine göre Artvin su bilançosu

1.3.3 Jeolojik Yapı ve Genel Toprak Özellikleri

Artvin, Kuzey Anadolu orojenik kuşağı içerisinde yer almaktadır. Bölgenin en eski arazisini meydana getiren metamorfik kısım, Çoruh Nehrinin aşağı kesimlerinden başlayarak Sirya üzerinden kuzeydoğuya doğru yayılış göstermektedir (Yüksek ve Ölmez, 2002).

Bu bölge içerisinde metamorfoze olmuş lavlar, kuvars, mikaşistler, piritli siyah şist, kloritli, biyotitli ve feldspatlı şistler, kloritli ve biyotitli gnayslar ve bunların içine sokulmuş büyük taneli, pembe renkli granit ve granodioritler bulunduğu görülmüştür. Metamorfik kısım üstüne gelen Jura alt kretase serisi gelmektedir. Bu bölüm alt kısımlarında koyu renkli diabaz, serpantin, andezit, marnlı ve tüflü kalkerlerden meydana gelmektedir. Artvin il merkezinde görülen kırmızı renkli tabakalar bu bölüme aittir. Bölümdeki konglomeralar üst kısımlarda kırmızı ve ince taneli gre haline dönüşmektedir (Yüksek ve Ölmez, 2002).

Konglomeranın çakılları arasında, koyu renkli bazik lavlar, kırmızı radyolarit marn parçaları ve gri renkli kalkerler yer almaktadır (Yüksek ve Ölmez, 2002).

Artvin ilinde yayılan topraklar altı grupta toplanmaktadır. Bunlar, kahverengi ve kireçsiz kahverengi orman toprağı, kırmızı topraklar, sarı podzolik topraklar, yüksek dag çayır toprakları, alüviyal ve kolüviyal topraklardır (Yüksek ve Ölmez, 2002).

1.3.4 Bitki Örtüsü

Artvin, 137 familya ve 761 cinse ait toplamda 2727 adet doğal bitki taksonu ile Türkiye'nin bitki bakımından en zengin ilidir. 198'i endemik, 302 si endemik olmayan nadir olmak üzere toplam 500 adet bitki risk altındadır. Artvin'de pseudomaki, dere, orman, alpin ve subalpin vejetasyonu gibi farklı yükseltilerde farklı vejetasyon tipleri yayılış göstermektedir (Eminağaoğlu ve ark, 2015).

2013-2015 yılları arasında bu araştırma alanındaki bitki türlerinin tespit edilmesi için araştırma ve bu araştırma alanında anında 79 familya, 234 cinse ilişkin toplam 365 adet bitki taksonu saptandığı ve o yıllardaki sınıflandırmaya göre 11 takson *Pteridophyta*, 354 takson ise *Spermatophyta* bölümüne ait olduğu, *Spermatophyta* bölümüne ilişkin taksonlardan 4'nün *Gymnospermae*, 350'sinin *Angiospermae* alt bölümünde olduğunun saptandığı görülmüştür. "Catalog of life" sistem içerisinde yapılan araştırmada *Pteridophyta* ve *Spermatophyta* taksonlarının yerine *Tracheophyta* taksonu altında toplandığı görülmüştür. Araştırma alanında en fazla takson içeren familyaların ise sırasıyla; *Compositae* (45 takson), *Leguminosae* (33 takson), *Rosaceae* (28 takson), *Lamiaceae* (25 takson), *Boraginaceae* (14 takson), *Caryophyllaceae* (12 takson), *Brassicaceae* (11 takson), *Ranunculaceae* (10 takson), *Apiaceae* (10 takson) ve *Plantaginaceae* (9 takson) çalışma alanında belirlenen 174 taksonun fitocoğrafik bölgeleri saptandığı, bu türlerin fitocoğrafik bölgelere göre dağılımları ise; 130 âdetinin (%35,6) Avrupa-Sibiry, 37 âdetinin (%10,1) İranTuran ve 7 âdetinin (%1,9) Akdeniz ve coğrafi bölgesi bilinmeyen ve birden fazla bölgede yayılış gösterenler 191 adet (%52,4) olduğu görülmüştür.

Araştırma alanında 16 adet endemik ve 29 adet endemik olmayan nadir bitki türü saptandığı ve endemizm oranının %4,4 olduğu görülmüştür. IUCN tehlike kategorilerine göre endemik ve endemik olmayan nadir 45 adet taksonun tehlike durumu değerlendirildiği anlaşılmıştır (Uzun, 2015)

2 MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal

Araştırma ana materyalini, 2020-2023 yılları arasında Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm köylerindeki tıbbi ve aromatik özellikteki bitki örnekleri, fotoğrafları ve kullanılan anket formları oluşturmaktadır. Çalışma sürecinde görüşülecek kişilere sorulan anket soruları EK 2’de verilmiştir. Araştırma kapsamında gidilen köylerde yaşayan, tıbbi ve aromatik bitkiler konusunda bilgisi olduğu düşünülen 55 kişi ile yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilerek veriler kayıt edilmiştir. Anket çalışmasına ilişkin görseller EK 3’de verilmiştir. Kaynak kişiler listesi EK 5’te verilmiştir. Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm köyü ve çevresinde yetişen tıbbi ve aromatik bitki olarak bilinen türlerin yöresel adları, bitkinin hangi kısımlarını kullanıldığı (Kök, yaprak, meyve, çiçek, gövde, tohum vb.), nasıl kullanıldığı (çiğ veya kuru haliyle), kullanımın nasıl hazırlandığı (Kaynatma, demleme vb.), toplandığı zaman dilimi (Kış, İlkbahar, Yaz, Sonbahar), bitkinin hazırlanma şekli veya karşımı, tüketim şekli (Dahilen, haricen vb.), kullanım süresi, muhafaza şekli, muhafaza aralığı, yan etkileri ve bu bilgileri nerelerden öğrendikleri hakkında bilgiler kayıt edilmiştir. Bitki örnekleri bulgular kısmında familya ve tür isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Çalışmaya konu olan her bitki türünden 3 veya 4 adet eş örnek alınmıştır. Arazide her bitkinin fotoğrafları çekilmiş olup GPS koordinatları alınmıştır.

2.2 Yöntem

Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm köyleri ve çevresinde 2020-2023 yılları arasında gerçekleştirilen arazi çalışmaları sonucunda alınan bitkilerde teşhis aşamasında ihtiyaç duyulan çiçek, yaprak, meyve, toprak altı kısım, tomurcuk, otsularda dip yaprak gibi vejetatif ve generatif organların bulunmasına dikkat edilmiştir. Alınan bitki örnekleri için toplanma tarihi, mevki, yükselti, yetiştirme yeri özellikleri gibi bilgiler not edilmiştir. Bitki örneklerinin adlandırılmasında “Flora of Turkey and the East Aegean Islands” (Davis, 1965-1988) adlı eserden faydalanılmıştır. Geçerli isimlerin kontrolü için “Türkiye Bitkileri Listesi Damarlı Bitkiler” (Güner ve ark., 2012) ve “Türkçe Bitki Adları Sözlüğü” (Baytop, 1994) adlı

eserlerden yararlanılmıştır. Alınan örnekler herbaryum tekniklerine uygun olarak hazırlanıp Artvin Çoruh Üniversitesi Herbaryumu (ARTH)'na yerleştirilmiştir.

Çalışmaya konu tıbbi ve aromatik bitkiler tanıtılırken bilimsel adları, Türkçe adları, varsa yöresel adı, kullanım amaçları, kullanılan bitki kısımları verilmiştir. Listedeki familya, cins ve takson sırası alfabetik sıraya göre verilmiştir. Taksonların IUCN Risk Kategorilerine göre değerlendirilmesinde Red List of The Endemic Plants of The Caucasus kitabı (Ekim ve ark. 2014) 'ten yararlanılmıştır. Ayrıca sistematik dizinde yazılan bitki isimleri The Plant List ve Catalog of life; IUCN 2020 kullanılarak güncellenmiştir (Catalogue of Life Checklist (Version 2022-02-18); IUCN, 2021).

Yerel olarak bilinen türlerin göreceli önemini gösteren nicel yöntem olan bilgilendirici konsensüs (FIC- factor informant consensus), geçerlilik düzeyi (FL- fidelity level) ve kullanım değeri (UV- use value) faktörü ile veriler analiz edilmiştir. Bu veriler aşağıdaki formüllerle göre hesaplanmıştır:

$$UV = \frac{U}{N}$$

UV; bir türün kullanım değerini ifade eder. (U tür sayısı (en çok söylenen bitkinin kişi sayısı) ve N (toplam katılımcı sayısı). Her hastalık için kategorilerde kullanılan bitki sayısını belirlemek amacıyla FIC analizi aşağıda verilen formül ile hesaplanmıştır;

$$FIC = \frac{(nur - nt)}{nur - 1}$$

Nur; kullanan kişi sayısı ve nt; kullanılan bitki sayısını ifade eder.

Bu indeks belirli bir hastalık kategorisindeki her bir tür için geçerlilik düzeyi hesaplanmıştır. Bu dizini hesaplamak için formül:

$$FL (\%) = \frac{Np}{N} \times 100$$

Np, belirli bir hastalık kategorisindeki bir bitki türü için UR (kullanım raporları) sayısıdır ve N, aynı bitki türü için toplam UR sayısıdır (Friedman ve ark. 1986). En yüksek FL oranına

en yüksek orana sahip şifalı bitki, belirli bir hastalık kategorisi için en çok tercih edilenler olarak kabul edilir.

3 BULGULAR

3.1 Araştırma Sonuçlarına Göre Sayısal ve Oransal Değerlendirmeler

Artvin'in merkez ilçesine bağlı 3 köyde toplam 55 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılarak uygulanan anketler değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre kullanılan bitkiler Tablo 2'de verilmiştir. Böylece bu 3 köyde tıbbi ve aromatik kullanımı olan bitkilerin toplam familya, cins ve takson sayıları tespit edilmiştir.

Araştırma yapılan kişilerin cinsiyet dağılımı, yaş grupları dağılımı, medeni durum dağılımı, eğitim durumu dağılımı, meslek durumu dağılımı gibi hususlar yönünden de ele alınmıştır.

Ayrıca bitki türünün yöresel isimleri, hangi hastalık veya hastalıklar için kullandıkları, bitkinin hangi kısımlarını, nasıl ve ne kadar sürede ne zaman, hangi şekilde toplandığı, ne kadar sürede saklandıkları ve hangi bitkiler ile karışım yapılarak kullanıldığının bitkilerin faydalı olup olmadığı, Tıbbi ve aromatik bitkilerin toplarken neye yaradığı, Tıbbi ve aromatik bitkiler hakkına topluma bilgi verilip verilmemesi gerektiğinin belirlenmesi gibi konular da incelenmiştir.

Araştırma çalışmalarına ilişkin katılım sağlayan toplamda 55 katılımcının % 52,73'ü (28 kişi) kadın, %47,27 'si (26 kişi) erkektir.

Toplamda 29 kadın katılımcı ağırlık yaş grubu %90 (26 kişi) ile 50 ve üzeri yaş grubu ve toplamda 26 erkek katılımcı ağırlık yaş grubu ise %88 (23 kişi) ile 50 ve üzeri yaş grubu olmuştur. Tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanımları ile ilgili elde edilen veriler toplamda 55 kişiden oluşmuştur. Bu verilerin %89'luk kısmı 50 ve üzeri yaş gruplarından elde edilmiştir.

Araştırmaya katılım sağlayan kadın araştırmaya katılanların %93 (27 kişi) ile evli ve % 7 (2 kişi) ile bekâr olduğu, erkek araştırmaya katılanların ise; % 92 (24 kişi) ile evli ve %7 (2 kişi) ile bekâr olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan toplam 55 kişinin %93'ünün (51 kişi) evli, %7'sinin (4 kişi) bekâr olduğu görülmüştür.

Ayrıca katılım sağlayan kadın katılımcıların %66'sının (19 kişi) ilkököl ve % 7'sinin (2 kişi) ile ortaokul, %24'ünün (7 kişi) lise, %3'ünün (1 kişi) üniversite mezunu olduğu, erkek katılımcıların ise; %19'unun (5 kişi) ilkököl ve %12'sinin (3 kişi) ortaokul, %50'sinin (13 kişi) lise, %12'sinin (3 kişi) ile yüksekokul, %8'inin (2 kişi) üniversite mezunu olduğu görölmüştür. Araştırmaya katılan toplam 55 kişinin %44'nün (24 kişi) ilkököl, %10'unun (5 kişi) ortaokul, %36'sının (20 kişi) lise, %5'inin (3 kişi) yüksekokul ve yine %5'inin (3 kişi) üniversite mezunu olduğu görölmüştür.

Elde edilen verilerden kadın katılımcıların % 79'u (23 kişi) ev hanımı, % 10'u (3 kişi) emekli ve % 10'unun (3 kişi) çiftçi olduğu, erkek katılımcıların ise; % 35'i (22 kişi) ile emekli, % 12'si (3 kişi) çiftçi, %4'ü (1 kişi) ile serbest meslek gruplarında olduğu görölmüştür. Araştırmaya katılan toplam 55 kişinin büyük bir çoğunluğunun % 42 (23 kişi) ile ev hanımı ve % 45'lik (25 kişi) bir oranla emekli olduğu görölmüştür.

3.1.1 Halkın Tıbbi, Aromatik ve Şifalı Bitkiler Terimlerini Bilme Durumları

Araştırmaya katılım sağlayanlara “Tıbbi, aromatik ve şifalı bitkiler” terimlerinin anlamlarını bilip bilmedikleri sorulmuştur. Bu araştırmaya katılanların bu terimleri bilip bilmedikleri amaçlanmıştır.

Tıbbi bitki terimi ile ilgili olarak kadın katılımcıların %14'ü (4 kişi) “evet”, %86'sı (25 kişi) “hayır”, erkek katılımcıların ise; %23'ü (6 kişi) “evet”, %77'si (20 kişi) “hayır” cevabını vermişlerdir. Araştırmaya katılan toplam 55 kişinin %18'i (10 kişi) “evet”, %82'si (45 kişi) ise “hayır” cevabını vermiştir.

Aromatik bitki terim ile ilgili olarak kadın katılımcıların %14'ü (4 kişi) “evet”, %86'sı (25 kişi) “hayır”, erkek katılımcıların ise; %35'i (9 kişi) “evet”, %65'i (17 kişi) “hayır” cevabını vermişlerdir. Araştırmaya katılan toplam 55 kişinin %24'ü (10 kişi) “evet”, %76'sı (45 kişi) ise “hayır” cevabını vermiştir.

Şifalı bitki terimi ile ilgili olarak kadın ve erkek katılımcıların %100'ü şifalı bitkiler terimine “evet” cevabını vermişlerdir.

3.1.2 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Hakkındaki Bilgilerinin Potansiyel Durumu

Araştırmaya katılan toplam 55 katılımcıya Tıbbi ve Aromatik bitkiler hakkında bilgilerinin olup olmadığı sorulduğunda %65'i Tıbbi bitkiler hakkında kısmen bilgilerinin olduğunu, %18'i bilgilerinin olduğunu, %9'u kesinlikle bilgilerinin olduğunu, %7'si ise kesinlikle bilgilerinin olmadığını söylemiştir.

Ayrıca tıbbi ve aromatik bitkilerin faydalı olup olmadığı sorulduğunda %49'u kesinlikle faydalı bulduğunu, %36'sı faydalı bulduğunu ve %14'ü ise kesinlikle faydalı bulmadığını söylemiştir ve Tıbbi ve Aromatik bitkileri toplarken bitkinin neye yaradığını bilip bilmediği sorulduğunda %73'ü kısmen bilgilerinin olduğunu, %15'i kesinlikle neye yaradığını bildiklerini, %9'un bitkinin neye yaradığını bildiğini ve %4'nün ise kesinlikle neye yaradığını bilmediği söylemiştir.

Araştırmaya katılan toplam 55 katılımcıya Tıbbi ve Aromatik bitkilerin nasıl toplanması gerektiği ve ne işe yaradığı hakkında topluma bilgi verilmesini isteyip istemedikleri sorulduğunda %100'nün (55 kişi) hangi hastalık veya ne işe yaradığı hakkında bilgi verilmesi istediklerini belirtmişlerdir.

3.1.3 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Olarak Bildikleri Bitkiler ve Durumları

Araştırma sonuçlarına göre 77 bitki takson tespit edilmiş ve bu bitkilerden en çok Rosaceae (10 cins), Oleaceae (4 cins), Caprifoliaceae (5 cins), Polygonaceae (5 cins) ve Ebenaceae (2 cins) olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan 55 kişi ile yapılan yüzü yüze görüşmede en çok söylenen bitki türlerinin kullanma oranları ve dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmada en fazla yararlanıldığı belirtilen tıbbi- aromatik olarak bilinen bitkiler

TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER	Kadın		Erkek		Toplam		ORUÇLU	SARI BUDAK	BALLÜZÜM
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%			
<i>Morus alba</i> L.	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>Cornus mas</i> L.	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>Diospyros lotus</i> L.	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>Fragaria vesca</i> L.	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>M. nigra</i> L.	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>Olea europaea</i> L.	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>Rosa canina</i> L.	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>Juglans regia</i> L.	28	51	25	45	53	96	*	*	*
<i>M. rubra</i> L.	28	51	25	45	53	96	*	*	*
<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	28	51	25	45	53	96	*	*	*
<i>Tilia dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i> (V. Engl.) Pigott	28	51	25	45	53	96	*	*	*
<i>Picea orientalis</i> (L.) Peterm.	28	51	24	4	52	95	*	*	*
<i>D. kaki</i> Thunb.	28	51	23	42	51	93	*	*	*
<i>Pyrus communis</i> subsp. <i>caucasica</i>	28	51	23	42	51	93	*	*	*
<i>P. spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i> Schur	27	49	24	44	51	93	*	*	*
<i>Castanea sativa</i> Mill.	27	49	22	40	49	89	*	*	*
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	26	47	22	40	48	87	*	*	*
<i>Punica granatum</i> L.	26	47	22	40	48	87	*	*	
<i>Urtica dioica</i> L.	27	49	21	38	48	87	*	*	*
<i>Rubus caucasicus</i> Focke	24	44	23	42	47	85	*	*	*
<i>Rhus coriaria</i> L.	24	44	19	35	43	78	*	*	*
<i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i> L.	24	44	17	31	41	75	*	*	*
<i>R. canescens</i> var. <i>canescens</i> DC.	25	45	16	29	41	75	*	*	*
<i>Origanum rotundifolium</i> Boiss.	23	42	17	31	40	73	*	*	*
<i>R. canescens</i> var. <i>glabratus</i> (Godr.) Davis & Meikle	22	40	17	31	39	71	*	*	*
<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i> (Uglitzk.) Browicz	16	29	21	38	37	67	*	*	*
<i>R. idaeus</i> L.	20	36	17	31	37	67	*	*	*
<i>Crataegus orientalis</i> Pall. ex M.Bieb.	21	38	15	27	36	65	*	*	*
<i>Pinus sylvestris</i> var. <i>hamata</i> Steven	20	36	14	25	34	62	*	*	*
<i>Satureja hortensis</i> L.	23	42	11	20	34	62	*	*	*
<i>Cota tinctoria</i> (L.) J.Gay	19	35	14	25	33	60	*	*	*
<i>Hypericum perforatum</i> L.	20	36	12	22	32	58	*	*	*

Tablo 2 (Devamı). Araştırmada en fazla yararlanıldığı belirtilen tıbbi- aromatik olarak bilinen bitkiler

TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER	Kadın		Erkek		Toplam		ORUÇLU	SARI BUDAK	BALLIÜZÜM
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%			
<i>Taraxacum butleri</i> Soest	1	2	1	2	2	4	*		
<i>Ajuga chamaepitys</i> (L.) Schreb.	1	2	1	2	2	4			*
<i>Valeriana erotica</i> Christenh. & Byng	0	0	1	2	1	2		*	
<i>Rumex crispus</i> L.	1	2	0	0	1	2			*
<i>Smilax excelsa</i> L.	0	0	1	2	1	2		*	
<i>Cyclamen coum</i> Mill.	2	4	2	4	4	7			*
<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>grossheimii</i> (Ronniger) Jals	18	33	12	22	31	56	*	*	*
<i>Paliurus spina-christii</i> P. Mill.	17	31	11	20	28	51			
<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	14	25	10	18	24	44		*	*
<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	14	25	7	13	21	38	*	*	*
<i>Mespilus germanica</i> L.	8	15	9	16	17	31		*	*

3.1.4 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Niçin Kullandıklarının Durumları

Araştırmaya katılan katılımcılara Tıbbi, Aromatik ve Şifalı bitkileri niçin kullandıkları sorulduğunda katılımcıların toplam 55 kişiye oranla %4'ü (2 kişi) bitki gübresi, %9'u (5 kişi) endüstriyel, %100'ü gıda, %100'ü hastalık, %7'si (4 kişi) ve %2'si ise süs olarak kullandığını söylemiştir.

Bitki gübresi olarak kullanılan tıbbi, aromatik ve şifalı bitkinin, bitkilerde pas hastalığı olarak bilinen hastalık için (2 kişi) kullanıldığı görülmüştür.

Endüstriyel olarak incelediğimizde ise saç boyası (1 kişi) ve sabun (4 kişi) yapımında kullanıldığı görülmüştür.

Hastalık için kullanılan Tıbbi, aromatik ve şifalı bitkiler olarak bilinen bitkilerin hangi hastalık için kullanıldığı incelendiğinde; araştırma kapsamında elde edinilen verilerden, halk tarafından bitkilerin soğuk algınlığı vb. gibi basit rahatsızlıklardan, kanser gibi ağır hastalıklara kadar neredeyse her türlü rahatsızlığa karşı kullanıldıkları belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan 55 katılımcıya tedavilerinde hangi Tıbbi, aromatik ve şifalı bitkileri kullandıkları sorulduğunda kadın katılımcıların %51'i *Morus nigra*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Morus alba*, *Morus rubra*, *P. orientalis* ve *Diospyros lotus* %2'si ise *Ajuga chamaepithys*, *Crataegus orientalis* subsp. *orientalis*, *Eupatorium cannabinum*, *Helleborus orientalis* ve *Taraxacum butleri* bitkilerini kullandıklarını, erkek katılımcıların ise % 47'si *M. nigra* , % 45'i *Tilia dasystyla* subsp. *caucasica*, *M. alba*, *M. rubra*, %44'ü *P. orientalis* ve *Olea europaea*, %2'si ise *A. chamaepithys*, *C. orientalis* subsp. *orientalis*, *E. cannabinum*, *H. orientalis* ve *T. butleri* bitkilerini kullandıkları görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 3. Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilme oranları

HASTALIKLARDA KULLANILAN BİTKİLER	KAÇ DEFA SÖYLENDİĞİ	KADIN		ERKEK		TOPLAM		ORUÇLU	SARI BUDAK	BALLIÖZÜM
		Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)			
<i>Morus nigra</i>	39	28	51	26	47	54	98	*	*	*
<i>M. alba</i>	64	28	51	25	45	53	96	*	*	*
<i>M. rubra</i>	57	28	51	25	45	53	96	*	*	*
<i>Tilia dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i>	83	28	51	25	45	53	96	*	*	*
<i>Picea orientalis</i>	67	28	51	24	44	52	95	*	*	*
<i>Olea europaea</i>	189	27	49	24	44	51	93	*	*	*
<i>Diospyros lotus</i>	56	28	51	23	42	51	93	*	*	*
<i>Urtica dioica</i>	71	27	49	21	38	48	87	*	*	*
<i>Juglans regia</i>	126	28	51	13	24	41	75	*	*	*
<i>Plantago major</i>	57	24	44	17	31	41	75	*	*	*
<i>Origanum rotundifolium</i>	46	23	42	17	31	40	73	*	*	*
<i>Cydonia oblonga</i>	45	23	42	16	29	39	71	*	*	*
<i>Rosa canina</i>	43	22	40	17	31	39	71	*	*	*

Tablo 3 (Devamı). Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilme oranları

HASTALIKLARDA KULLANILAN BİTKİLER	KAÇ DEFA SÖYLENDİĞİ	KADIN		ERKEK		TOPLAM		ORUÇLU	SARI BUDAK	BALLÜZÜM
		Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)			
<i>Cota tinctoria</i>	86	19	35	17	31	36	65	*	*	*
<i>Cornus mas</i>	46	21	38	15	27	36	65	*	*	*
<i>Punica granatum</i>	53	21	38	13	24	34	62	*	*	*
<i>Pinus sylvestris</i> var. <i>hamata</i>	47	20	36	14	25	34	62	*	*	*
<i>Satureja hortensis</i>	43	23	42	10	18	33	60	*	*	*
<i>Satureja hortensis</i>	47	20	36	14	25	34	62	*	*	*
<i>Prunus cerasifera</i>	43	23	42	10	18	33	60	*	*	*
<i>P. spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	34	15	27	18	33	33	60	*	*	*
<i>Hypericum perforatum</i>	34	15	27	18	33	33	60	*	*	*
<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>grossheimii</i>	82	20	36	12	22	32	58	*	*	*
<i>Rubus caucasicus</i>	38	19	35	12	22	31	56	*	*	*
<i>Pyrus communis</i> subsp. <i>caucasica</i>	52	13	24	16	29	29	53	*	*	*
<i>Paliurus spina-christii</i>	32	16	29	13	24	29	53		*	
<i>Diospyros kaki</i>	31	17	31	11	20	28	51	*	*	*
<i>R. canescens</i>	30	16	29	12	22	28	51	*	*	*
<i>Juniperus oxycedrus</i>	43	16	29	8	15	24	44	*	*	*
<i>R. canescens</i> var. <i>glabratus</i>	126	14	25	8	15	22	40	*	*	*
<i>Digitalis ferruginea</i>	40	14	25	8	15	22	40	*	*	
<i>Hedlundia armeniaca</i>	19	12	22	4	7	16	29	*	*	
<i>Equisetum arvense</i>	18	12	22	3	5	15	27		*	
<i>Tanacetum parthenium</i>	17	10	18	4	7	14	25		*	*
<i>Chenopodium foliosum</i>	11	5	9	6	11	11	20	*	*	*
<i>Abies nordmanniana</i>	13	8	15	2	4	10	18			
<i>Castanea sativa</i>	10	4	7	6	11	10	18	*	*	*
<i>R. sanctus</i>	10	5	9	5	9	10	18	*	*	*
	13	9	16	0	0	9	16		*	

Tablo 3 (Devamı). Tıbbi ve aromatik özelliği olduğu bilinen bitkiler ve bilme oranları

HASTALIKLARDA KULLANILAN BİTKİLER	KAÇ DEFA SÖYLENDİĞİ	KADIN		ERKEK		TOPLAM		ORUÇLU	SARI BUDAK	BALLÜZÜM
		Kişi	(%)	Kişi	(%)	Kişi	(%)			
<i>Chelidonium majus</i>	7	3	5	4	7	7	13	*	*	*
<i>Rhododendron ponticum</i>	11	2	4	4	7	6	11		*	
<i>Mentha longifolia</i>	9	3	5	3	5	6	11	*		*
<i>Asplenium scolopendrium</i>	6	3	5	3	5	6	11			*
<i>Berberis vulgaris</i>	6	4	7	2	4	6	11			*
<i>Sambucus ebulus</i>	6	2	4	4	7	6	11		*	*
<i>Viscum album</i>	6	3	5	3	5	6	11	*		
<i>Salix alba</i>	12	3	5	2	4	5	9		*	
<i>Astragalus glycyphyllos</i>	5	3	5	2	4	5	9	*		
<i>Rubus idaeus</i>	5	2	4	3	5	5	9	*		
<i>R. luteum</i>	5	0	0	5	9	5	9	*	*	
<i>Vaccinium arctostaphylos</i>	8	2	4	2	4	4	7			*
<i>Crataegus orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>	2	1	2	1	2	2	4	*		
<i>Eupatorium cannabinum</i>	2	1	2	1	2	2	4			*
<i>Helleborus orientalis</i>	2	1	2	1	2	2	4			*
<i>Taraxacum butleri</i>	2	1	2	1	2	2	4	*		
<i>Onobrychis transcaucasica</i>	2	2	4	0	0	2	4			*
<i>Pyrus elaeagrifolia</i>	5	3	5	1	2	4	7		*	
<i>Cyclamen coum</i>	4	2	4	2	4	4	7			*
<i>Epilobium hirsutum</i>	4	2	4	2	4	4	7	*	*	
<i>Rhus coriaria</i>	4	3	5	1	2	4	7		*	
<i>Ajuga chamaepithys</i>	2	1	2	1	2	2	4			*

Araştırmaya katılan katılımcılara tıbbi ve aromatik bitkileri hangi hastalıklarda kullandıkları sorulduğunda en çok soğuk algınlığı, kansızlık, kolesterol ve mide ağrısı/ülser hastalığı için kullanıldığı görülmüştür. En az olarak ise bağırsak, regl ve karaciğer hastalığı için kullanıldığı görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 4. Tıbbi ve aromatik bitkilerin tedavi amaçlı kullanıldıkları rahatsızlıklara göre sayısal ve oransal dağılımı

HASTALIKLAR	KADIN				ERKEK				TOPLAM				ORUÇLU	SARI BUDAK	BALLÜZÜM
	KİŞİ	%	BİTKİ SAYISI	%	KİŞİ	%	BİTKİ SAYISI	%	KİŞİ	%	BİTKİ SAYISI	%			
Soğuk algınlığı	29	53	22	0,32	25	45	18	26	54	98	22	32	*	*	*
Kansızlık	30	55	10	0,14	23	42	10	15	53	96	10	15	*	*	*
Kolesterol	29	53	3	0,04	24	44	3	4	53	96	3	4	*	*	*
Mide ağrısı, ülser	29	53	8	0,12	23	42	8	12	52	95	8	12	*	*	*
Kalp damar	28	51	13	0,2	19	35	13	19	47	85	13	19	*	*	*
Şeker Hastalığı	26	47	11	0,2	19	35	10	15	45	82	11	16	*	*	*
Kanser	27	49	8	0,12	15	27	7	10	42	76	9	13	*	*	*
İltihap	25	45	4	0,06	16	29	3	4	41	75	5	7	*	*	*
Kabızlık	20	36	10	0,15	17	31	9	13	37	67	10	15	*	*	*
Bronşit	22	40	4	0,06	13	2	4	6	35	64	6	9	*	*	*
Cilt hastalığı	21	38	2	0,03	11	20%	2	3	32	58	2	3	*	*	*
Romatizma	15	27	2	0,03	11	20	3	4	26	47	3	4	*	*	*
Karın ağrısı	13	24	4	0,06	10	18	4	6	23	42	4	6	*	*	*
Bağırsak Düzenleyici	8	15	5	0,07	9	16	5	7	17	31	5	7	*	*	*
Grip	13	24	2	0,03	4	7	2	3	17	31	2	3	*	*	
Böbrek taşı	12	22	2	0,03	3	5	2	3	15	27	2	3		*	
Astım	8	15	6	0,09	6	11	3	4	14	25	6	9	*	*	*
Enfeksiyon hastalıkları	10	18	2	0,03	4	7	2	3	14	25	2	3		*	*
Tansiyon	7	13	6	0,09	7	13	5	7	14	25	6	9	*	*	*
Prostat	10	18	1	0,02	3	5	2	3	13	24	2	3	*	*	
Bağışıklık sistemi	9	16	1	0,02	3	5	1	1	12	22	1	1	*	*	*
Unutkanlık	5	9	1	0,02	7	13	1	1	12	22	1	1		*	
Yara iyileştirici	10	18	1	0,02	2	4		0	12	22	1	1		*	*
İdrar yolları enfeksiyonu	5	9	4	0,06	4	7	4	6	9	16	4	6			*
Zayıflama	5	9	2	0,03	3	5	3	4	8	15	3	4	*	*	*
Ağrıları	3	5	2	0,03	4	7	2	3	7	13	2	3	*	*	
Aft Hastalığı	4	7	1	0,02	2	4	1	1	6	11	1	1		*	*
Ateş Düşürücü	4	7	1	0,02	2	4	1	1	6	11	1	1	*	*	
Guatr	5	9	1	0,02	1	2	1	1	6	11	1	1			*
Sarılık	4	7	1	0,02	2	4	1	1	6	11	1	1			*

Tablo 4 (devamı) Tıbbi ve aromatik bitkilerin tedavi amaçlı kullanıldıkları rahatsızlıklara göre sayısal ve oransal dağılımı

HASTALIKLAR	KADIN				ERKEK				TOPLAM				ORUÇLU	SARI BUDAK	BALLIÜZÜM
	KİŞİ	%	BİTKİ SAYISI	%	KİŞİ	%	BİTKİ SAYISI	%	KİŞİ	%	BİTKİ SAYISI	%			
Yanık yaralara	4	7	1	0,02	2	4	1	1	6	11	1	1	*	*	
Akciğer	1	2	3	0,04	4	7	1	1	5	9	3	4		*	
Güneş çarpması	3	5	1	0,02	2	4	1	1	5	9	1	1			*
Sindirim sistemi bozukluğu	4	7	1	0,02	1	2	2	3	5	9	2	3			*
İdrar söktürücü	2	4	2	0,03	7	13	3	4	9	16	3	4			*
Baş ağrısı	3	5	1	0,02	1	2	1	1	4	7	1	1			*
Kısırlık	2	4	1	0,02	2	4	1	1	4	7	1	1		*	*
Kan temizleyici	4	7		0	0	0	2	3	4	7	2	3	*	*	*
Mantar	2	4	1	0,02	2	4	1	1	4	7	1	1			*
Kırık çıkık	2	4	1	0,02	1	2	1	1	3	5	1	1		*	*
Ödem atıcı	2	4	1	0,02	1	2	2	3	3	5	2	3	*		
Boğaz ağrısı	0	0	2	0,03	1	2	1	1	2	4	2	3		*	*
Hayvan yarası	1	2		0	1	2	1	1	2	4	1	1			*
Regl	1	2		2	1	2	1	1	1	2	1	1		*	*

Soğuk algınlığı için en çok kullanılan bitkinin 55 katılımcıya oranla %98'ini *T. dasystyla* subsp. *caucasica* %73'ünü ise *Origanum rotundifolium* en az kullanımın ise %2'lik bir oranla *Urtica dioica* ve *Castanea sativa* bitkilerinin olduğu görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5. Araştırmaya katılan katılımcıların soğuk algınlığında kullanmış olduğu tıbbi ve aromatik bitkinin oranı ve dağılımı

SOĞUK ALGINLIĞINDA KULLANILAN TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER	TOPLAM	
	Kişi Sayısı	%
<i>Tilia dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i>	53	96
<i>Origanum rotundifolium</i>	40	73
<i>Rosa canina</i>	37	67
<i>Satureja hortensis</i>	34	62
<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>grossheimii</i>	32	58
<i>Cydonia oblonga</i>	29	53
<i>Cota tinctoria</i>	27	49
<i>Paliurus spina-christii</i>	21	38

Tablo 5 (devamı). Araştırmaya katılan katılımcıların soğuk algınlığında kullanmış olduğu tıbbi ve aromatik bitkinin oranı ve dağılımı

SOĞUK ALGINLIĞINDA KULLANILAN TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER	TOPLAM	
	Kişi Sayısı	%
<i>Juglans regia</i>	19	35
<i>Juniperus oxycedrus</i>	14	25
<i>Tanacetum partheritum</i>	11	20
<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i>	10	18
<i>Punica granatum</i>	5	9
<i>Epilobium hirsutum</i>	4	7
<i>Cornus mas</i>	3	5
<i>Onobrychis transcaucasica</i>	2	4
<i>Eupatorium cannabinum</i>	2	4
<i>Mentha longifolia.</i>	2	4
<i>Morus alba</i>	2	4
<i>M. rubra</i>	2	4
<i>Urtica dioica</i>	1	2
<i>Castanea sativa</i>	1	2

Kansızlık için en çok kullanılan bitkinin 55 katılımcıya oranla %95'i *M. nigra* ve %89'i ise *M. alba*, en az kullanımın ise %4'lük bir oranla *Paliurus spina-christii* ve *Rubus idaeus* olduğu görülmüştür (Tablo 6).

Tablo 6. Araştırmaya katılan katılımcıların kansızlık/ demir eksikliği hastalığında kullanmış olan tıbbi ve aromatik bitkinin oranı ve dağılımı

KANSIZLIK/ DEMİREKSİKLİĞİ HASTALIĞINDA KULLANILAN TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER	TOPLAM	
	Kişi Sayısı	%
<i>Morus nigra</i>	53	96
<i>M. alba</i>	49	89
<i>M. rubra</i>	29	53
<i>Cornus mas</i>	17	31
<i>Rubus caucasicus</i>	20	36
<i>R. canescens</i>	13	24
<i>R. canescens</i> var. <i>glabratus</i>	13	24
<i>R. idaeus</i>	2	4
<i>Punica granatum</i>	3	5
<i>Diospyros kaki</i>	3	5
<i>Paliurus spina-christii</i>	2	4

Mide ağrısı/Ülser hastalığı için kullanılan bitkinin 55 katılımcıya oranla %95'i *P. orientalis*, %25'i *Malus sylvestris* subsp. *orientalis*, en az kullanımın ise %4'lük bir oranla *Juniperus oxycedrus* ve *Asplenium scolopendrium* bitkilerinin olduğu görülmüştür (Tablo 7)

Tablo 7. Araştırmaya katılan katılımcıların mide ağrısı/ülser hastalığında kullanmış olan tıbbi ve aromatik bitkinin oranı ve dağılımı

MİDE AĞRISI/ÜLSER HASTALIĞINDA KULLANILAN TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER	Toplam	
	Kişi	%
<i>Picea orientalis</i>	52	95%
<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i>	14	25%
<i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>longifolia</i> .	7	13%
<i>Hypericum perforatum</i>	6	11%
<i>Punica granatum</i>	5	9%
<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>grossheimii</i>	4	7%
<i>Juniperus oxycedrus</i> subsp. <i>oxycedrus</i>	2	4%
<i>Asplenium scolopendrium</i>	2	4%

3.1.5 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılan Kısımlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan katılımcılar ile yapılan yüz yüze görüşmelerde tıbbi ve aromatik bitkilerin hangi kısımlarını kullandıkları sorulduğunda; kadın katılımcıların tedavi amacıyla bitkilerden yararlanma şekillerinin %33'ünün kök, %51'inin yaprak, meyve, çiçek, gövde ve %38'inin tüm bitkiyi, erkek katılımcıların ise; %16'sının kök, %47'sinin yaprak ve çiçek, %49'unun meyve, %24'ünün tohum, %38'inin gövde ve %7'sinin tüm bitkiyi kullandıkları görülmüştür.

Kadın katılımcıların %51'inin bitkinin yaprak ve meyvelerini, erkek katılımcıların ise %47'sinin yaprak, %49'unun ise aromatik bitki olarak kullandıkları görülmüştür (Tablo 8).

Tablo 8. Tıbbi ve aromatik bitkilerin hangi kısımlarını kullandıklarının dağılımı ve oranı

Tıbbi ve Aromatik Bitkinin Kullanılan Kısımları	Tıbbi (Şifa)				Aromatik (Gıda)			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Kök	18	33	9	16	0	0	0	0
Yaprak	28	51	26	47	28	51	26	47
Meyve	28	51	27	49	28	51	27	49
Çiçek	28	51	26	47	0	0	0	0
Tohum	21	38	13	24	0	0	0	0
Gövde	28	51	21	38	0	0	0	0
Tüm Bitki	10	18	4	7	0	0	0	0

3.1.6 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Nasıl Kullanıldığı ve Hazırlama Şekillerine Göre Sayısal ve Oransal Dağılımları

Araştırmaya katılan 55 katılımcıya tıbbi ve aromatik bitkileri çiğ haliyle veya kuru haliyle mi kullandıkları, kuru haliyle kullandıklarında hangi yöntemlerle bu bitkileri kurutarak kullandıkları sorulmuş çiğ haliyle en çok hangileri kullandıkları incelediğimizde; *Morus alba*, *Morus nigra* *Cornus mas*, *C. sativa*, *Fragaria vesca*, *Hypericum perforatum* bitkilerinin ilk sıralarda olduğu görülmüştür. Gölgede kurutulmuş en çok hangi bitkileri incelediğimizde güneşte kurutulmuş olanlarda; *Cota tinctoria*, *Juglans regia*, *O. europae*, *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla*, *Rosa canina*, *T. dasystyla* subsp. *caucasica*, *U. dioica* bitkilerin olduğu görülmüş, güneşte kurutulanları incelediğimizde; *Diospyros lotus*, *Cydonia oblonga* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Bitkilerin kullanım durumları Ek Tablo 6 da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Araştırmaya katılma katılımcıların tıbbi ve aromatik bitkileri hazırlama şekillerinin nasıl olduğu sorulduğunda kadın ve erkek katılımcıların tamamının kaynatma, demleme ve parçalama şeklinde kullandıkları görülmüştür.

3.1.7 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Toplandığı ve Kullanıldığı Zaman Dilimlerinin Dağılımı

Araştırmaya katılan katılımcılara Tıbbi ve aromatik bitkileri hangi zaman diliminde (İlkbahar- Yaz- Sonbahar- Kış) topladıkları sorulduğunda 55 kişiye oranla en çok İlkbahar dönemini incelediğimizde; *C. tinctoria* ve *C. sativa*, *Plantago major* bitkilerinin olduğu görülmüştür. İlkbahar- Yaz dönemini incelediğimizde; *Equisetum arvense*, *F. vesca*, *U. dioica*, ve *H. perforatum* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Yaz dönemi olarak incelediğimizde; *M. alba*, *M. nigra*, *C. mas*, *C. orientalis*, *Rubus canescens*, *Rubus caucasicus*, *F. vesca*, *Malus sylvestris* subsp. *orientalis* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Yaz- Sonbahar dönemini incelediğimizde; *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *Pyrus communis* subsp. *caucasica*, *R. canescens* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Sonbahar dönemi olarak incelediğimizde; *C. oblonga*, *Diospyros kaki*, *D. lotus*, *J. regia*, *O. europae* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Sonbahar- Kış dönemini incelediğimizde; *D. kaki*, *D. lotus*, *J. regia* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Bitkileri topladıkları zaman dilimlerini Ek Tablo 6'da gösterilmiştir.

Ayrıca araştırmaya katılan katılımcılara Tıbbi ve aromatik bitkileri hangi zaman diliminde (İlkbahar- Yaz- Sonbahar- Kış) kullandığını sorulduğunda 55 kişiye oranla en çok kullanılan İlkbahar dönemini incelediğimizde; *C. sativa* ve *U. dioica* bitkilerinin olduğu görülmüştür. İlkbahar- Yaz dönemlerini incelediğimizde; *Pinus sylvestris* var. *hamata*, *Urica dioica* ve *M. alba* ve *F. vesca*, *P. major* subsp. *major* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Yaz dönemini incelediğimizde; *C. mas*, *C. orientalis* subsp. *orientalis*, *R. canescens* var. *glabratus*, *R. caucasicus*, *Prunus divaricata* Lebed. subsp. *divaricata* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Yaz -Sonbahar dönemlerini incelediğimizde; *P. communis* subsp. *caucasica*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *R. canescens* var. *glabratus* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Sonbahar dönemini incelediğimizde; *R. ponticum*, *Punica granatum*, *R. canina* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Sonbahar- Kış dönemini incelediğimizde; *D. lotus*, *D. kaki* bitkilerinin olduğu görülmüştür. İlkbahar- Yaz- Sonbahar- Kış dönemlerini incelediğimizde; *C. tinctoria* var. *tinctoria*, *C. mas*, *D. lotus*, *H. perforatum*, *J. regia*, *J. oxycedrus*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis* *M. alba*, *M. nigra*, *O. europae* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Bitkilerin kullanım zaman dilimlerini Ek Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tıbbi ve Aromatik bitkileri ne kadar sürede kullandıkları sorulduğunda 55 kişiye oranla 1-3 gün en çok kullanılan *F. vesca*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *P. orientalis*, *P. major*, *C. mas* bitkilerinin olduğu görülmüştür. 4-6 gün en çok kullanılan *C. mas*, *D. kaki*, *H. perforatum*, *T. dasystyla* subsp. *caucasica* bitkilerinin olduğu görülmüştür. 1-3 hafta en çok kullanılan *C. tinctoria*, *M. alba*, *M. nigra*, *O. europae* bitkilerinin olduğu görülmüştür. 1 ay en çok kullanılan *J. regia* ve *C. mas* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Yaz-Kış en çok kullanılan *O. europae*, *J. regia*, *P. orientalis*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Bitkilerin kullanım süre dilimlerini Ek Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim şekillerini yenilerek mi, içilerek mi, sürülerek mi sorusu sorulduğunda 55 kişiye oranla en çok içilerek; *O. europae*, *R. canina*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *C. tinctoria*, *T. dasystyla* subsp. *caucasica* bitkilerinin olduğu görülmüştür. En çok yenilerek; *F. vesca*, *R. canescens*, *M. alba*, *M. nigra*, *D. kaki*, *D. lotus* bitkilerinin olduğu görülmüştür. En çok sürülerek; *H. perforatum*, *O. europae*, *P. orientalis*, *P. major* bitkilerinin olduğu görülmüştür. Sanayi sektöründe ise; *Vaccinium arctostaphylos* bitkisinin olduğu görülmüştür. Bitkilerin kullanım şekilleri Ek Tablo 6’da gösterilmiştir.

Katılımcılara Tıbbi ve aromatik bitkileri nasıl muhafaza ettikleri sorulduğunda 55 kişiye oranla en açıkta; *C. sativa*, *C. mas*, *C. orientalis*, *F. vesca*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *P. divaricata*, *P. granatum* bitkilerini kullandığı görülmüştür. Cam kavanozda; *C. mas*, *H. perforatum*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *M. alba*, *M. nigra*, *O. europae*, *P. spinosa* subsp. *dasyphylla*, *Urica dioica* bitkilerini kullandıkları görülmüştür. En çok poşette; *J. regia*, *C. mas*, *O. europae*, *H. perforatum* bitkilerini kullandıkları görülmüştür. Bitkileri nasıl muhafaza ettikleri Ek Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitkileri muhafaza aralıkları sorulduğunda 55 kişiye oranla 1-4 ay arasında en çok *R. canina*, *R. ponticum* bitkilerini kullandıkları görülmüştür. 5-8 ay arasında; *D. kaki*, *D. lotus*, *C. sativa*, *C. mas*, *P. sylvestris* var. *hamata* bitkilerini kullandıkları görülmüştür. 9-12 ay arasında; *C. tinctoria*, *C. mas*, *F. vesca*, *H. perforatum*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis* bitkilerinin olduğu görülmüştür. 1 yıl üzerinde; *C. mas*, *H. perforatum*, *J. regia*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *M. alba*, *M. nigra*, *M. rubra*, *O. europae*, *R. canina* bitkilerini kullandıkları görülmüştür. Bitkilerin muhafaza aralıkları Ek Tablo 6’da gösterilmiştir.

55 katılımcıya Tıbbi ve Aromatik bitkilerin kullanımında herhangi bir yan etkisinin olup olmadığı sorulduğunda cevap verilen 77 adet Tıbbi ve Aromatik bitki içerisinde; *R. luteum*, *R. ponticum*, *C. sativa*, *Sambucus ebulus*, *Allium scorodoprasum* subsp. *rotundum*, *M. sylvestris* subsp. *orientalis*, *Astragalus glycyphyllos*, *Tanacetum partheritum*, *Viscum album*, *D. kaki*, *T. butleri* yan etkisinin olduğunu söylemiştir. Bitkilerin yan etkisinin olup olmadığı Ek Tablo 6’da gösterilmiştir.

Ayrıca 55 katılımcıya Tıbbi ve Aromatik bitkilerin faydalı olup olmadığını nereden öğrendikleri sorulduğunda büyük bir çoğunluğunu büyüklerden öğrendiklerini söylemiş ve Ek Tablo 6’da gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan 55 katılımcıya “Tıbbi ilaç mı yoksa Doktor ilaçları mı kullanıyorsunuz” sorusuna %64’ü doktor ilacı %36’sı tıbbi ilaç kullandığını söylemiştir ve 55 katılımcıya “Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden gelir elde ediyor musunuz?” sorusuna %33’ü evet cevabını, %67’si ise hayır cevabını vermiştir.

Araştırmaya katılan %33’lük (18 kişi) oranında evet cevabını veren katılımcılara tıbbi ve aromatik bitkilerden hangilerinden gelir elde edildiği sorusuna ise katılımcıların neredeyse

tamamı, Japon hurması, Kiraz, Ayva, Zeytin, Dut, Üzüm, ıhlamur, Nar, İncir, Fındık, Erik, Kızılcık, Nişoş, Maydanoz, tere otu, roka, soğan, yer elması gibi birçok bitkiyi söylemişlerdir ve 55 katılımcıya Tıbbi ve Aromatik Bitkilerine talep olduğunda üretim yapıp yapmayacakları sorulduğunda %78'i hayır, %22'si ise evet cevabını vermiştir.

3.1.8 Halkın Bahçelerindeki Yetiştirilmiş Olan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Bitkilerin Hastalık Durumları

Araştırma alanında meyve bahçelerinin tür, çeşitlilik ve sayı açısından bol olduğu görülmüştür. Araştırma çalışmalarında Araştırmaya katılanlara bahçelerinde kaç çeşit tıbbi ve aromatik bitki yetiştirdiği ve bu bitkilerin hastalık durumlarını bilip bilmedikleri sorularak durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Elma, Armut, Şeftali, Kiraz, Vişne Dut, Ceviz, Hurma, İncir, Zeytin, Nar, Üzüm, Ayva, Japon Hurma, Kızılcık, Çilek, Ihlamur, Böğürtlen, Fındık, Erik olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu bitkilerin hastalık durumları ile ilgili herhangi bir veri elde edilmediği görülmüştür. Bunun nedenin halkın bakıp ve budama vs. gibi bilgilerinin yetersiz olduğu düşünülmektedir.

3.1.9 Halka Gösterilen Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden Başka Halkın Göstermiş Olduğu Tıbbi ve Aromatik Bitkiler

Araştırmaya katılan 55 katılımcıya kendilerine göstermiş olduğumuz Tıbbi ve aromatik bitkilerden başka kendilerinin bilmiş olduğu başka Tıbbi ve aromatik bitkiler olup olmadığı sorulduğunda; 55 katılımcı içerisinde 16 kişi cevap vermiş, bunların 8'i kadın ve 8'inin erkek olduğu görülmüştür. Katılımcıların vermiş olduğu bitkileri ise nişoş, üzüm, incir, kuzukulağı, fındık, yılan kabağı, böbrek taşı otu bitkilerini söylemişlerdir. Anketin yapıldığı tarih itibarıyla sonbahar olduğundan bu bitkilerden kuzukulağı, fındık, incir, üzüm, nişoş, böbrek taşı otu, yılan kabağı otu bitkilerinden örnekler alınarak kurutulmuş ve teşhis edilerek herbaryuma kayıtları yapılmıştır.

Herbaryuma kayıtları yapılan bitkiler; *Rumex acetosella*, *Clinopodium serpyllifolium* subsp. *fruticosum*, *Chelidonium majus*, *V. album*, *Verbascum* sp., *Capparis sicula*, *Corylus avenella*, *Polypodium vulgare*, *Vitis vinifera* dır.

3.1.10 Halkın Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden Karışım Yaparak Kullandıkları Bitkiler

P. orientalis; Gövde kısmından alınan reçine yutulur veya bal içerisine katılarak yenilir. 1-3 gün ile 4-6 arasında kullanımı değişmektedir. *P. sylvestris* var. *hamata*; Yaprakları tereyağında kavrulduktan sonra soğutulur. Soğuyan yağ ağrılı yerlere sürülür. *U. dioica*: Kanseri hastaları için yaprakları ve tohumları bal ile karıştırılır ve günde 1 tatlı kaşığı 1 ay kadar yenilir.

3.2 Araştırma Sonuçlarına Göre Halkın Tespit Ettikleri Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Tanıtları

ASPLENIACEAE

3.2.1 *Asplenium scolopendrium* L.

Yöresel İsimleri: Dağ pancarı, Dikenli Ot

Kullanım Amacı: Hastalık (İdrar yolları enfeksiyonu, Mide ağrısı ve ülser)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar- Yaz aylarında toplanan, İlkbahar- Yazları aylarında 3-5 adet çiğ yaprakları çay gibi kaynatılarak tok karnına 1 su bardağı 1-3 gün arasında içilir. Bu şekilde kullanımda herhangi bir yan etkisinin olmadığı söylendi.

EQUISETACEAE

3.2.2 *Equisetum arvense* L.

Yöresel İsimleri: Atkuyruğu

Kullanım Amacı: Hastalık (Prostat)

Kullanılan Kısımları: Bitkinin tüm kısımları (çiğ veya kuru haliyle)

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar- Yaz aylarında toplanan, çiğ veya güneşte kurutulan bitki (Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar kullanılır)3-4 adet yaprakları çay gibi kaynatılarak demlenir. Aç veya tok karnına 1 çay bardağı, 1 ay kadar içilir. Bu şekilde kullanımda herhangi bir yan etkisinin olmadığı söylendi.

PINACEAE

3.2.3 *Abies nordmanniana* (Steven) Spach

Yöresel İsimleri: Soç, Gökmar

Kullanım Amacı: Hastalık (Bronşit, Akciğer Hastalıkları, Astım)

Kullanılan Kısımları: Meyve, Tohum,

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Çiğ olarak ilkbahar aylarında toplanan genç kozalaklar ve yaprakları kaynatılır ve süre demlendikten sonra tok karnına bir bardak içilir. 1 hafta ile 6 hafta arasında kullanılır. Poşette, açıkta veya cam kavanozlar içinde muhafaza edilir.

3.2.4 *Picea orientalis* (L.) Peterm.

Yöresel İsimleri: Soç, Gökmar

Kullanım Amacı: Hastalık (Mide ağrıları, Ülser, Yara iyileştirici, İltihaplı yaralar)

Kullanılan Kısımları: Reçine (gövde)

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gövde kısmından alınan reçine yutulur veya bal içerisine katılarak yenilir. 1-3 gün ile 4-6 arasında kullanımı değişmektedir.

3.2.5 *Pinus sylvestris* var. *hamata* Steven.

Yöresel İsimleri: Çam

Kullanım Amacı: Hastalık (Bronşit, astım, ağrılara)

Kullanılan Kısımları: Yaprak, meyve ve tohumları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar da çiğ olarak toplanan yaprak, meyve ve tohum kısımları ilkbahar ve yaz aylarında kullanılır. Yaprakları tereyağında kavrulduktan sonra soğutulur. Soğuyan yağ ağırlı yerlere sürülür. Astım, Bronşit hastalıkları için bir parça yaprak, kozalak ve tohumları kaynatılır ve çay gibi içilir. 1 ile 3 hafta arasında kullanılır. Cam kavanozlarında (1 yıl ve üzeri) veya poşette (1-4 ay kadar) muhafaza edilir.

CUPRESSACEAE

3.2.6 *Juniperus oxycedrus* L.

Yöresel İsimleri: Ardıç

Kullanım Amacı: Hastalık (Soğuk algınlığı, Kalp Damar, Sindirim Sistemi, Romatizma, Mide ağrıları ve Ülser)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Mide ve ülser hastalıkları, Sindirim sistemi ve Romatizma hastalığı için yaz veya sonbaharda da toplanan meyveleri gölgede kurutulduktan sonra 3-5 adet meyve parçalanarak 4-5 gün yutulur. Kalp, damar hastalığı ve soğuk algınlığı için yaz ya da sonbaharda toplanan meyveleri gölgede kurutulduktan sonra 3-5 adet meyve kaynatılarak bir hafta kadar çay gibi içilir.

3.2.7 *Helleborus orientalis* Lam.

Yöresel İsimleri: (Bohça otu, Kara çöpleme, Siyah harbak, Boynuz otu, Danabağırtan, Danakıran)

Kullanım Amacı: Hastalık (hayvan yaralarına)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Çiğ yaprakları dövülerek hayvanın yaralı kısmına sürülür.

BERBERIDACEAE

3.2.8 *Berberis vulgaris* L.

Yöresel İsimleri: Kızamuk

Kullanım Amacı: Gıda ve hastalık (Sarılık)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve gövde

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak yaprakları çiğ olarak yenilir. Yaz aylarında gövde alınan kısımlar gölgede kurutulur ve sarılık geçiren çocukların yıkanma suyuna katılır.

CAPPARACEAE

3.2.9 *Capparis sicula* Veill.

Yöresel İsimleri: Yılan kabağı

Kullanım Amacı: Hastalık (hemoroid)

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar aylarında toplanan meyveleri gölgede kurutulur ve kurutulan meyve toz haline getirilir. 1-2 adet toz haline getirilen meyve sıcak suda kaynatılır ve bir su bardağı aç karnına 4-6 gün arasında içilir. Yan etkilerinin olmadığını görülmüş. Poşet içerisinde 1 yıl kadar saklanır.

PAPAVERACEAE

3.2.10 *Chelidonium majus* L.

Yöresel İsimleri: Tuzlu bakla, Sütlu ot

Kullanım Amacı: Hastalık (iltihaplı yaralara için)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar aylarında toplanan yaprakları çiğ olarak ateşe tutulur ve iltihaplı yaralar üzerine konulur ve bir gece bekletilir. 1-3 gün arasında kullanılır. Herhangi bir yan etkisinin olmadığı görülmüştür.

POLYGONACEAE

3.2.11 *Polygonum bistorta* subsp. *carneum* (K.Koch) Coode & Cullen

Yöresel İsimleri: Çimen eveleği, Dağ lahanası

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak meyveleri yaz aylarında tüketilir.

3.2.12 *Polypodium vulgare* L.

Yöresel İsimleri: Böbrek taşı otu

Kullanım Amacı: Hastalık (Böbrek taşı)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz-Sonbahar aylarında toplan bitki üst kısımları kurutulur. Yaprakları 1 litre suya konulur ve kaynatılır, süzülür ve her gün aç karnına 4-6 gün kadar bir bardak içilir. Kurutulan yapraklar cam kavanoz içerisinde saklanır. Yan etkisinin olmadığı söylenmiştir.

3.2.13 *Rumex crispus* L.

Yöresel İsimleri: Bulga

Kullanım Amacı: Süs bitkisi

Kullanılan Kısımları: Gövde

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Çiğ olarak gövde kısımları süs bitkisi olarak kullanılır.

3.2.14 *R. acetosella* L.

Yöresel İsimleri: Kuzukulağı, cismat

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Demir eksikliği)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Demir eksikliği için yaprakları 1-3 gün arasında çiğ olarak tüketilir.

AMARANTHACEAE

3.2.15 *Chenopodium foliosum* (Moench) Asch.

Yöresel İsimleri: Böbrek taşı otu

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Böbrek taşı düşürmede)

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Meyveleri yaz ayları boyunca gıda olarak yenilir. Yaz aylarında toplanan meyveleri gölgede kurutulur. 3-5 adet meyve çay gibi demlenir ve aç veya tok karnına 1-3 gün arasında bir çay bardağı içilir. Çiğ olarak kullanıldığında 1-4 arasında yenilir. Kuru haliyle cam kavanozda 9-12 ay kadar muhafaza edilir.

MALVACEAE

3.2.16 *Tilia dasystyla* subsp. *caucasica* (V. Engl.) Pigott

Yöresel İsimleri: İhlamur

Kullanım Amacı: Hastalık (soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Yaprak, çiçek

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sonbahar aylarında toplanan yaprak ve çiçekleri gölge de kurutulur ve yaprak veya çiçekleri bir parça kaynatılır ve tok karnına 4-6 gün bir çay bardağı içilir. Bir yıl üzerinde poşetlerde muhafaza edilir.

ANACARDIACEAE

3.2.17 *Rhus coriaria* L.

Yöresel İsimleri: Tirimli, sumak

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Yaralara)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında toplanan meyveler gölgede kurutulur ve parçalanmış meyveler gıda olarak kullanılır. Çiğ olarak yaprakları parçalanır ve yara üzerinde bir gece bekletilir.

FABACEAE

3.2.18 *Astragalus glycyphyllos* L.

Yöresel İsimleri: Geven

Kullanım Amacı: Hastalık (Kalp damar Hastalığı, Basur, mayasıl (Hemoroit) ve hayvanlara kilo aldirmek için

Kullanılan Kısımları: Yaprakları ve kökü

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kalp damar hastalıkları için yaz aylarında toplanan çiğ yaprakları çay gibi demlenerek bir bardak 1-3 hafta kadar içilir. Hayvanlara kilo aldırma için yem olarak 1-3 hafta verilir. Çiğ kökleri dövülerek mayasıl olan yere 4-6 gün sürülür.

3.2.19 *Onobrychis transcaucasica* Grossh

Yöresel İsimleri: Eşek yemi, Kafkas korungası

Kullanım Amacı: Hastalık (Soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar aylarında toplanan yaprakları gölgede kurutulur ve 3-5 adet yaprak çay gibi demlenerek aç veya tok karnına 1-3 gün içilir.

ROSACEAE

3.2.20 *Crataegus monogyna* Jacq.

Yöresel İsimleri: Alıç

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında meyveleri gıda olarak tüketilir.

3.2.21 *C. orientalis* Pall. ex M.Bieb.

Yöresel İsimleri: Alıç, Gırgat, Töngel

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Kalp damar Hastalığı)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kalp damar hastalığı için yaz aylarında toplanan meyvelerin sirkesi yapılır ve içilir. Gıda olarak günü birlik meyveleri yenilir.

3.2.22 *C. microphylla* C. Koch

Yöresel İsimleri: Alıç

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında meyveleri gıda olarak tüketilir.

3.2.23 *Fragaria vesca* L.

Yöresel İsimleri: Çilek, Yaban çileği, Jöle,

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında toplanan meyveleri reçel yapılarak tüketilir.

3.2.24 *Malus sylvestris* subsp. *orientalis* (Uglitzk.) Browicz

Yöresel İsimleri: Elma

Kullanım Amacı: Gıda ve hastalık (bronşit, mide ağrısı, ülser, ateş düşürücü, tansiyon, boğaz ağrısı, kolesterol, şeker hastalığı, kabızlık, kanser, zayıflama, soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Meyve, çiçek ve yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında toplanan meyvelerinden marmelat ve sirke yapılır. Her gün bir yemek kaşığı bir bardak su içine konularak bez yardım ile ateş düşürücü olarak vücuda sürülür ayrıca kanser, kolesterol, tansiyon, şeker hastalığı, mide ağrıları, ülser, soğuk algınlığı ve zayıflama için her gün bir yemek kaşığı bir bardak su içine konularak 1-3 hafta içilir. Boğaz ağrıları sirkesi bir tatlı kaşığı 1-3 gün içilir. Bronşit hastalığı gölge kurutulan 1 parça yaprağı, meyve ve çiçeği çay gibi demlenir ve 1 bardak çay gibi 4-6 gün içilir. Kabızlık için günde 1-2 adet yenilir.

3.2.25 *Mespilus germanica* L.

Yöresel İsimleri: Muşmula

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz veya sonbahar aylarında toplanan meyveleri marmelattı yapılarak yenilir.

3.2.26 *Prunus cerasifera* Ehrh.

Yöresel İsimleri: Erik, Tamasğı, Camcur, Cancur, Sarol, Kaysefi

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Bağırsak düzenleyici, Kabızlık, İdrar Söktürücü, Karın ağrısı)

Kullanılan Kısımları: Meyve, çiçek

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında toplanan meyveleri gıda olarak tüketilir. Bağırsak düzenleyici, kabızlık ve karın ağrıları için yaz aylarında toplanan çiçek ve meyveleri gölgede kurutulur ve 3-5 adet meyvesi veya çiçeği çay gibi demlenir ve 1 çay bardağı 4-5 gün içilir ayrıca meyveleri günde 1-2 adet yenilir. Kuru meyveleri günde 1-2 adet yenilerek idrar söktürücü olarak kullanılır.

3.2.27 *P. spinosa* subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin

Yöresel İsimleri: Erik, Tamasğı, Kaysefi

Kullanım Amacı: Hastalık (Kabızlık ve karın ağrıları)

Kullanılan Kısımları: Meyvesi ve çiçeği

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kabızlık ve karın ağrıları için yaz aylarında toplanan çiçek ve meyveleri gölgede kurutulur ve 3-5 adet meyvesi ve çiçeği çay gibi demlenir ve 1 çay bardağı 4-5 gün içilir.

3.2.28 *Pyrus communis* subsp. *caucasica* (Fed.) Browicz

Yöresel İsimleri: Panta, Armut

Kullanım Amacı: Hastalık (kabızlık)

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir. Kuru haliyle veya çiğ haliyle 1-2 adet meyvesi çay gibi demlenir ve 1 çay bardağı 1-3 gün içilir.

3.2.29 *P. elaeagrifolia* Pall.

Yöresel İsimleri: Panta, Armut

Kullanım Amacı: Gıda ve hastalık (Kabızlık)

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir. Kuru haliyle veya çiğ haliyle 1-2 adet meyvesi çay gibi demlenir ve 1 çay bardağı 1-3 gün içilir.

3.2.30 *Rosa canina* L.

Yöresel İsimleri: Kuşburnu

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Meyve ve kökü

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak reçeli yapılarak tüketilir. Soğuk algınlığı için gölge kurutulmuş meyveleri 3-5 adet demlikte kaynatılır ve ılık haliyle 1 çay bardak tok karına içilir. Hemoroid için kökleri kaynatılır ve aç karına bir su bardağı 4-6 gün içilir.

3.2.31 *Rubus canescens* DC.

Yöresel İsimleri: Jöle

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Basur, mayasıl (Hemoroid), kansızlık, Demir eksikliği)

Kullanılan Kısımları: Meyve ve kökleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak reçeli yapılarak tüketilir. Basur, mayasıl (hemoroid) hastalığı için yaz aylarında kök temizlenir çay gibi demlenir ve aç karına 1 bardak içilir. Demir eksikliği ve kansızlık için reçeli aç- tok karına 1 yemek kaşığı yaz kış yenilir.

3.2.32 *R. canescens* var. *glabratus*

Yöresel İsimleri: Böğürtlen, Jöle

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Basur, mayasıl (Hemorit), kansızlık, Demir eksikliği)

Kullanılan Kısımları: Meyve ve kökleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak reçeli yapılarak tüketilir. Basur, mayasıl (hemoroit) hastalığı için yaz aylarında kök temizlenir çay gibi demlenir ve aç karnına 1 bardak içilir. Demir eksikliği ve kansızlık için reçeli aç- tok karına 1 yemek kaşığı yaz kış yenilir.

3.2.33 *R. caucasicus* Focke

Yöresel İsimleri: Böğürtlen, Jöle

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Basur, mayasıl (Hemorit), kansızlık, Demir eksikliği)

Kullanılan Kısımları: Meyve ve kökleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak reçeli yapılarak tüketilir. Basur, mayasıl (hemoroit) hastalığı için yaz aylarında kök temizlenir çay gibi demlenir ve aç karnına 1 bardak içilir. Demir eksikliği ve kansızlık için reçeli aç- tok karına 1 yemek kaşığı yaz kış yenilir.

3.2.34 *R. sanctus* Schreber.

Yöresel İsimleri: Böğürtlen, Jöle

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Mayasıl)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Mayasıl için yaz veya sonbahar aylarında toplanan meyve pekmezi yapılır ve günlük olarak aç karnına 1 yemek kaşığı yenilir.

3.2.35 *R. idaeus* L.

Yöresel İsimleri: Ahududu

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Basur, mayasıl (Hemorit), kansızlık, Demir eksikliği)

Kullanılan Kısımları: Kök ve meyvesi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak reçeli yapılarak tüketilir. Basur, mayasıl (hemoroit) hastalığı için yaz aylarında toplanan kök temizlenir çay gibi demlenir ve aç karnına 1 bardak içilir. Demir eksikliği ve kansızlık için reçeli aç- tok karına 1 yemek kaşığı yaz kış yenilir.

3.2.36 *Hedlundia armeniaca* (Hedl.) Mezhenkyj

Yöresel İsimleri: Yabani gırgat, Kırkat, Diş budak meyvesi

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Böbrek taşı)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında toplanan meyveleri çiğ haliyle yenilir veya gölge de kurutulduktan sonra yaz kış kullanılır. Kurutulan meyvelerin 3-5 âdeti çay gibi demlenerek her gün bir çay bardağı 1 ay içilir.

3.2.37 *Cydonia oblonga* Mill.

Yöresel İsimleri: Ayva

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Kalp damar hastalığı ve soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir. Reçel yapılır. Kalp damar hastalıkları ve soğuk algınlığı için sonbaharda toplanan meyvelerin kabukları çiğ veya kuru haliyle çay gibi demlenir ve 1 bardak tok karnına 1-4 ay kadar içilir.

MORACEAE

3.2.38 *Morus alba* L.

Yöresel İsimleri: Duta

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Kan temizleyici, Kansızlık, Karaciğer hastalıkları, Soğuk algınlığı, Şeker Hastalığı ve Zayıflama)

Kullanılan Kısımları: Meyve ve yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kan temizleyici, Kansızlık, Karaciğer hastalıkları, Soğuk algınlığı hastalıkları için yaz aylarında toplanan meyveleri pekmezi yapılır ve günlük olarak aç karnına 1 yemek kaşığı yaz kış yenilir. , Şeker Hastalığı ve Zayıflama için 3-5 adet yaprakları çay gibi kaynatılır 1-4 kadar içilir.

3.2.39 *M. nigra* L.

Yöresel İsimleri: Duta

Kullanım Amacı: Hastalık (Şeker Hastalığı, Kansızlık, Aft hastalığı, kanser ve Karaciğer hastalıklarında)

Kullanılan Kısımları: Meyve ve yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kanser, Kansızlık, Karaciğer hastalıkları Aft hastalıkları için yaz aylarında toplanan meyveleri pekmezi yapılır ve günlük olarak aç karnına 1 yemek kaşığı yaz kış yenilir. Şeker hastalığı için yaprakları çay gibi kaynatılır ve 1 su bardağında aç karnına 1-3 hafta içilir.

3.2.40 *M. rubra* L.

Yöresel İsimleri: Duta

Kullanım Amacı: Gıda ve hastalık (Kansızlık, karaciğer, Soğuk algınlığı ve Şeker hastalığı)

Kullanılan Kısımları: Meyveler

Yöresel Kullanılış Şekilleri: , Kansızlık, Karaciğer hastalıkları, Soğuk algınlığı ve Şeker hastalığı için yaz aylarında toplanan meyveleri pekmezi yapılır ve günlük olarak aç karnına 1 yemek kaşığı yaz kış yenilir

3.2.41 *Ficus carica* L.

Yöresel İsimleri: İncir

Kullanım Amacı: Gıda ve hastalık (Kansızlık, idrar söktürücü ve siğilleri giderici olarak)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaprakları ve meyvelerinden çıkan süt siğillerin üzerine sürülür. Kansızlık için kuru ve yaş haliyle tüketilir. Pekmezi yapılır ve her gün bir tatlı kaşığı idrar söktürücü ve kansızlık için kullanılır.

URTICACEAE

3.2.42 *Urtica dioica* L.

Yöresel İsimleri: Cimcar, Isırgan

Kullanım Amacı: Gıda, Bitki Gübresi (Pas hastalığı), Hastalık (Astım, Kalp damar hastalıkları, Kanser, Romatizma ve Soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve tohumları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Astım hastalığı için tohumları bal ile karıştırılır ve günde 1 tatlı kaşığı 1-3 hafta kadar yenilir. Kalp damar hastalığı için yaprakları suda kaynatılır ve 4-6 gün kadar suyu içilir. Kanser hastaları için yaprakları ve tohumları bal ile karıştırılır ve günde 1 tatlı kaşığı 1 ay kadar yenilir. Bitkilerdeki pas hastalığı için yaprakları 5 litre su içerisine konulur ve 15 gün bekletilir. Sonra su süzülür ve bitki üzerine 1-3 gün kadar sıkılır. Romatizma hastalığı için yapraklar çiğ haliyle dövülür ve lapa haline getirilince ağrılı yere bir gece konulur ve 3-5 gün ya da 1 ay kadar devam edilir.

RHAMNACEAE

3.2.43 *Paliurus spina-christii* Mill.

Yöresel İsimleri: Karadiken, Diken

Kullanım Amacı: Hastalık (Soğuk algınlığı, Kalp damar, idrar yolları enfeksiyonu, kansızlık)

Kullanılan Kısımları: Çiçek, yaprak

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığı için sonbahar da toplanan çiçekleri gölge kurutulur. Kurutulan 1 parça çiçeği ve yaprağı çay gibi demlenir ve 1 bardak çay içilir. İdrar yolları enfeksiyon hastalığı, Kalp damar hastalığı için 1 parça çiçeği çay gibi demlenir ve 1

bardak çay gibi içilir. Kansızlık için 1 parça yaprağı çay gibi demlenir ve 1 bardak çay gibi içilir.

3.2.44 *Epilobium hirsutum* L.

Yöresel İsimleri: Dağ ieği

Kullanım Amacı: Hastalık (soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: ieği

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar yaz aylarında toplanan çiçekleri soğuk algınlığı için çiçekleri bir parça çay gibi kaynatılır ve tok karnına 1 bardak içilir.

LYTHRACEAE

3.2.45 *Punica granatum* L.

Yöresel İsimleri: Nar

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Bağırsak düzenleyici, Grip, İdrar söktürücü, Kalp damar, kansızlık, Mide ağrıları, Ülser, Ödem atıcı, Soğuk algınlığı, Şeker hastalığı, tansiyon)

Kullanılan Kısımları: ieği ve Meyvesi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir. Marmelatı yapılır. Bağırsak düzenleyici, grip hastalığı, idrar söktürücü, kalp damar hastalıkları için gölde kurutulmuş 3-5 adet çiçeği çay gibi demlenir ve bir çay bardağı aç karnına 1-3 hafta kadar içilir. Kalp damar hastalıkları, kansızlık, mide ağrıları ve ülser hastalıkları ve soğuk algınlığı için 1-2 adet meyvesinin suyu çıkartılarak içilir. Ödem atıcı olarak 2-3 adet meyve kabuğu kaynatılır ve 1 su bardağı içilir.

CORNACEAE

3.2.46 *Cornus mas* L.

Yöresel İsimleri: Kızılıcık

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir ve marmelattı yapılır. Yaz aylarında toplanan meyveleri gölge kurutulur. Soğuk algınlığı için 5-6 adet çay gibi demlenir. Aç-tok karına 1 çay bardağı 4-6 gün içilir.

ADOXACEAE

3.2.47 *Sambucus ebulus* L.

Yöresel İsimleri: Asli

Kullanım Amacı: Hastalık (kanser ve Mantar) Hayvanlar için

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kanser hastaları için 3-5 adet çiğ meyveleri yaz döneminde yenilir. Meyvesi dövülerek hayvanın mantarlı yaralarına 1-3 gün sürülür. Bitki fazla kullanıldığında zarar verebilir.

CAPRIFOLIACEAE

3.2.48 *Valeriana erotica* Christenh. & Byng

Yöresel İsimleri: (veri yoktur)

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir ve marmelattı yapılır.

ASTERACEAE

3.2.49 *Eupatorium cannabinum* L.

Yöresel İsimleri: Dağ çayı

Kullanım Amacı: Hastalık (Soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Çiçekleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlbarhar aylarında toplanan çiçekleri gölge kurutulur ve soğuk algınlığı için 3-4 adet çiçek çay gibi demlenir. Aç-tok karına 1 çay bardağı içilir.

3.2.50 *Cota tinctoria* (L.) J.Gay

Yöresel İsimleri: Papatya

Kullanım Amacı: Endüstriyel (saç boyası) ve Hastalık (Boğaz ağrısı, iltihap, idrar yolları enfeksiyonu, karın ağrısı, regl dönemi, ödem atıcı, soğuk algınlığı, şeker hastalığı, tansiyon)

Kullanılan Kısımları: Çiçek

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Boğaz ağrısı içi gölgede kurutulduktan sonra 1 parça çiçek demlikte kaynatılır ve ılık haliyle 1 bardak 4-6 gün içilir. İdrar yolları enfeksiyonları, vücuttaki iltihap, kadınların regl dönemi, soğuk algınlığı için gölgede kurutulan çiçeklerden 3-5 adeti demlikte kaynatılır ve ılık haliyle 1 bardak 1-3 hafta, ödem atıcı, tansiyon hastalığı ve şeker hastalığı için 4-6 gün içilir.

3.2.51 *Tanacetum parthenium* (L.) Sch. Bip.

Yöresel İsimleri: Beyaz papatya, papatya

Kullanım Amacı: Hastalık (soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Çiçeği

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığı için gölgede kurutulan çiçeklerden 3-5 âdeti demlikte kaynatılır ve ılık haliyle 1 bardak 1-3 hafta kadar içilir.

3.2.52 *Taraxacum butleri* Soest

Yöresel İsimleri: Kara hindiba

Kullanım Amacı: Hastalık (Kalp damar Hastalığı)

Kullanılan Kısımları: yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gölgede kurutulan yaprakları çay gibi demlenir ve 1-3 kadar içilir.

ERICACEAE

3.2.53 *Rhododendron luteum* Sweet

Yöresel İsimleri: Kumar, İyel

Kullanım Amacı: Hastalık (Astım ve Akciğer Hastalığı)

Kullanılan Kısımları: Çiçek

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar ve yaz aylarında toplanan çiçekleri bal ile karıştırılır ve her gün bir tatlı kaşığı 1-3 gün yenilir. Bitki zehirli olduğu için dikkat edilmesi gerekir.

3.2.54 *R. ponticum* L.

Yöresel İsimleri: Mor gül, Kumar

Kullanım Amacı: Hastalık (Akciğer ve Şeker Hastalığı)

Kullanılan Kısımları: Çiçek ve Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Akciğer Hastalığı için İlkbahar ve yaz aylarında toplanan çiçekleri bal ile karıştırılır ve her gün bir tatlı kaşığı 1-3 gün yenilir. Şeker Hastalığı için meyveleri 1-3 gün kadar 1-5 adet yenilir. Bitki zehirli olduğu için zararı olabilir.

3.2.55 *Vaccinium arctostaphylos* L.

Yöresel İsimleri: Yaban mersini

Kullanım Amacı: Gıda, endüstriyel ve hastalık (şeker Hastalığı)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve Meyvesi

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir ve meyveleri endüstriyel sanayide boya yapımında kullanılır. Şeker Hastalığı için yaprakları ve meyveleri çay gibi kaynatılır ve tok karınına 1 bardak 1-3 hafta içilir.

PRIMULACEAE

3.2.56 *Cyclamen coum* Mill.

Yöresel İsimleri: Menekşe

Kullanım Amacı: Hastalık (Kısırlık)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz- sonbahar aylarında toplanan yaprakları çay gibi kaynatılır ve 1-3 hafta kadar içilir.

EBENACEAE

3.2.57 *Diospyros lotus* L.

Yöresel İsimleri: Jamas

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Kabızlık ve karın ağrısı)

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Çiğ haliyle gıda olarak tüketilir. Kabızlık ve karın ağrısı için güneşte kurutulan meyveleri 3-4 adet aç veya tok karnına tüketilir

3.2.58 *D. kaki* L. Fil.

Yöresel İsimleri: Japon hurması, Kara hurma, Melo hurması

Kullanım Amacı: Hastalık (Kabızlık, Kansızlık ve kalp damar)

Kullanılan Kısımları: Meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir. Meyveleri kuru ve yaş haliyle yenilir. Kabızlık, kalp damar ve kansızlık için günde kuru ve yaş haliyle günde 1-2 adet yenilir.

OLEACEAE

3.2.59 *Olea europaea* L.

Yöresel İsimleri: Zeytin

Kullanım Amacı: Gıda, Endüstriyel ve Hastalık (Kalp damar, Kabızlık, Şeker Hastalık, Cilt Hastalığı, Kırık çıkık, Romatizma, Şeker Hastalığı, Tansiyon ve yanık yaralarına)

Kullanılan Kısımları: Meyveleri, çiçekler ve yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir. Meyveleri sıkılarak yağı kahvaltıda kullanılır. Meyvelerinden sabun yapılır. Cilt hastalıkları için meyve yağı kullanılır. Kabızlık,

kalp damar hastalığı ve tansiyon hastalığı için kuru yaprakları çay gibi kaynatılır ve bir çay bardağı içilir ayrıca meyve yağı bir yemek kaşığı içilir. Zeytinyağı kırık ve çıkıkta kullanılır. Meyve yağı ve ayrıca çiçek ve yaprakları çay gibi kaynatılır. 1-3 hafta arasında Kolesterol için kullanılır. Romatizma hastalığı için zeytinyağı ağrılı bölgeye sürülür ve bez ile sarıldıktan sonra bir gece bekletilir. Şeker Hastalığı için Yaprakları ve meyvesi çay gibi kaynatılır ve bir çay bardağı içilir. Yanık yara üzerine zeytinyağı 1-4 hafta kadar sürülür.

LAMIACEAE

3.2.60 *Ajuga chamaepitys* (L.) Schreb.

Yöresel İsimleri: (veri yoktur)

Kullanım Amacı: Hastalık (yaralara)

Kullanılan Kısımları: Yaprak

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Bir parça yaprak ezilerek yaralı bölgeye sürülür. 1-3 gün arasında bu işlem yapılır.

3.2.61 *Origanum rotundifolium* Boiss.

Yöresel İsimleri: Guguca, adaçayı, Dağçayı

Kullanım Amacı: Hastalık (Burkulma, Romatizma, Soğuk algınlığı, Boğaz ağrıları

Kullanılan Kısımları: Çiçek

Yöresel Kullanılış Şekilleri: 1 parça Yaprak çay gibi demlenir ve 1 bardak çay gibi içilir.

3.2.62 *Satureja hortensis* L.

Yöresel İsimleri: Köndar

Kullanım Amacı: Hastalık (Kanser ve Soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Çiçek ve yaprak

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığı ve kanser hastalığı için yaz veya sonbaharda toplanan yaprak ve çiçekleri gölgede kurutulur. 3-4 adet çiçekleri veya yaprakları çay gibi demlenir. Aç-tok karına 1 çay bardağı içilir.

3.2.63 *Thymus praecox* subsp. *grossheimii* (Ronniger) Jalas

Yöresel İsimleri: Dağ kekiği

Kullanım Amacı: Hastalık (Soğuk algınlığı, Mide ağrıları ve Ülser hastalığı)

Kullanılan Kısımları: Yaprak

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Soğuk algınlığı, mide ağrıları ve ülser hastalığı için 3-4 adet çiçek ve bir parça yaprakları gibi demlenir. Aç-tok karına 1 çay bardağı içilir.

3.2.64 *Mentha longifolia* (L.) L.

Yöresel İsimleri: Nane, simyo

Kullanım Amacı: Hastalık (Soğuk algınlığı Mide ağrısı ve ülser)

Kullanılan Kısımları: Yaprakları

Yöresel Kullanılış Şekilleri: İlkbahar aylarında toplanan yaprakları gölge kurutulur. Soğuk algınlığı, Mide ağrıları ve ülser hastalığı için bir parça yaprakları çay gibi kaynatılır ve tok karnına 1 bardak 1-3 gün kadar içilir.

3.2.65 *Clinopodium serpyllifolium* subsp. *fruticosum* (L.) Bräuchler

Yöresel İsimleri: Nişoş

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Yaprak

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaprakları yaz ve sonbahar aylarında toplanır ve gölgede kurutulur. Kurutulan yaprakları gıda olarak yemeklere kullanılır. Soğuk algınlığı ve grip gibi

hastalıklarda bir parça kurutulmuş yaprak kaynamış su içerisinde kaynatılır ve her gün aç karnına bir çay bardağı içilir. Poşette yaklaşık olarak 1 yıl kadar saklanır.

PLANTAGINACEAE

3.2.66 *Plantago major* L.

Yöresel İsimleri: Damar otu

Kullanım Amacı: Hastalık (İltihaplı yaralar, Tansiyon, İdrar yolları enfeksiyonları ve enfeksiyon hastalıkları)

Kullanılan Kısımları: Yaprak

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Enfeksiyon hastalıkları, idrar yolları enfeksiyonları için kuru veya çiğ yaprakları bir parça kaynatılarak bir su bardağı 1-6 gün kadar içilir. Tansiyon hastalığı için yaprakları çiğnenir. İltihaplı yaralar için yaprak ılık suda bekletildikten sonra iltihaplı yara üzerine konulur ve bir gece bekletilir.

3.2.67 *Digitalis ferruginea*

Yöresel İsimleri: (veri yoktur)

Kullanım Amacı: Hastalık (Kalp damar Hastalığı ve Grip için)

Kullanılan Kısımları: Tohum ve çiçekleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Kalp damar hastalığı için tohumları bal ile karıştırılır ve her gün bir tatlı kaşığı yenilir. Grip için gölgede kurutulan çiçeklerinden 3-4 adeti çay gibi kaynatılır ve aç tok karnına bir çay bardağı 1-3 gün kadar içilir.

SCROPHULARIACEAE

3.2.68 *Verbascum* sp.

Yöresel İsimleri: (veri yoktur)

Kullanım Amacı: Hastalık (Vücuttaki ultraviyole zararlarından koruma)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve çiçekleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sonbahar aylarında toplanan bitki gölge kurutulur. Vücuttaki zararlı maddelerin atımına yardımcı olmak için kullanılır. Yaprak bir parça çay gibi kaynatılır ve tok karnına 1 bardak 1-3 gün arasında içilir. Poşete yaklaşık olarak bir yıl kadar saklanır. Bitkinin fazla kullanılması durumunda vücuda zarar verir.

SANTALACEAE

3.2.69 *Viscum album* L.

Yöresel İsimleri: Vitri

Kullanım Amacı: Hayvansal gıda ve Hastalık (Astım)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve meyveleri

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Sonbahar aylarında toplanan bitki gölge kurutulur. Yaprak bir parça çay gibi kaynatılır ve tok karınına 1 bardak 1-3 gün arasında içilir. Poşete yaklaşık olarak bir yıl kadar saklanır. Bitkinin fazla kullanılması durumunda vücuda zarar verir. Hayvanlara yem olarak verilir.

HYPERICACEAE

3.2.70 *Hypericum perforatum* L.

Yöresel İsimleri: Kantoron

Kullanım Amacı: Hastalık (Ağrılı yerlere, Cilt hastalığı, Kanser, Bağışıklık sistemi, Enfeksiyon hastalıkları, Basur, mayasıl (hemoroit), mide ağrıları ve Ülser)

Kullanılan Kısımları: Çiçek

Yöresel Kullanılış Şekilleri: 20 gün kadar zeytin yağı içerisinde bekletilen çiçekleri süzülür. Elde edilen yağ; ağrılı yerlere, basura (hemoroit), cilt hastalıklarına sürülür. Yağ, bağışıklık sistemini kuvvetlendirmek, enfeksiyon hastalıkları ve kanser için her gün bir tatlı

kaşığı içilir. Mide ağrıları ve ülser hastalığı için gölgede kurutulan çiçeklerinden 3-5 adeti çay gibi demlenir ve 4-6 gün kadar içilir.

SALICACEAE

3.2.71 *Salix alba* L.

Yöresel İsimleri: Söğüt

Kullanım Amacı: Hastalık (Bronşit ve Güneş çarpması)

Kullanılan Kısımları: Yaprak ve gövde

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz aylarında gövdeden alınan kabuk kaynatılır ve soğuduktan bir su bardağı bronşit için içilir. Yaprakları güneş yanıkları için yanık bölgesine konulur ve bir gece bekletilir.

JUGLANDACEAE

3.2.72 *Juglans regia* L.

Yöresel İsimleri: Ceviz

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Baş ağrıları, Guatr, kalp damar, kolesterol, tansiyon, unutkanlık, soğuk algınlığı, zayıflama, tansiyon)

Kullanılan Kısımları: Meyve, yaprak,

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Yaz ve sonbaharda toplanan yapraklardan 1-2 adet baş sarılır ve bir gece bekletilir. Guatr hastalığı için olgunlaşmamış meyve günde 1-2 adet yutulur. Kalp damar hastalığı, unutkanlık için günde 1-2 adet meyveleri yenilir. Kolesterol ve tansiyon hastalığı için günde 1-2 adet meyve yenilir ayrıca meyve kabukları veya meyve içerisindeki sert kabukları sıcak su içerisine konulur, biraz demlendikten sonra içilir. Soğuk algınlığı için gölgede kurutulan 3-5 adet yaprak çay gibi kaynatılır ve tok karnına 1 bardak içilir. Zayıflamak için 3-5 adet meyve içerisi sert kabuk bir gece ılık suda bekletilip ve içilir.

FAGACEAE

3.2.73 *Castanea sativa* Mill.

Yöresel İsimleri: Kestane

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (Astım, Bronşit, Basur mayasıl (hemoroit), kalp damar hastalığı, soğuk algınlığı)

Kullanılan Kısımları: Tohum ve çiçek

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak meyvesi tüketilir. Bal üretimi yapılır ve balı Astım, bronşit, soğuk algınlığı için bir tatlı kaşığı tüketilir. Kalp damar hastalığı için 3-5 adet çiçeği çay gibi demlenir ve 1 çay bardağı 4-6 gün içilir.

BETULACEAE

3.2.74 *Corylus avellana* L.

Yöresel İsimleri: Fındık

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (kolesterol)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak meyvesi tüketilir. Kolestrol için her gün bir avuç içi kadar yenir.

VITACEAE

3.2.75 *Vitis vinifera* L.

Yöresel İsimleri: Üzüm

Kullanım Amacı: Gıda ve Hastalık (kansızlık, Demireksikliği ve idrar söktürücü)

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir. Yaprakları demir eksikliği için çiğ olarak tüketilir. Demir eksikliği ve Kansızlık için meyveleri pekmez yapılır ve her gün bir tatlı kaşığı yenilir.

SMILACACEAE

3.2.76 *Smilax excelsa* L.

Yöresel İsimleri: Kuş üzümü

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir.

Literatürdeki Kullanışı: Beyin hücrelerini yenileme için meyveleri kullanılır (Saraç, 2013). *Smilax excelsa* L., Kuzeybatı Anadolu'da geleneksel tıpta karın ağrısı, şişkinlik ve meme kanseri tedavisinde kullanılan ekonomik değeri olan bir bitkidir. İçerdiği flavonoidler ve antosiyaninler nedeniyle antioksidan etkiye sahiptir. İskemi reperfüzyonuna bağlı dokuya ve testis dokusunda üreme hasarına karşı koruyucu etki çalışma ile gösterilmiştir. Dokuların histolojik incelemeleri değerlendirildiğinde tedavi grubunda dokuların morfolojik yapısının korunduğu saptandı (Cellat ve ark. 2022).

AMARYLLIDACEAE

3.2.77 *Allium scorodoprasum* subsp. *rotundum* (L.)

Yöresel İsimleri: Deli pırasa

Kullanım Amacı: Gıda

Kullanılan Kısımları: Meyve

Yöresel Kullanılış Şekilleri: Gıda olarak tüketilir

Tablo 9. Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Tür (Bilimsel Adı)	Yöresel adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Aspleniaceae	<i>Asplenium scolopendrium</i>	Dağ Pancarı	Yaprak	Dekoksiyon-Demleme	0.073	Tıbbi	İdrar yolları enfeksiyonu, Mide ağrısı ve ülser
Equisetaceae	<i>Equisetum arvense</i>	At kuyruğu	Tüm kısım	Dekoksiyon-Demleme	0.254	Tıbbi	Prostat
Pinaceae	<i>Abies nordmanniana</i>	Soç,	Meyve- Tohum	Dekoksiyon-Demleme	0.181	Tıbbi	Bronşit, Akciğer Hastalıkları, Astım
	<i>Picea orientalis</i>	Göknar	Reçine	Macun	0.945	Tıbbi	Mide ağrıları, Ülser, Yara iyileştirici, İltihaplı yaralar
	<i>Pinus sylvestris</i> var. <i>hamata</i>	Çam	Yaprak, Meyve, Tohum	Dekoksiyon	0.618	Tıbbi	Bronşit, astım, ağrılara
Cupressaceae	<i>Juniperus oxycedrus</i>	Ardıç	Meyve	Parçalama-Dekoksiyon	0.381	Tıbbi	Soğuk algınlığı, Kalp Damar, Sindirim Sistemi, Romatizma, Mide ağrıları ve Ülser
	<i>Helleborus orientalis</i>		Yaprak	Parçalama	0.0363	Tıbbi	Hayvan yaralarına
Berberidaceae	<i>Berberis vulgaris</i>	Kızamuk	Yaprak ve Gövde	Dahilen	0.127	Tıbbi	Sarılık
Capparaceae	<i>Capparis sicula</i>	Yılan Kabağı	Meyveleri	Parçalama	0.018	Tıbbi	Hemoroid
Papaveraceae	<i>Chelidonium majus</i>	Tuzlu bakla, Sütü ot	Yaprakları	Dahilen	0.127	Tıbbi	İltihaplı yaralara için
Polygonaceae	<i>Polygonum bistorta</i> subsp. <i>carneum</i>		Meyve		0.0363	Gıda	
	<i>Polypodium vulgare</i>	Böbrek taşı otu	Yaprak	Dekoksiyon	0.036	Tıbbi	Böbrek taşı düşürmek için
	<i>Rumex crispus</i>	Bulga	Gövde	Dahilen	0.018	Süs	Süs bitkisi

Tablo 9 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Tür (Bilimsel Adı)	Yöresel adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Polygonaceae	<i>R. acetosella</i>	Kuzukulağı, cismat	Yaprak	Dahilen	0.072	Tıbbi	Demir eksikliği
	<i>Chenopodium foliosum</i>		Meyve	Dekoksiyon	0.181	Gıda-Tıbbi	Böbrek taşı düşürmede
	<i>Tilia dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i>	Ihlamur	Yaprak, çiçek	Dekoksiyon	0.963	Tıbbi	Soğuk algınlığı
	<i>Rhus coriaria</i>	Tirimli, sumak	Yaprak-meyve	Parçalama	0.781	Gıda-Tıbbi	Yaralara
Fabaceae	<i>Astragalus glycyphyllos</i>	Geven	Yaprakları - kökü	Dekoksiyon-Demleme-Parçalama	0.163	Tıbbi	Kalp damar Hastalığı, Basur, mayasıl (Hemoroit) ve hayvanlara kilo aldirmek için
Rosaceae	<i>Onobrychis transcaucasica</i>		Yaprak	Dekoksiyon	0.036	Tıbbi	Soğuk algınlığı
	<i>Crataegus monogyna</i>	Alıç	Meyve		0.254	Gıda	
	<i>C. orientalis</i>	Alıç, Gırgat, Töngel	Meyve	Dahilen	0.654	Gıda-Tıbbi	Kalp damar hastalığı
	<i>C. microphylla</i>	Alıç	meyve	Dahilen	0.254	Gıda	
	<i>Fragaria vesca</i>	Çilek, Yaban çileği, Jöle,	Meyve		0.981	Gıda	Reçeli yapılır
	<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i>	Elma	Meyve-Çiçek-yaprak	Dekoksiyon-Dahilen	0.672	Gıda-Tıbbi	Bronşit, Mide ağrısı, Ülser, Ateş düşürücü, Tansiyon, Boğaz ağrısı, Kolestrol, Şeker hastalığı, Kabızlık, Kanser, Zayıflama, Soğuk algınlığı
	<i>Mespilus germanica</i>	Muşmula	meyve		0.309	Gıda	Marmelatı yapılır
	<i>Prunus cerasifera</i>	Erik, Tamaşğı, Camcur, cancur, Sarol, Kaysefi	Meyve-Çiçek	Dekoksiyon	0.963	Gıda-Tıbbi	Bağırsak düzenleyici, Kabızlık, İdrar Söktürücü, Karın ağrısı)

Tablo 9 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Tür (Bilimsel Adı)	Yöresel adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Rosaceae	<i>P. spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	Erik, Tamasğı, Kaysefi	Meyve - çiçek	Dekoksiyon	0.927	Tıbbi	Kabızlık ve karın ağrıları
	<i>Pyrus communis</i> subsp. <i>caucasica</i>	Panta, armut	Meyve	Dekoksiyon	0.927	Gıda-Tıbbi	Kabızlık
	<i>P. elaeagnifolia</i>	Panta, armut	Meyve	Dekoksiyon	0.236	Gıda-Tıbbi	Kabızlık
	<i>Rosa canina</i>	Kuşburnu	Meyve- Kök	Dekoksiyon	0.981	Gıda-Tıbbi	Soğuk algınlığı
	<i>Rubus canescens</i>	Jöle	Meyve - Kök	Dekoksiyon	0.745	Gıda -Tıbbi	Basur, mayasıl (Hemorit), kansızlık, Demir eksikliği
	<i>R. canescens</i> var. <i>glabratus</i>	Böğürtlen, jöle	Meyve - Kök	Dekoksiyon	0.709	Gıda -Tıbbi	Basur, mayasıl (Hemorit), kansızlık, Demir eksikliği
	<i>R. caucasicus</i>	Böğürtlen, jöle	Meyve - Kök	Dekoksiyon	0.854	Gıda -Tıbbi	Basur, mayasıl (Hemorit), kansızlık, Demir eksikliği
	<i>R. idaeus</i>	Ahududu	Meyve - Kök	Dekoksiyon	0.672	Gıda -Tıbbi	Basur, mayasıl (Hemorit), kansızlık, Demir eksikliği
	<i>R. sanctus</i>	Böğürtlen, Jöle	Meyve	Dekoksiyon-Demleme	0.436	Gıda -Tıbbi	Mayasıl
	<i>Hedlundia armeniaca</i>	Yabani gırgat, Kırkat, Diş budak meyvesi	Meyve	Dekoksiyon	0.309	Gıda -Tıbbi	Böbrek taşı
	<i>Cydonia oblonga</i>	Ayva	Meyve	Dekoksiyon-Demleme	0.872	Gıda -Tıbbi	Kalp damar hastalığı ve soğuk algınlığı

Tablo 9 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Tür (Bilimsel Adı)	Yöresel adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Moraceae	<i>Morus alba</i>	Duta	Meyve-Yaprak	Pekmez-Dekoksiyon	0.982	Gıda -Tıbbi	Pekmez yapılır. Kan temizleyici, Kansızlık, Karaciğer hastalıkları, Soğuk algınlığı, Şeker Hastalığı ve Zayıflama
	<i>M. nigra</i>	Duta	Meyve-Yaprak	Pekmez-Dekoksiyon	0.981	Gıda -Tıbbi	Pekmez yapılır.Şeker Hastalığı, Kansızlık, Aft hastalığı, kanser ve Karaciğer hastalıklarında
	<i>M. rubra</i>	Duta	Meyve-Yaprak	Pekmez-Dekoksiyon	0.963	Gıda -Tıbbi	Pekmez yapılır.Şeker Hastalığı, Kansızlık, Aft hastalığı, kanser ve Karaciğer hastalıklarında
	<i>Ficus carica</i>	İncir	Meyve-Yaprak	Pekmez-Dahilen	0.018	Gıda- Tıbbi	Pekmez yapılır. Kansızlık, idrar söktürücü ve siğilleri giderici olarak
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i>	Cimcar, ısırgan	Yaprak-Tohum	Macun-Dahilen	0.872	Gıda- Tıbbi-Gübre	Astım, Kalp damar hastalıkları, Kanser, Romatizma ve Soğuk algınlığı, Bitki gübresi
Rhamnaceae	<i>Paliurus spina-christii</i>	Karadiken, diken	Çiçek-Yaprak	Dekoksiyon	0.509	Tıbbi	Soğuk algınlığı, Kalp damar, idrar yolları enfeksiyonu, kansızlık
	<i>Epilobium hirsutum</i>	Dağ çiçeği	Çiçek	Dekoksiyon	0.072	Tıbbi	Soğuk algınlığı
Lythraceae	<i>Punica granatum</i>	Nar	Çiçek-Meyve	Dekoksiyon-Dahilen	0.872	Gıda-Tıbbi	Bağırsak düzenleyici, Grip, İdrar söktürücü, Kalp damar, kansızlık, Mide ağrıları, Ülser, Ödem atıcı, Soğuk algınlığı, Şeker hastalığı, tansiyon
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	Meyve	Dekoksiyon	0.981	Gıda- Tıbbi	Soğuk algınlığı
Adoxaceae	<i>Sambucus ebulus</i>	Asli		Dahilen - lapa	0.109	Tıbbi	kanser ve Mantar

Tablo 9 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Tür (Bilimsel Adı)	Yöresel adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Caprifoliaceae	<i>Valeriana erotica</i>		Meyve		0.018	Gıda	Marmelattı yapılır
	<i>Eupatorium cannabinum</i>	Dağ çayı	Çiçek	Dekoksiyon	0.036	Tıbbi	Soğuk algınlığı
	<i>Cota tinctoria</i>	Papatya	Çiçek	Dekoksiyon	0.600	Tıbbi	Boğaz ağrısı, iltihap, idrar yolları enfeksiyonu, karın ağrısı, regl dönemi, ödem atıcı, soğuk algınlığı, şeker hastalığı, tansiyon
	<i>Tanacetum parthenium</i>	Beyaz papatya, papatya	Çiçek	Dekoksiyon	0.200	Tıbbi	Soğuk algınlığı
	<i>Taraxacum butleri</i>	Kara hindiba	Yaprak	Dekoksiyon	0.036	Tıbbi	Kalp damar Hastalığı
Ericaceae	<i>Rhododendron luteum</i>	Kumar, İyel	Çiçek	Macun	0.09	Tıbbi	Astım ve Akciğer Hastalığı
	<i>R. ponticum</i>	Mor gül, Kumar	Çiçek-Meyve	Macun	0.109	Tıbbi	Astım ve Akciğer Hastalığı
	<i>Vaccinium arctostaphylos</i>	Yaban mersini	Yaprak - Meyve		0.109	Gıda-Endüstriyel-Tıbbi	Şeker hastalığı, Meyveleri boya olarak kullanılır.
Ebenaceae	<i>Cyclamen coum</i>	Menekşe	Yaprak	Dekoksiyon	0.072	Tıbbi	Kısırlık
	<i>Diospyros lotus</i>	Jamas	Meyve	Dahilen	0.981	Gıda-Tıbbi	Kabızlık ve karın ağrısı, çiğ haliyle tüketilir.
	<i>D. kaki</i>	Japon hurması, Kara hurma, Melo hurması	Meyve	Dahilen	0.927	Gıda- Tıbbi	Kabızlık, Kansızlık ve kalp damar

Tablo 9 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Tür (Bilimsel Adı)	Yöresel adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Oleaceae	<i>Olea europae</i>	Zeytin	Meyve - çiçek- yaprak	Dekoksiyon- Dahilen	0.981	Gıda- Endüstriyel- Tıbbi	Kalp damar, Kabızlık, Şeker Hastalık, Cilt Hastalığı, Kırık çıkık, Romatizma, Şeker Hastalığı, Tansiyon, yanık yaralarına ve Sabun yapılır.
	<i>Ajuga chamaepithys.</i>		Yaprak	Parçalama	0.036	Tıbbi	Yaralara
	<i>Origanum rotundifolium</i>	Yuvarlak Mercan	Çiçek	Dahilen	0.727	Tıbbi	Burkulma, Romatizma, Soğuk algınlığı, Boğaz ağrıları
	<i>Satureja hortensis</i>	Köndar	Çiçek - Yaprak	Dekoksiyon	0.618	Tıbbi	Kanser ve soğuk algınlığı
	<i>Thymus praecox subsp. grossheimii</i>	Dağ kekiği	Yaprak	Dekoksiyon	0.563	Tıbbi	Soğuk algınlığı, Mide ağrıları ve Ülser hastalığı
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i>	Nane, simyo	Yaprak	Dekoksiyon	0.127	Tıbbi	Soğuk algınlığı Mide ağrısı ve ülser ve yemeklerde baharat olarak kullanılır.
Plantaginaceae	<i>Clinopodium serpyllifolium subsp. fruticosum</i>	Nişoş	Yaprak	Dekoksiyon- Dahilen	0.200	Gıda- Tıbbi	soğuk algınlığı ve Yemeklerde baharat olarak kullanılır.
	<i>Plantago major</i>	Damar otu	Yaprak	İnfüzyon- Dahilen	0.745	Tıbbi	İltihaplı yaralar, Tansiyon, İdrar yolları enfeksiyonları ve enfeksiyon hastalıkları0
Scrophulariaceae	<i>Digitalis ferruginea</i>		Tohum- Çiçek	Dekoksiyon	0.290	Tıbbi	Kalp damar Hastalığı ve Grip
	<i>Verbascum sp</i>		Yaprak- Çiçekleri	Dekoksiyon	0.018	Tıbbi	Vücuttaki ultraviyole zararlarından koruma
Santalaceae	<i>Viscum album</i>	Vitri	Yaprak	Dekoksiyon	0.109	Tıbbi	Hayvansal gıda ve Astım
Salicaceae	<i>Hypericum perforatum</i>	Kantaron	Çiçek	Dekoksiyon- Dahilen	0.581	Tıbbi	Ağrılı yerlere, Cilt hastalığı, Kanser, Bağışıklık sistemi, Enfeksiyon hastalıkları, Basur, mayasıl (hemoroit), mide ağrıları ve Ülser)

Tablo 9 (Devamı). Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı, UV değeri ve kullanım şekilleri

Familya	Tür (Bilimsel Adı)	Yöresel adı	Kullanılan Kısım	Hazırlama şekli	UV Değeri	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı
Juglandaceae	<i>Salix alba</i>	Söğüt	Yaprak-gövde	Dekoksiyon-Dahilen	0.090	Tıbbi	Bronşit ve Güneş çarpması
Fagaceae	<i>Juglans regia</i>	Ceviz	Yaprak-Meyve	Dekoksiyon-Dahilen	0.963	Gıda-Tıbbi	Baş ağrıları, Guatr, kalp damar, kolesterol, tansiyon, unutkanlık, soğuk algınlığı, zayıflama, tansiyon
Betulaceae	<i>Castanea sativa</i>	Kestane	Tohum - Çiçek	Dekoksiyon-Dahilen	0.890	Gıda-Tıbbi	Astım, Bronşit, Basur mayasıl (hemoroid), kalp damar hastalığı, soğuk algınlığı ve Balı yapılır.
Vitaceae	<i>Corylus avellana</i>	Fındık	Tohum	dahilen	0.090	Gıda- Tıbbi	Kolesterol
Smilacaceae	<i>Vitis vinifera</i>	Üzüm	Meyve-Yaprak	Pekmez-Dahilen	0.200	Gıda- Tıbbi	kansızlık, Demireksikliği ve idrar söktürücü
Amaryllidaceae	<i>Smilax excelsa</i>	Kuş üzümü	Meyve	Dahilen	0.018	Gıda	Gıda olarak tüketilir.
	<i>Allium scorodoprasum subsp. rotundum</i>	Deli pırasa	Meyve	Dahilen	0.036	Gıda	Gıda olarak tüketilir.

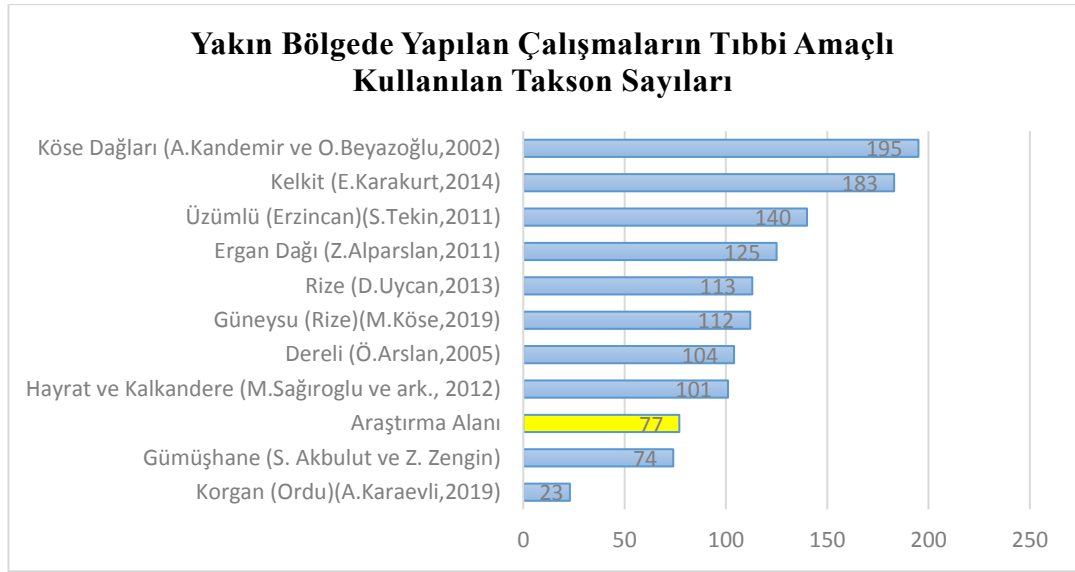
4 TARTIŞMA

Bu çalışma, 2020-2023 yılları arasında Artvin ili merkez ilçesine bağlı Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm olarak bilinen 3 köyde yaşayan halk tarafından tıbbi ve aromatik amaçla kullanılan bitki türlerinin yöresel isimleri, hazırlanması ve kullanımlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan arazi çalışmaları ve 55 kişiye uygulanan araştırma neticesinde toplamda 54 familya ait 122 cins bitki türünün fotoğrafları gösterilmiş ve sonucunda 26 familyaya ait 69 bitki türünün yöre halkı tarafından tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı ve bu fotoğraflardan hariç köy halkının kendilerinin kullanmış olduğu 8 familyaya ait 9 cins bitki türünü göstererek toplamda 30 familyaya ait 77 bitki türünün tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Artvin ilinde yayılış gösteren 2727 bitkiden 350 adedi tıbbi ve aromatik özelliktedir (Eminağaoğlu ve ark, 2015). Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm köylerinde tıbbi ve aromatik amaçlarla yararlanılan doğal bitki sayısı araştırmada gösterilenlere göre 77 olup, tamamı doğal bitki olduğu tespit edilmiştir.

Alanda; tıbbi ve aromatik olarak kullanılan 26 familyadan en çok takson içerenler Rosaceae (10 cins), Oleaceae (4 cins), Caprifoliaceae (5 cins), Polygonaceae (5 cins), Ericaceae (3 cins) olduğu görülmüştür.

Bu araştırma alanına yakın alanlarda yapılan benzer çalışmalarda tespit edilen tıbbi ve aromatik bitki sayısı karşılaştırıldığında; Köse dağlarında yapılan çalışma (195 takson) 1. sıradadır (Kandemir ve Beyazoğlu, 2002), bu çalışma (77 takson) 9. sıradadır (Şekil.7).

Şekil 7. Yakın bölgelerde yapılan çalışmalarda saptanan tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayıları

Araştırma alanında bulunan taksonların IUCN 2022 kategorilerine göre dağılımı belirlenmiş olup elde edilen veriler LC: 42, DD: 3, şeklinde olduğu görülmüştür (Tablo, 10).

Tablo 10. Araştırma alanında bulunan taksonların IUCN kategorileri (IUCN, 2021).

No	Türlerin Latince Adı	IUCN Kategorisi		No	Türlerin Latince Adı	IUCN Kategorisi	
		Avrupa	Dünya			Avrupa	Dünya
1	<i>Osmunda regalis</i> L.	LC	LC	18	<i>Solidago virgaurea</i> subsp. <i>alpestris</i>	LC	
2	<i>Asplenium scolopendrium</i> L.	LC		19	<i>Tussilago farfara</i> L.	LC	
3	<i>Equisetum arvense</i> L.	LC	LC	20	<i>Achillea millefolium</i> subsp. <i>millefolium</i>	LC	LC
4	<i>Berberis vulgaris</i> L.	LC	LC	21	<i>Tanacetum parthenium</i> (L.)	LC	
5	<i>Rumex crispus</i> L.	LC		22	<i>Cichorium intybus</i> L.	LC	
6	<i>Cotinus coggygia</i> Scop.	LC	LC	23	<i>Rhododendron luteum</i> Sweet.	LC	
7	<i>Rhus coriaria</i> L.	LC	LC	24	<i>Vaccinium arctostaphylos</i> L.	DD	

Tablo 10 (devamı). Araştırma alanında bulunan taksonların IUCN kategorileri (IUCN, 2021).

No	Türlerin	IUCN	Türlerin	No	IUCN Kategorisi		
	Latince Adı	Kategorisi			Latince Adı	Avrupa	Dünya
8	<i>Astragalus glycyphyllos</i> L.	LC		25	<i>Cyclamen coum</i> Mill.	LC	
9	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	LC		26	<i>Olea europaea</i> L.	DD	
10	<i>Fragaria vesca</i> L.	LC		27	<i>Satureja hortensis</i> L.	DD	
11	<i>Mespilus germanica</i> L.	LC	LC	28	<i>Veronica officinalis</i> L.	LC	
12	<i>Rosa canina</i> L.	LC		29	<i>Hypericum perforatum</i>	LC	
13	<i>Rubus idaeus</i> L.	LC		30	<i>Salix alba</i> L.	LC	LC
14	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	LC		31	<i>Juglans regia</i> L.	LC	LC
15	<i>Lythrum salicaria</i> L.	LC	LC	32	<i>Castanea sativa</i> Mill.	LC	LC
16	<i>Cornus mas</i> L.	LC	LC	33	<i>Betula pendula</i> Roth.	LC	LC
17	<i>Sambucus ebulus</i> L.	LC		34	<i>Allium rotundum</i> L.	LC	

Araştırmaya katılanların tıbbi bitki, Aromatik bitki ve şifalı bitki hakkındaki bilgileri ölçüldüğünde; %18,18'i tıbbi bitki ne demek olduğunu bildiğini, %81,82'sinin ise Tıbbi bitkini ne demek olduğunu bilmediğini, %23,64'nün aromatik bitkinin ne olduğunu, %73,36'sının ise aromatik bitkinin ne olduğunu bilmediğini ve katılımcıların %100'nün şifalı bitkini ne demek olduğunu bildiği görülmüştür.

Araştırmaya katılanların tıbbi ve aromatik bitkiler hakkında bilgi düzeylerini sorular sorulmuş ve buna göre %65,45'i tıbbi bitkiler hakkına kısmen bilgilerinin olduğunu, %18,18'i bilgilerinin olduğunu, %9,09'nun kesinlikle bilgilerinin olduğunu, %7,27'sinin ise kesinlikle bilgilerinin olmadığını söylemiştir. 2019 yılında Trabzon ilinde yapılan bir araştırma da ise %44'nün kısmen bilgisinin olduğunu, %30'nun bilgisinin olduğunu, %19'nun kesinlikle bilgi sahibi olduğunu, %6'sının bilgi sahibi olmadığını, %1'nin ise kesinlikle bilgi sahibi olmadığını görülmüştür (Tablo, 11).

Tablo 11. Araştırmaya katılanların tıbbi ve aromatik bitkiler hakkındaki bilgileri ve diğer çalışmalar ile benzerlik oranları

Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Hakkındaki Bilgileri	Araştırma Alanı	Trabzon İli (T. TAŞDEMİR, 2019)
	Kişi Sayısı Oran (%)	Kişi Sayısı Oran (%)
Kısmen katılıyorum	65,5	44
Katılıyorum	18,18	30
Kesinlikle katılıyorum	9,1	19
Kesinlikle katılmıyorum (bilgi sahibi değil)	7,27	7

Araştırmaya katılanlara tıbbi ve aromatik bitkilerin faydalı bulup bulmadıkları sorulduğunda %49,09'u kesinlikle faydalı bulduğunu, %36,36'sının faydalı bulduğunu, %14,15'nin ise kesinlikle faydalı bulmadığını söylemiştir. 2019 yılında Trabzon ilinde yapılan bir araştırma da ise %50'si faydalı, %34'ü kesinlikle faydalı, %13'ü kısmen faydalı bulduğunu, %2'si faydalı bulmadığını %1'i ise kesinlikle faydalı bulmadığını söylemiştir (Tablo, 12).

Tablo 12. Araştırmaya katılan katılımcıların tıbbi bitkileri faydalı bulma oran ve dağılımı

Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Faydalı Bulup Bulmadıkları	Araştırma Alanı	Trabzon İli (T.TAŞDEMİR, 2019)
	Kişi Sayısı Oran (%)	Kişi Sayısı Oran (%)
Kesinlikle Faydalı bulduğu	49,1	50
Katılıyorum	36,4	34
Kısmen katılıyorum	14	13
Katılmıyorum ve Kesinlikle katılmıyorum	0	3

Araştırmaya katılan katılımcılara tıbbi ve aromatik bitkileri toplarken bitkinin neye yaradığını bilip bilmedikleri sorulduğunda %72,73'ü kısmen bilgilerinin olduğunu, %14,55'in kesinlikle neye yaradığını bildiklerini, %9,09'un bitkinin neye yaradığını bildiğini ve %3,64'nün ise kesinlikle neye yaradığını bilmediği söylemiştir. Ayrıca araştırmaya katılanlara Tıbbi ve aromatik bitkiler hakkında topluma bilgi verilmesini ister misin sorusu sorulduğunda ise katılımcıların tamamının (%100) bilgi verilmesini istediği tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılar ile yapılan yüz yüze görüşmede en çok gösterilen Tıbbi ve aromatik bitkilerin %98'ni *Morus alba*, *Cornus mas*, *D. lotus*, *Fragaria vesca*, *Morus nigra*, *O. europaea* ve *Rosa canina* oluşturduğu sonucu çıkmıştır

Araştırmaya katılan katılımcılara tıbbi ve aromatik bitkiler hastalıklar için hangi bitkiler kullandıkları sorulduğunda %98 oranında *M. nigra*, %96 oranında *Tilia dasystyla* subsp. *caucasica*, %96 oranında *M. alba*, *Morus rubra*, %95 oranında *P. orientalis* ve %93 oranında *O. europaea* ve *D. lotus* olduğu görülmüştür.

Tıbbi ve aromatik bitkilerden tedavi amacıyla en çok yararlanılan hastalıkların; soğuk algınlığı, mide ağrısı/ülser, iltihap, bronşit, kolesterol/ tansiyon, kansızlık/ demir eksikliği, şeker hastalığı, kalp/ damar, kanser ve kabızlık olduğu tespit edilmiştir (Tablo, 13).

Tablo 13. Bilgilendirici Konsensüs Faktörü (FIC)

No	HASTALIKLAR	Toplam		
		Kişi Sayısı	Kullanılan Bitki sayısı	% (FIC)
1	Kolesterol	53	3	0,9615
2	İltihap	41	4	0,925
3	Bronşit	35	5	0,8824
4	Mide ağrısı, ülser	52	8	0,8627
5	Kanser	42	8	0,8293
6	Kansızlık	53	10	0,8269
7	Şeker Hastalığı	45	10	0,7955
8	Kabızlık	37	10	0,75
9	Kalp damar	47	13	0,7391
10	Soğuk algınlığı	54	22	0,6038

Araştırma sonucu tespit edilen hastalıklar 10 kategoride incelenmiştir. Yüksek FIC değerleri bitkilerin o kategori için daha fazla kullanıldığını, düşük FIC değerleri ise bitki kullanımının daha az olduğunu göstermektedir. FIC değerleri Kolestrol kategorisinde bitki kullanım oranının 0,96 değeriyle en yüksek olduğunu, en az değerin ise 0,6 ile soğuk algınlığı olduğunu göstermiştir (Tablo, 12).

Soğuk algınlığı hastalığı için en çok *T. dasystyla* subsp. *caucasica* (V. Engl.) Pigott, *Origanum rotundifolium* ve *R. canina* gelmektedir. Kansızlık hastalığı için *M. nigra* (Akdu), *M. alba* ve *M. rubra* gelmektedir. Kolestrol hastalığı için *Juglans regia*, *O. europaea* ve *Malus sylvestris* subsp. *orientalis* gelmektedir. Mide ağrıları ve ülser hastalığı için *P. orientalis* ve *M. sylvestris* subsp. *orientalis* gelmektedir. Bunun neden ise halkın eski yıllardan beri süre gelen büyüklerinden öğrendiklerini ve bu hastalıkları için kullandıklarını söylemişlerdir.

Araştırma sonucunda bitkinin hastalık için kullanım oranının fazla ya da az olduğunu gösteren FL değerleri hesaplanmış, hesaplanan FL değeri yüksek olan bitkinin kullanılan hastalık için kullanımın yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre; soğuk algınlığı için *T. dasystyla subsp. caucasica* (V. Engl.) Pigott (Fl=100), Mide ağrıları/ Ülser hastalığı için *P. orientalis* (Fl=100), İltihap için *Plantago major subsp. major* (Fl=100), Bronşit hastalığı için *Pinus sylvestris* var. *hamata* (Fl=100), Kolestrol/ Tansiyon Hastalığı için *J. regia* (Fl=98), Kansızlık/Demir eksikliği için *M. nigra* (Fl= 96), şeker hastalığı için *O. europaea* (Fl=88), kalp/ damar hastalığı için *O. europaea* (Fl=86), kanser hastalığı için *Urtica dioica* (Fl=72) ve Kabızlık rahatsızlığı için *O. europaea* (Fl=52) olduğu görülmüştür.

Bitkilerin dahilen kullanım şekli genellikle infüzyon ve dekoksiyon şeklinde iken haricen kullanılan bitkilerin lapa veya macun olarak kullanıldığı görülmüştür.

Araştırma alanındaki bitkilerin kullanılan kısımları her birini ayrı olarak incelediğimizde; %49’nu kök, %100’nü yaprak, %100’nü meyve, %100’nü çiçek, %62’sini tohum %89’nu gövde, %25’ni ise tüm bitkilerin oluşturduğu görülmüştür. %49 oranında kökü kullanımını incelediğimizde; en yüksek oranla %45’ni *R. caucasicus* ve %42 oranla *R. canescens* var. *canescens* olduğu görülmüştür. %100 oranında yaprak kullanımı incelediğimizde; %89 oranla *Urtica dioica* ve %76 oranında *P. sylvestris* var. *hamata* olduğu görülmüştür. %100 oranında meyve kullanımını incelediğimizde; %100 oranında *C. mas*, *J. regia* *M. nigra* ve %98 oranla *D. lotus*, *F. vesca* ve *M. rubra* olduğu görülmüştür. %100 oranla çiçek kullanımını incelediğimizde; %100 oranında *T. dasystyla subsp. caucasica* (V. Engl.) Pigott ve %73 oranında *O. rotundifolium* olduğu görülmüştür. %62 oranla tohum kullanımını incelediğimizde; %62 oranında *U. dioica* olduğu görülmüştür. %89 oranında gövde kullanımını incelediğimizde; %95 oranında *P. orientalis* olduğu görülmüştür. %25 oranında bitkin tüm kısımlarının kullanımı incelediğimizde; %25 oranında *Equisetum arvense* olduğu görülmüştür (Tablo 14).

Tablo 14. Tıbbi ve aromatik bitkinin kullanılan kısımların kaç defa söylendiği

Türlerin Latince Adı	Tıbbi Ve Aromatik Bitkinin Kullanılan Kısımların Kaç Defa Söylendiği								
	Kök	Yaprak	Meyve	Çiçek	Tohum	Gövde ve Reçine	Tüm Bitki	Kişi Sayısı	%
<i>Cota tinctoria</i> (L.) J.Gay	-	-	-	87	-	-	-	34	62
<i>Origanum rotundifolium</i>	-	-	-	46	-	-	-	40	73
<i>Tilia dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i> (V. Engl.) Pigott	-	-	-	57	-	-	-	55	100
<i>Picea orientalis</i>	-	-	-	-	-	63	-	52	95
<i>Equisetum arvense</i>	-	-	-	-	-	-	14	14	25
<i>Rubus canescens</i> var. <i>canescens</i>	23	-	-	-	-	-	-	23	42
<i>R. caucasicus</i>	25	-	-	-	-	-	-	25	45
<i>Cornus mas</i>	-	-	99	-	-	-	-	55	100
<i>Crataegus monogyna</i>	-	-	14	-	-	-	-	14	25
<i>Diospyros lotus</i>	-	-	108	-	-	-	-	54	98
<i>Fragaria vesca</i>	-	-	54	-	-	-	-	54	95
<i>Juglans regia</i>	-	-	106	-	-	-	-	55	100
<i>Morus alba</i>	-	-	60	-	-	-	-	55	100
<i>M. rubra</i>	-	-	59	-	-	-	-	54	98
<i>Prunus spinosa</i> , subsp. <i>dasyphylla</i>	-	-	82	-	-	-	-	52	95
<i>Rosa canina</i>	-	-	102	-	-	-	-	52	95
<i>Plantago major</i> subsp. <i>major</i>	-	57	-	-	-	-	-	42	76
<i>Satureja hortensis</i>	-	16	-	-	-	-	-	14	25

5 SONUÇ VE ÖNERİLER

Artvin ili merkez etnobotanik özelliğe sahip bitkiler bakımından zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahiptir. Bu bitkilerin öncelikle korumaya alınması, halk arasında bu bitkilerin ekonomik önemleri konusunda eğitimlerin yapılması önem arz etmektedir. Artvin il merkez ilçesine bağlı Oruçlu, Sarıbudak ve Ballüzüm Köylerinin tıbbi ve aromatik amaçla kullandıkları bitki türlerinin yöresel isimleri, hangi kısımlarının, nasıl ve ne kadar sürede ne zaman, hangi şekilde toplandığı, ne kadar sürede saklandıkları ve hangi bitkiler ile karışım yapılarak kullandıkları, gelir elde edip etmedikleri belirlenmiştir.

Ayrıca tıbbi bitkiler hakkına bilgileri, bitkilerin faydalı olup olmadığı, tıbbi ve aromatik bitkilerin toplarken neye yaradığı ve tıbbi ve aromatik bitkiler hakkına topluma bilgi verilip verilmemesi gerektiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Sonuçlara göre halkın büyük bir çoğunluğunun yaşlı kesim olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin ise; köylerin şehir merkezine yakın olması ve genç nüfusun okul veya işe gitmek için şehir merkezinde yaşamayı tercih ettikleri görülmüştür. Bu durum köyde yaşayan insanların azalmasına ve yöre halkın genç nüfusuna bilgilerini aktaramamasına sebep olacaktır. Çalışma alanında biyolojik çeşitlilik yönünden zenginliğini göz önünde bulundurduğumuzda; genç nüfusu artırmak için istihdam yaratmaya yönelik projeler yapılması gerekmektedir. Özellikle tıbbi ve aromatik bitkilerin ürüne dönüştürülmesi konusunda yapılacak projeler, çalışma alanında pazar olanağı sağlayacaktır.

Araştırma sonuçlarına baktığımızda nüfusun bir çoğunluğunun tıbbi ve aromatik terimlerinin ne olduğunu bilmedikleri halkın tamamın şifalı bitkiler olarak bildikleri görülmüştür. Yöre halklarının büyük bir çoğunluğunun tıbbi ve aromatik bitkiler hakkında kısmen bilgilerinin olduğu ve bitkilerin faydaları konusunda bilgili oldukları tespit edilmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitkilerin toplanmasında köy halklarının kısmen bilgilerinin olduğu ve tıbbi ve aromatik bitkiler hakkında kesinlikle bilgi verilmesi gerektiği görülmüştür.

Sonuçlardan anlaşılacağı üzere köy halkına tıbbi ve aromatik bitkiler hakkında seminerler ve tanıtıcı broşürlerin dağılması gerekmektedir. Bu şekilde bitkilerin belli bir ölçüde ve standartlarına göre kullanmalarını, tıbbi ve aromatik bitkilerin bilinçsiz ve kontrolsüz tüketilmesi sonucunda oluşabilecek zehirlenmelerin ve hatta ölümlerin önüne geçilmiş olacaktır. Bu sebeple yöredeki zehirli taksonlar tespiti yapılarak yöre halkının bilinçsizce kullanılmasının önüne geçilmiş olunacaktır. Ayrıca yöre halkına bitkilerin nasıl toplanması ve tüketilmesi gerektiği öğretilerek usulsüz kesim gibi faydalanmaların önüne geçerek, bitkilerin koruma- kullanma dengesini sağlayarak hem köylüye fayda sağlayacak hem de ormanlara zararı azalmış olacaktır. Aynı zamanda sürdürülebilir kullanım açısından önemli kazanımlar elde edilecektir.

EKLER

EK1.

Ek Şekil 1. Sarıbudak köyünde yaşayanlarla Araştırma yapılması

Ek Şekil 2. Oruçlu köyünde yaşayanlarla Araştırma yapılması

Ek Şekil 3. Ballüzüm köyünde yaşayanlarla Araştırma yapılması

Ek Şekil 4. Araştırma alanında toplanan *Viscum album* L. subsp. *album*

Ek Şekil 5. Araştırma alanında toplanan *Polypodium vulgare*

Ek Şekil 6. Araştırma alanında toplanan *Capparis sicula*

Ek Şekil 7. Araştırma alanında toplanan *Vitis vinifera*

Ek Şekil 8. Kızım Melis ALAGÖZ ile topladığımız bitkileri kuruturken

EK 2. Yerel Halk İle Yapılan Araştırma Anketi

DEĞERLİ KATILIMCI

Bu Araştırma Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi kapsamında “ Sarıbudak, Oruçlu ve Ballüzüm Köylerinin Halk İlacı olarak kullanılan Bitkilerin Belirlenmesi” araştırılması için düzenlenmiştir.

Kişiyeye özel hiçbir bilginin talep edilmediği bu çalışmada vereceğiniz cevaplar yalnızca bu çalışma kapsamında kullanılacak ve kesinlikle üçüncü şahıslar ya da kurumlarla paylaşılmayacaktır. İçten ve doğru olarak vereceğiniz cevaplarınız araştırmalarımızın güvenilirliği için son derece önemli olduğunu hatırlatır, çalışmalarımıza vereceğiniz katkılar için teşekkür ederiz.

Şeref ALAGÖZ

Artvin Çoruh Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi

									.../...../2021		
CİNSİYET		YAŞ		MEDENİ DURUMU		EĞİTİM DURUMU		MESLEK GRUBU		İKAMET SÜRESİ	
KADIN		18-30		BEKAR		İlkokul		Memur		1-5 yıl	
		31-40				Ortaokul		Emekli		6-10 yıl	
ERKEK		41-50		EVLİ		Lise		Ev hanımı		11-20 yıl	
		50> üzeri				Yüksekokul		Esnaf		21> üzeri	
						Üniversite		Çiftçi			
								Serbest Meslek			

1. Tıbbi ve Aromatik Bitki nedir biliyor musunuz? Cevabınız “evet” ise bir sonraki soruya geçiniz eğer cevabınız “ hayır” ise lütfen 3. Soruya geçiniz.

Evet () Hayır ()

EK 2. (Devamı) Yerel halk ile yapılan araştırma anketi

2. EK’te Fotoğrafları gösterilen Tıbbi Bitki olarak kullandığınız bitkiler hangileridir. ?

	BİTKİ ADI (LATİNCE)	YÖRESEL ADI
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

3. Tıbbi ve Aromatik Bitki nedir biliyor musunuz ? Cevabınız “ evet” ise bir sonraki soruya geçiniz eğer hayır ise lütfen 5. Soruya geçiniz.

Evet () Hayır ()

4. EK’te Fotoğrafları gösterilen Aromatik Bitki olarak kullandığınız bitkiler hangileridir ?

	BİTKİ ADI (LATİNCE)	YÖRESEL ADI
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

5. Şifalı Bitkiler nedir biliyor musunuz?

Evet () Hayır ()

EK 2. (Devamı) Yerel halk ile yapılan araştırma anketi

6. EK’teki gösterilen fotoğraflardan hangilerini şifalı bitki olarak kullandınız?

	BİTKİ ADI (LATİNCE)	YÖRESEL ADI
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

7. Aşağıdaki soruların size etki derecelerini X şeklinde işaretleyiniz?

	Kesinlik Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Tıbbi ve Aromatik bitkiler hakkında bilgim var				
Tıbbi ve Aromatik bitkilerin faydalı olduğunu düşünüyorum.				
Tıbbi ve Aromatik bitkileri toplarken bitkinin neye yaradığını biliyorum.				
Tıbbi ve Aromatik bitkilerin nasıl toplanması gerektiği ve ne işe yaradığı hakkında topluma bilgi verilmesini düşünüyorum.				

EK 2. (Devamı) Yerel halk ile yapılan araştırma anketi

8. Tıbbi, Aromatik ya da Şifalı Bitki olarak bildiğiniz bitkileri nasıl kullandığınız ile ilgili soruları cevaplayınız.

CEVAP:

Bitki Adı (Latince) :

Yöresel Adı:

Niçin Kullanıldığı:

KULLANILAN KISIM	Kök	Yaprak	Meyve	Çiçek	Gövde	Tohum	Hepsi
NASIL KULLANILIR	Çiğ haliyle	Kuru haliyle*	Kurutma şekliniz;	Güneşte	Gölgede	Makine ile	Diğer
TOPLANDIĞI ZAMAN DİLİMİ	Kış	İlkbahar	Yaz			Sonbahar	
KULLANDIĞI ZAMAN DİLİMİ	Kış	İlkbahar	Yaz			Sonbahar	
HAZIRLAMA ŞEKLİ	YAPILIŞI:						
TÜKETİM ŞEKLİ	Açıklayınız;						
KULLANIM SÜRESİ	1-3 gün	4-6 gün	1-3 Hafta	1 Ay	Ek olarak;		
MUHAFAZA ŞEKLİ	Açıkta	Cam Kavanoz	Poşet	Ambalajlı	Ek olarak		
MUHAFAZA ARALIĞI	1- 4 Ay	5-8 Ay	9-12 Ay	1 yıl üzeri	Diğer		
YAN ETKİ DURUMU	Açıklayınız;						
ÖĞRENME DURUMU	Büyüklerinden	Çevreden	Kitap/ Dergi	İnternet	Aktardan	Diğer (Belirtiniz	

EK 2. (Devamı) Yerel halk ile yapılan araştırma anketi

9. Size gösterilen Fotoğraflar arasında göstermediğimiz ve sizin Tıbbi ve Aromatik olarak kullandığınız bitki var mı var, ismini söyleyiniz ve bitkinin bulunduğu mevki neresidir. ?

BİTKİ ADI (LATİNCE)		YÖRESEL ADI	BULUNDUĞU MEVKİ
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

10. Sağlık sorunu yaşadığınız zaman önce Tıbbi ilaç mı yoksa doktorun verdiği ilacı mı kullanırsınız?

Tıbbi İlaç () Doktor ilacı ()

11. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden gelir elde ediyor musunuz? Cevabınız “Evet” ise bir sonraki soruya geçiniz eğer “Hayır” ise 12. Soruya geçiniz.

Evet () Hayır ()

EK 2. (Devamı) Yerel halk ile yapılan araştırma anketi

12. Gelir elde ettiğiniz Tıbbi ve Aromatik Bitkiler hangileridir. ?

	BİTKİ ADI (LATİNCE)	YÖRESEL ADI
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

13. İlinizde yetişen Tıbbi ve Aromatik Bitkilere bir talep olsa üretimini yapıp gelir elde eder miydiniz.?

Evet () Hayır ()

EK 3. Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 9. *Abies nordmanniana*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 10. *Achillea millefolium*.

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 11. *Ajuga chamaepithys*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 12. *A. orientalis*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 13. *Alcea hohenackeri*.

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 14. *Cota tinctoria* (L.) J.Gay
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 15. *Astragalus glycyphyllos*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 16. *Atropa belladonna*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 17. *Bellis perennis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Şekil 18. *Berberis vulgaris*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

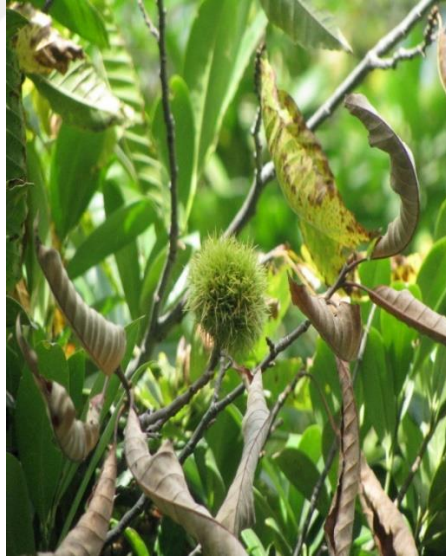
Ek Şekil 19. *Betula pendula*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 20. *Campanula latifolia*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 21. *Castanea sativa*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 22. *Valeriana erotica*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 23. *Cephalaria gigantea*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 24. *Allium rotundum* L.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 26. *Chelidonium majus. subsp. rotundum*
(L.) Stearn (Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 27. *Chenopodium albüm* L.

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 28. *C. foliosu*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 29. *Cichorium inthybus* L.

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 30. *Clematis vitalba*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 31. *Colchicum* Ek Şekil 32. *Cornus mas*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 33. *Cotinus coggygia*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 34. *Crataegus microphylla*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 35. *C. monogyna*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 36. *C. orientalis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 37. *Crocus vallicola*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 38. *Cyclamen coum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 39. *Dactylorhiza romana* subsp. *georgica*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 40. *Datisca cannabina*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 41. *Digitalis ferruginea*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 42. *Diospyros kaki*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 43. *D. lotus*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 44. *Echium italicum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 45. *E. canum* subsp.
angustifolium
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 46. *Epilobium hirsutum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 47. *Equisetum arvense*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 48. *Euphorbia myrsinites*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 49. *Eupatorium cannabinum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 50. *Fragaria vesca*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 51. *Galium verum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 53. *Gentiana septemfida*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 54. *Geranium psilostemon*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 55. *Xanthium strumarium*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 55. *Geranium rotundifolium*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 56. *Helleborus orientalis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 57. *Hyoscyamus niger*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 58. *Hypericum perforatum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 59. *Inula orientalis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 60. *Iris taochia*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 61. *Juglans regia*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

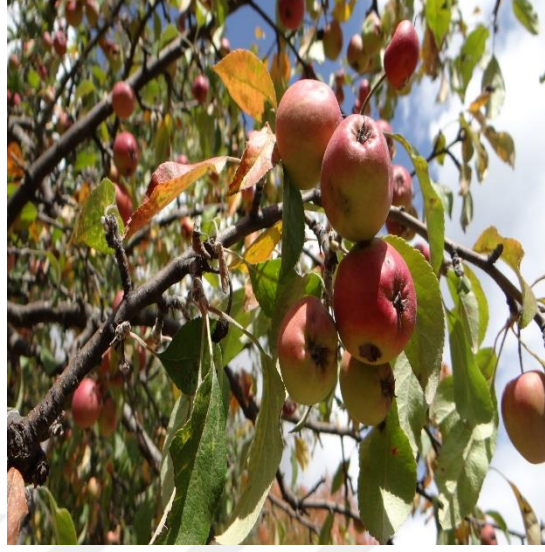

Ek Şekil 62. *Juniperus oxycedrus*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 63. *Lilium ponticum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 64. *Malus sylvestris* subsp.
orientalis var. *orientalis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 65. *Mentha longifolia*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 66. *Mespilus germanica*.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 67. *Morus alba*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 68. *M. nigra*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 69. *M. rubra*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 70. *Muscari*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 71. *Nepeta nuda*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 72. *Olea europaea*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 73. *Onobrychis transcaucasica*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 74. *Origanum rotundifolium* Boiss.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 73. *Osmunda regalis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 74 *Paliurus spina christii*.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 75. *Pedicularis caucasica*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 76. *Phytolacca americana*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 77. *Picea orientalis*
(Foto Ö. EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 78. *Pinus sylvestris* L. var. *hamata* Steven
(Foto Ö. EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 79. *Plantago major* subsp. *major*
(Foto Ö. EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 80. *Primula vulgaris* huds. subsp. *vulgaris*
(Foto Ö. EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

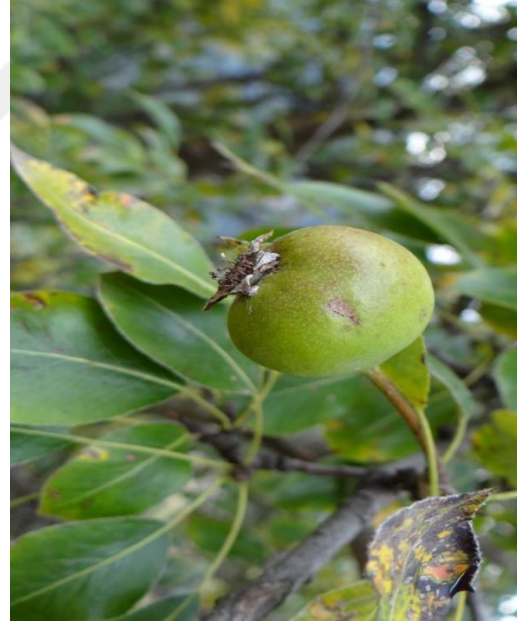
Ek Şekil 81. *Prunus cerasifera* Ehrh.
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 82. *P. spinosa* L. subsp. *dasyphylla*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 83. *Punica granatum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 84. *Pyrus communis* L. subsp. *caucasica*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 85. *P. elaeagnifolia* subsp. *elaeagnifolia* (Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 86. *Rhinanthus angustifolias* (Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 87. *Rhododendron luteum* (Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 88. *R. pontikum* (Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 89. *Rhus coriaria*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 90. *Rosa canina*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 91. *Rubus canescens* var. *glabratus*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 92. *Rumex alpinus*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 93. *Salix alba*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

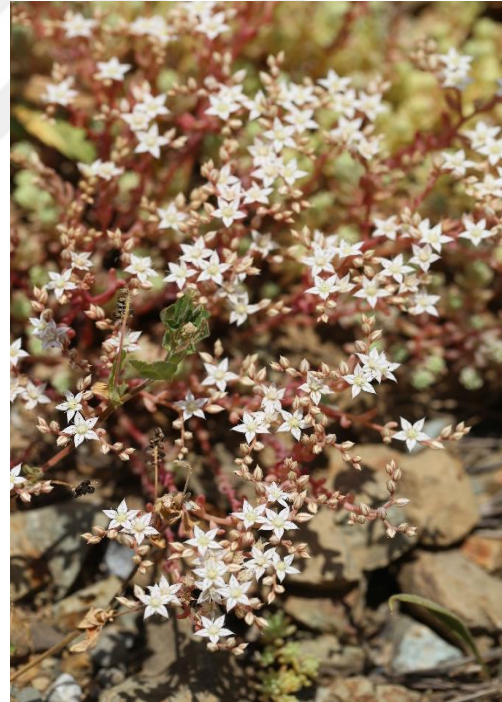
Şekil 94. *Satureja hortensis*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 95. *Scabiosa columbaria* subsp. *columbaria* var. *columbaria*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 96. *Sedum album*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 97. *Smilax excelsa*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 99. *Solidago virgaurea*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 100. *Sorbus aucuparia*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 101. *Stachys cretica*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 102. *Tanacetum parthenium*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 103. *Taraxacum butleri*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 104. *Teucrium chamaedrys* subsp. *trapezunticum*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 105. *Teucrium orientale*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 106. *Teucrium polium* Şekil 107. *Thymus Praecox Opiz Subsp. Grossheimii* (Ronniger) *Jalas var. grossheimii*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 108. *Tilia dasystyla subsp. caucasica* (V. Engl.) Pigott Şekil 109. *Tussilago farfara*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 110. *Urtica dioica* Şekil 111. *Vaccinium arctostaphylos*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 112. *Xeranthemum annuum*

Şekil 113. *Sambucus ebulus*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 114. *Polygonum bistorta* subsp. *carneum*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 115. *R. canescens*

var. canescens

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 116. *R. caucasica*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 117. *R. idaeus*

(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotografları

Ek Şekil 118. *R. caucasica*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 119. *Hedlundia armeniaca* (Hedl.) (Foto Ö,
Mezhenskyj (Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Ek Şekil 120. *E. parviflorum*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 121. *Scutellaria orientalis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 3. (Devamı) Araştırma Alanındaki Çalışma Fotoğrafları

Ek Şekil 122. *Lythrum salicaria*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 123. *Asplenium scolopendrium* L.
(URL-3)

Ek Şekil 124. *Arctium platlepis*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 125. *Cydonia oblonga*

Ek Şekil 126. *Viburnum orientale*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

Şekil 125. *Vinca major*
(Foto Ö, EMİNAĞAOĞLU)

EK 4. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onay Formu

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

TARİH :

OTURUM SAYISI :

YER :

KATILIMCILAR : Prof. Dr. Hüseyin PEKER

Prof. Dr. Murat KİBAR

Prof. Dr. Zafer ÖLMEZ

Prof. Dr. Ali ÜREN

Prof. Dr. Nuri YAVUZ

Prof. Dr. Enver TÖRE

Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU

Av. Elif IŞIK

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU ONAY FORMU	
Projenin Adı	Sarıbudak, Oruçlu ve Ballıüzüm Köylerinin Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkilerin Belirlenmesi
Projenin Niteliği	Araştırma çalışması, Yüksek Lisans Tezi
Proje Araştırmacıları	Prof.Dr Özgür EMİNAĞAOĞLU Yüksek Lisans Öğrencisi Şeref ALAGÇZ
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri	0506 399 96 12
Araştırmanın Amacı	Tıbbi Aromatik Bitki Potansiyelinin Tespiti
AraştırmaAdedi	1
AraştırmaSoru Sayısı	13
Araştırmanın Gerekçesi	Sarıbudak, Oruçlu ve Ballıüzüm Köylerinin çevresinde yetişen ve halk arasında farklı amaçlarla kullanılan bitkilerle yine araştırma sahasında yetişen özellikle tıbbi değeri olan ancak halk tarafında tanınmayan veya tanındığı halde kullanılmayan bitkiler ve bu köyde yayılış gösteren tıbbi aromatik bitkilerin, kullanım amaçları, kullanım süreleri ve yöresel adları tespit edilecektir. Artvin il sınırları içerisinde yapılan bu çalışmamızın bu konudaki yazına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

EK 4 Devamı. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onay Formu

Araştırmanın Yöntemi	Çalışmada verilerin elde edilmesinde Araştırmayöntemi kullanılacaktır. Anketlerin uygulanmasında ise, yüz yüze Araştırmatekniğinden yararlanılacaktır. Sarıbudak, Oruçlu ve Ballüzüm Köylerinin Halk İlacı olarak kullanılan Bitkilerin Belirlenmesi, halk arasında farklı amaçlarla kullanılan bitkilerle yine araştırma sahasında yetişen özellikle tıbbi değeri olan ancak halk tarafında tanınmayan veya tanındığı halde kullanılmayan bitkiler ve bu köyde yayılış gösteren tıbbi aromatik bitkilerin, kullanım amaçları, kullanım süreleri ve yöresel adları tespit edilecektir.
Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet	Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Artvin Çoruh Üniversitesi Etik Kurulu'nda etik uygunluk için onay talep edilmektedir. Araştırmaya katılacak katılımcılar ile görüşülerek çalışmanın amacı açıklanacak ve çalışmaya katılımda gönüllü olanların bilgilendirilmiş onamları alınacaktır.

Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Botaniği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sayın Şeref ALAGÖZ“ Sarıbudak, Oruçlu ve Ballüzüm Köylerinin Halk İlacı olarak kullanılan Bitkilerin Belirlenmesi”adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açıdan uygun bulunmuştur.

☐

Projenin etik açıdan geliştirilmesi gerekmektedir.

☐

Proje etik açıdan uygun bulunmamıştır.

☐

Prof. Dr. Hüseyin PEKER
Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Murat KİBAR
(ÜYE)

Prof. Dr. Zafer ÖLMEZ
(ÜYE)

Prof. Dr. Ali ÜREN
(ÜYE)

Prof. Dr. Enver TÖRE
(ÜYE)

Prof. Dr. Nuri YAVUZ
(ÜYE)

Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU
(ÜYE)

Av. Elif IŞIK
(RAPORTÖR)

EK 5. Anketlere Katılan Kişilerin Adres, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu ve Meslek Bilgileri

NO	KÖY ADI	CİNSİYET	YAŞ	MEDENİ DURUMU	EĞİTİM DURUMU	MESLEK
1	Ballüzüm	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Çiftçi
2	Ballüzüm	Erkek	50>	Evli	İlkokul	Emekli
3	Ballüzüm	Erkek	50>	Evli	İlkokul	Emekli
4	Ballüzüm	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Çiftçi
5	ballüzüm	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
6	ballüzüm	Kadın	50>	Evli	Lise	Emekli
7	Ballüzüm	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
8	Ballüzüm	Kadın	50>	Evli	Lise	Ev hanımı
9	Ballüzüm	Kadın	50>	Evli	Lise	Ev hanımı
10	Ballüzüm	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
11	Ballüzüm	Kadın	50>	Bekâr	Lise	Ev hanımı
12	Ballüzüm	Kadın	50>	Bekâr	Lise	Ev hanımı
13	Ballüzüm	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
14	Ballüzüm	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Çiftçi
15	Ballüzüm	Erkek	50>	Evli	İlkokul	Çiftçi
16	Oruçlu	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
17	Oruçlu	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
18	Oruçlu	Erkek	50>	Evli	Üniversite	Emekli
19	Oruçlu	Kadın	50>	Evli	Üniversite	Emekli
20	Oruçlu	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
21	Oruçlu	Erkek	50>	Evli	Üniversite	Emekli
22	Oruçlu	Kadın	50>	Evli	Lise	Ev hanımı
23	Oruçlu	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
24	Oruçlu	Erkek	50>	Evli	Ortaokul	Emekli
25	Oruçlu	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
26	Oruçlu	Erkek	50>	Evli	Ortaokul	Emekli
27	Oruçlu	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
28	Oruçlu	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
29	Oruçlu	Erkek	50 >	Evli	Lise	Emekli
30	Oruçlu	Erkek	31-40	Bekâr	Yüksekokul	Serbest
31	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
32	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Ortaokul	Emekli
33	sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
34	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
35	sarıbudak	Erkek	31-40	Bekâr	Lise	Çiftçi
36	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
37	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
38	Sarıbudak	Kadın	41-50	Evli	Ortaokul	Ev hanımı
39	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
40	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
41	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
42	Sarıbudak	Kadın	41-50	Evli	Ortaokul	Ev hanımı

43	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
44	Sarıbudak	Kadın	41-50	Evli	İlkokul	Ev hanımı
45	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	İlkokul	Emekli
46	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	Ev hanımı
47	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
48	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
49	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	evhanımı
50	Sarıbudak	Kadın	50>	Evli	İlkokul	evhanımı
52	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Lise	Emekli
53	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Yüksekolul	Emekli
54	Sarıbudak	Erkek	50>	Evli	Yüksekolul	Emekli
55	Sarıbudak	Erkek	41-50	Evli	İlkokul	Çiftçi

EK 6. Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dilimi	Kullanıldığı Zaman Dilimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Abies nordmanniana</i>	Ak Gökmar	Çiğ		İlkbahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	İçilir	1-6 hafta	poşette-cam kavanoz	1 yıl üzeri	-	Büyüklerden
<i>Ajuga chamaepithys</i>	Acıgıcı	Çiğ		İlkbahar-Yaz	İlkbahar-Yaz	Sürülür	1-3 gün	açıkta	1-4 ay	-	Büyüklerden
<i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i>	Deli pırasa	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1-3 gün	açıkta	9-12 ay	+, -	Büyüklerinden
<i>Cota tinctoria</i>	boyacı papatyası	Çiğ - Kuru Haliyle	gölgede	İlkbahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	İçilir	1-3 hafta	Cam kavanoz-poşette	9-12 ay	-	Büyüklerinden
<i>Asplenium scolopendrium</i>	Geyikdili	Çiğ		İlkbahar - yaz	İlkbahar - Yaz	İçilir	1-3 gün	açıkta	1-4 ay	-	Büyüklerinden
<i>Astragalus glycyphyllos</i>	dev given	Çiğ		İlkbahar	İlkbahar-Yaz	Sürülür	4-6 gün	açıkta	1-4 ay	-, +	Büyüklerden
<i>Berberis vulgaris</i>	Kızılkaramük	Kuru Haliyle	gölgede	Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Sürülür - Yenilir	4-6 gün	Poşet	1 yıl üzeri	-	Büyüklerden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dili	Kullanıldığı Zaman Dili	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Castanea sativa</i>	Kestane	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar	İlkbahar- Yaz- Sonbahar - Kış	Yenilir -İçilir	1 Ay- Yaz- Kış	Açıkta- Cmaa Kavanoz	9-12 Ay	-,+	Büyüklerinden
<i>Valeriana erotica</i>	Mahmuzçi çeği	Çiğ		Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir	Yaz-Kış	Cam Kavanoz	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde
<i>Chelidonium majus</i>	Kırlangıçotu	Çiğ		İlkbahar- Yaz	İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Sürülür	1-3 Gün	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerden
<i>Chenopodium foliosum</i>	Cülek	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir -İçilir	1-3 Gün	Açıkta- Cam Kavanoz	9-12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Cornus mas</i>	Kızılcık	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar - Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir - İçilir	1-3 Hafta- Yaz-Kış	Cam Kavanoz- Açıkta - Poşette	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Crataegus microphylla</i>	Kocakarı Armudu	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1-3 Gün	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Crataegus monogyna</i>	Yemişen	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1-3 Gün	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Crataegus orientalis</i>	Alıç	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1-3 Gün- Yaz Kış	Açıkta- Cam Kavanoz	1-4 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Cyclamen coum</i>	Yersomun u	Çiğ		Yaz	Yaz- Sonbahar	İçilir	1-3 Hafta	Cam Kavanoz	9-12 Ay	-	Büyüklerden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Diliimi	Kullanıldığı Zaman Diliimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Cydonia oblonga</i>	Ayva	Çiğ- Kuru Haliyle	Güneşte	Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir - İçilir	1-3 Hafta Yaz- Kış	Cam Kavanoz- Açıkta- Poşette	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinden
<i>Digitalis ferruginea</i>	Arıkovanı	Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar- Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir - İçilir	1-3 Gün	Cam Kavanoz	9-12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Diospyros kaki</i>	Trabzon Hurması	Çiğ- Kuru Haliyle	Güneşte	Yaz- Sonbahar -Kış	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir	1 Ay - Yaz- Kış	Cam Kavanoz	1 Yıl Üzeri	-,+	Büyüklerden
<i>Diospyros lotus</i>	hırnık	Çiğ- Kuru Haliyle	Güneşte	Sonbahar -Kış	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir	1 Ay	Açıkta- Cam Kavanoz	9-12 Ay	-	Büyüklerden
<i>Epilobium hirsutum</i>	Hasanhüseyin çiçeği	Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar- Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	İçilir	Yaz - Kış	Poşet	9-12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Equisetum arvense</i>	At kuyruğu	Çiğ- Kuru Haliyle	Güneşte	İlkbahar- Yaz	Yaz	İçilir	1 Ay	Açıkta- Poşette	1-4 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Eupatorium cannabinum</i>	koyuntırpağı	Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar- Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar					-	Büyüklerden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dili	Kullanıldığı Zaman Dili	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Fragaria vesca</i>	Dağ çileği	Çiğ		İlkbahar-Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Yenilir	1-3 Gün Yaz-Kış	Cam Kavanoz-Açıkta	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde
<i>Helleborus orientalis</i>	çöpleme	Çiğ		İlkbahar-Yaz	İlkbahar-Yaz	Sürülür	1-3 Gün	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerden
<i>Hypericum perforatum</i>	Kantaron	Çiğ-Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar-Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Sürülür - İçilir	4-6 Gün	Cam Kavanoz-Poşette	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinden-İnternette
<i>Juglans regia</i>	Ceviz	Çiğ - Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar-Kış	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Yenilir - İçilir	Yaz-Kış	Poşet-Açıkta	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden-Aktar-Çevreden
<i>Juniperus oxycedrus</i>	Katran Ardıcı	Çiğ-Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz-Sonbahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	İçilir-Yenilir	4-6 Gün-1-3 Hafta	Poşette	9-12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i>	Yaban Elması	Çiğ-Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz-İlkbahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Yenilir - İçilir	Yaz- Kış 1-3 Gün	Cam Kavanoz-Açıkta-Poşette	1 Yıl Üzeri	-,+	Büyüklerinde Çevreden İnternet, Aktar
<i>Mentha longifolia</i>	pünk	Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	İçilir	1-3 Hafta	Poşete	9-12 Ay	-	Büyüklerinden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dilimi	Kullanıldığı Zaman Dilimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Mespilus germanica</i>	Muşmula	Çiğ		Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir	Yaz-Kış 1-3 Gün	Cam Kavanoz- Açıkta	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde
<i>Morus alba</i>	Ak dut	Çiğ		Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir	Yaz- Kış ,1-3 Gün	Cam Kavanoz Açıkta	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden- Çevreden
<i>Morus nigra</i>	Kara dut	Çiğ		Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	Yaz- Kış	Cam Kavanoz	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden- Çevreden
<i>Morus rubra</i>	Mor dut	Çiğ		Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir	1-3 Gün Yaz- Kış	Cam Kavanoz- Açıkta	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden- Çevreden
<i>Olea europae</i>	Zeytin	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir- Sürülür	Yaz Kış- 1-3 Hafta	Cam Kavanoz- Açıkta- Poşette	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinden - İnternette
<i>Onobrychis transcaucasica</i>	Kaf Korungası	Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	İçilir	1-3 Gün	Poşette	9-12 Ay	--	Büyüklerden
<i>Origanum rotundifolium</i>	Yuvarlak mercan	Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar - Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	İçilir	Yaz Kış- 1-3 Hafta, 4- 6 Gün	Poşette	9-12 Ay	-	Büyüklerinden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman / Zaman Dilimi	Kullanıldığı Zaman / Zaman Dilimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Paliurus spina-christii</i>	Karaçalı	Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar - Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	İçilir	Yaz Kış, 1-3 Gün, 4-6 Gün	Poşette	9-12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Picea orientalis</i>	Ladin	Çiğ		Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- Sürülür	1-3 Gün -4-6 Gün, Yaz Kış	Poşet	1-4 Ay, 9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Pinus sylvestris</i> var. <i>hamata</i>	Sarıçam	Çiğ		İlkbahar	İlkbahar- Yaz	İçilir- Sürülür	1-3 Hafta	Poşette- Cam Kavanoz	1-4 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	İnternette- Büyüklerden
<i>Plantago major</i>	sinirotu	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Sürülür- İçilir	1-3 Gün, 4-6 Gün	Poşette- Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Polygonum bistorta</i> subsp. <i>carneum</i>	Dağlahana sı	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1 Ay	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerden
<i>Prunus divaricata</i>	Yunus Eriği	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	1-3 Gün, 4-6 Gün Yaz- Kış	Poşet- Açıkta- Cam Kavanoz	1-4 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde
<i>Prunus spinosa</i>	Çakal Eriği	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	1-3 Gün, 4-6 Gün Yaz- Kış	Cam Kavanoz, Poşette, Açıkta	1- Ay, 9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dilimi	Kullanıldığı Zaman Dilimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Punica granatum</i>	Nar	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	Yaz- Kış, 1-3 Hafta, 4-6 Gün	Cam Kavanoz- Açıkta- Poşette	1-4 Ay, 9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde
<i>Pyrus communis</i> subsp. <i>caucasica</i>	Armut	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	Yaz- Kış, 1-3 Gün	Cam Kavanoz- Poşette- Açıkta	1-4 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde
<i>Pyrus elaeagnifolia</i>	ahlat	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	İçilir- Yenilir	1-3 Gün	Poşette- Açıkta	9-12 Ay- 1-4 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Rhododendron ponticum</i>	Morçişekli orman gülü	Çiğ		Sonbahar	Sonbahar	Yenilir	1-3 Gün	Açıkta	1-5 Gün	-, +	Büyüklerinden
<i>R. luteum</i>	Sarı çiçekli ormangülü	Çiğ		İlkbahar	İlkbahar- Yaz- Sonbahar- Kış	Yenilir.	1-3 Hafta	Cam Kavanoz	9-12 Ay	-, +	Büyüklerden
<i>Rhus coriaria</i>	Sumak	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- Sürülür	1-3 Gün, Yaz- Kış	Açıkta- Poşetler	9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Rosa canina</i>	Kuş burnu	Çiğ- Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	1-3 Gün, 4-6 Gün Yaz- Kış	Cam Kavanoz, Açıkta, Poşette	9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinde- İnternette
<i>Rumex crispus</i>	Labada	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1-3 Gün	Açıkta	1-3 Gün	-	Büyüklerden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dilimi	Kullanıldığı Zaman Dilimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Rubus sanctus</i>	böğürtlen	Çiğ		Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir.	Yaz-Kış	Cam Kavanoz	9-12 Ay	-	Büyüklerden
<i>Rubus canescens</i>		Çiğ		Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	1-3 Hafta- 1 Ay- Yaz- Kış	Cam Kavanoz- Açıkta	1-4 Ay 9- 12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinden
<i>Rubus canescens</i> var. <i>glabratus</i>	Çoban kösteği	Çiğ		Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	1-3 Hafta- 1 Ay- Yaz- Kış	Cam Kavanoz- Açıkta	1-4 Ay 9- 12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>R. caucasicus</i>	Zarif böğürtlen	Çiğ		Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	1-3 Hafta- 1 Ay- Yaz- Kış	Cam Kavanoz- Açıkta	1-4 Ay 9- 12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>R. idaeus</i>	Ahududu	Çiğ		Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir	1-3 Hafta, Yaz-Kış	Cam Kavanoz	9-12 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Sambucus ebulus</i>	Mürver otu	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1-3 Gün	Açıkta	1-4 Ay	+	Büyüklerinden
<i>Salix alba</i>	Ak söğüt	Çiğ		Yaz	Yaz	Sürülür - İçilir	1-3 Gün, 1 Ay	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerinden
<i>Satureja hortensis</i>	çibriska	Kuru Haliyle	Gölged e	Yaz- Sonbahar	Kış- İlkbahar- Yaz- Sonbahar	Yenilir- İçilir	Yaz- Kış, 1-3 Gün	Cam Kavanoz- Poşette	9-12 Ay	-	Büyüklerden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dilimi	Kullanıldığı Zaman Dilimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Smilax excelsa</i>	Dikenucu	Çiğ		Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Yenilir	Yaz-Kış	Cam Kavanoz	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Sorbus caucasica</i>	Dilburan	Çiğ-Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Yenilir-İçilir	1-3 Gün, 1 Ay	Açıkta-Poşette	1-4 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerinden
<i>Tanacetum partheritum</i>	Yayla pireotu	Kuru Haliyle	Gölgede	İlkbahar	Kış-İlkbahar-Yaz- Sonbahar	İçilir	Yaz-Kış	Poşette	9-12 Ay	+	Büyüklerden
<i>Taraxacum buttleri</i>	Karahindiba	Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar	Kış-İlkbahar-Yaz- Sonbahar	İçilir	1-3 Gün	Poşette	9-12 Ay	+	Çevreden
<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>grossheimii</i>	Yayla kekiği	Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz-Sonbahar	Kış-İlkbahar-Yaz- Sonbahar	Yenilir-İçilir	4-6 Gün Yaz-Kış	Cam Kavanoz - Poşette	9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Tilia dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i>	felamur	Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar - İlkbahar	Kış-İlkbahar-Yaz- Sonbahar	İçilir	4-6 Gün	Poşet	9-12 Ay 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Urtica dioica</i>	ısırgan	Çiğ-Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz-Sonbahar - İlk Bahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Yenilir-İçilir	1-3 Gün, 4-6 Gün 1 Hafta 1 Ay	Poşet-Cam Kavanoz - Açıkta	1-3 Gün, 4-6 Gün 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden İnternet
<i>Vaccinium arctostaphylos</i>	likarpa	Çiğ-Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz	Yaz	Yenilir-İçilir	1-3 Gün, 1-3 Hafta-Yaz Kış	Açıkta-Poşette	9-12 Ay	-	Büyüklerden-Kursta
<i>Capparis sicula</i>	yılan kabağı	Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	İçilir	4-6 Gün	Açıkta	9-12 Ay	-	Büyüklerden

EK 6. (Devamı) Tıbbi Aromatik Bitkilerin Halktan Edinilen Kullanım Bilgileri

Tür ismi	Türkçe Adı	Nasıl Kullanılır	Nasıl Kurutulur	Toplandığı Zaman Dilimi	Kullanıldığı Zaman Dilimi	Tüketim Şekli	Kullanım Süresi	Muhafaza Şekli	Muhafaza Aralığı	Yan Etki Durumu	Öğrenme Durumu
<i>Corylus avellana</i>	findık	Çiğ-Kuru Haliyle	Güneşte	Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	Yenilir	1-3 Hafta-Yaz Kış	Açıkta	9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Ficus carica</i>	incir	Çiğ		Yaz	Yaz	Yenilir	1 Ay	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerden
<i>Micromeria fruticosa</i>	nişoş	Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	İçilir	1-3 Gün	Poşet	1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden
<i>Polypodium vulgare</i>	böbrek taşı otu	Kuru Haliyle	Gölgede	Sonbahar	Kış-İlkbahar-Yaz-Sonbahar	İçilir	4-6 Gün	Cam Kavanoz	1-4 Ay	-,+	Büyüklerden
<i>Rumex acetosella</i>	cismat	Çiğ		Yaz	Yaz-Sonbahar	Yenilir	4-6 Gün	Açıkta	1-4 Ay	-	Büyüklerden
<i>Verbascum sp</i>		Kuru Haliyle	Gölgede	Yaz-Sonbahar	Yaz-Sonbahar	İçilir	1-3 Gün	Poşette	9-12 Ay	-,+	Büyüklerden
<i>Viscum album</i>	ökse otu	Kuru Haliyle	Gölge	Sonbahar - İlkba-Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz- Sonbahar	İçilir	1-3 Gün	Poşette	9-12 Ay	+	Büyüklerden-Çevreden
<i>Vitis vinifera</i>	üzüm	Çiğ		Yaz	Kış-İlkbahar-Yaz- Sonbahar	Yenilir-İçilir	1 Ay	Cam Kavanoz	9-12 Ay, 1 Yıl Üzeri	-	Büyüklerden

KAYNAKLAR

- Akbulut, S., & Zengin, Z. (2023). Ethnobotanical survey of wild plants used in Gümüşhane province (Turkey). *Boletín Latinoamericano y del Caribe de Plantas Medicinales y Aromáticas*, 22(2).
- Alpaslan, Z. (2012). Ergen dağı (Erzincan)'nın etnobotanik özellikleri (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Arasan, Ş. (2022). Kozak Yaylası (Bergama) ve çevresinde etnobotanik araştırmalar, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Arslan, Ö. (2005). Dereli (Giresun) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Atık, Ö., (2022). Zile (Tokat) yöresinde etnobotanik bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi, Amasya.
- Bak, F. E., & Çıfci, K. (2022). Artvin'in Merkez Köylerindeki Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 23(2), 50-62.
- Bak, F. E., & Çıfci, K. (2020). Artvin'in Merkez Köylerinde Bazı Tıbbi Bitkilerin Yöresel Kullanımları. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 21(2), 318-329.
- Baytop, T. (1994). Türkçe bitki adları sözlüğü. Atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu-Türk dil kurumu yayınları, 578.
- Bellikci, Koyu, E. (2020). Türkiye'nin etnobotanik veritabanı.
- Catalogue of Life Checklist (Version 2022-02-18). Catalogue of Life. <https://doi.org/10.48580/dfp4>. Downloaded on 2 March 2022.
- Culu, A., (2021). Erdemli (Mersin) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- CITES (2022). Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. <https://www.cites.org/eng/app/appendices.php>. Downloaded on 2 March 2023.
- Davis, P. H. (1965-1988). Flora of Turkey. Flora of Turkey. 1-10 volumes
- Ekim, T., Terzioğlu, S., Eminağaoğlu Ö, Coşkunçelebi K (2014). Turkey. In: J. Solomon, T. Schulkina & G.E. Schatz (editors), Red List of the Endemic Plants of Caucasus: Armenia, Azerbaijan, Georgia, Iran, Russia, and Turkey. Monographs in Systematic Botany from the Missouri Botanical Garden (MSB), 125. Saint Louis: Missouri Botanical Garden Press.

- Eminağaoğlu, Ö. (2005). Şavşat (Artvin) Yöresinin Tıbbi ve Ekonomik Bitkileri. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 55(1), 87-111.
- Eminağaoğlu, Ö. (Ed.) (2015). Artvin'in Doğal Bitkileri (Native Plants of Artvin), İstanbul: Promat, 456p. ISBN:978-605-030- 854-9 (in Turkish).
- Friedman, J., Yaniv, Z., Dafni, A., Palewitch, D. (1986). A preliminary classification of the healing potential of medicinal plants, based on a rational analysis of an ethnopharmacological field survey among Bedouins in the Negev desert, *Israel. Journal of Ethnopharmacology*, 16, 275–287.
- Fransworth, N.R. (1990). The Role of Entnopharmacology in Drug Development. In: Proceeding of CIBA Foundation Symposium on Bioactive Compound from Plants, vol.154. WileyandSons, pp. 2-21.
- Gül, V., & Dinler, B. S. (2016). Some medical and aromatic plants growing naturally in Kumru Region (Ordu). *Ziraat Fakültesi Dergisi-Süleyman Demirel Üniversitesi*, 11(1), 146-156.
- Güner, A., Aslan S., Ekim T., Vural M. ve Babaç M.T. (edlr.), (2012). Türliye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırma Derneği Yayını, İstanbul.
- IPNI (2022). International Plant Names Index. Published on the Internet. <https://www.ipni.org>. The Royal Botanic Gardens, Kew, Harvard University Herbaria & Libraries and Australian National Botanic Gardens. Downloaded on 20 February 2023
- IUCN (2021). The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2022-3. <http://www.iucnredlist.org>. Erişim tarihi: 20 Ocak 2023.
- Kandemir, A., & Beyazoğlu, O. (2002). Köse dağları'nın (Gümüşhane) tıbbi ve ekonomik bitkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 108-118.,
- Karaköse, M, Akbulut S, Özkan ZC (2019). Ethnobotanical study of medicinal plants in Torul District, Turkey. *Bangladesh Journal of Plant Taxonomy* 26 (1): 29-37. doi: 10.3329/bjpt.v26i1.41914
- Karakurt, E. (2014). Kelkit (Gümüşhane) ilçesinin etnobotanik özellikleri (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Kolit, D., (2022). Sille (Selçuklu/Konya) ve çevresinin etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Köse, M. (2019). Güneysu (Rize) ilçesinin etnobotanik özellikleri (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).

- MGM (2021). Meteoroloji 12. Bölge Müdürlüğü 1965-2021 Yılları Arası Artvin Merkez İklim Verileri. <https://www.mgm.gov.tr> Erişim tarihi: 2 Aralık 2022.
- Öz, C., (2022). Akçakale ve Harran (Şanlıurfa) ilçelerinin etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Özçelik, H. ve Balabanlı, C., (2005). Burdur İlinin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri, I. Burdur Sempozyumu, Burdur.
- Öztürk, Z., (2022). Maçka (Trabzon) ilçesinde yetişen bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri ve peyzaj değerleri, Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin.
- Palaşoğlu, B., and Eminağaoğlu, Ö. (2022). Folk medicines of Beşpare villages (Artvin-Turkey). *Turkish Journal of Biodiversity*, 5(1), 1-16.
- Principe, P.P. (1991). Valuing the Biodiversity of Medicinal Plants. In: Akerele, O., Heywood, V., Synge, H. (eds), *Conservation of medicinal plants*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, pp. 79-124.
- Sağiroğlu, M., Arslantürk, A., Akdemir, Z. K., & Turna, M. (2012). An ethnobotanical survey from Hayrat Trabzon and Kalkandere rize/Turkey. *Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma*, 5(1), 31-42.
- Saraç, D. U., Özkan, Z. C., & Akbulut, S. (2013). Ethnobotanic features of Rize/Turkey province. *Biological Diversity and Conservation*, 6(3), 57-66.
- Şahin, S., (2022). Yozgat ili ve bazı ilçelerinin etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat.
- Şen, G., Akbulut, S., & Karaköse, M. (2022). Ethnopharmacological study of medicinal plants in Kastamonu province (Türkiye). *Open Chemistry*, 20(1), 873-911.
- Tekin, S. (2011). Üzümlü (Erzincan) ilçesinin etnobotanik özellikleri (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- URL-1 [http://www.artvinedair.com/2018/01/artvin-merkez-sarı budak-koyu.html?m=1](http://www.artvinedair.com/2018/01/artvin-merkez-sarı-budak-koyu.html?m=1) (01/01/2023 13.16)
- URL-2 <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Ball%C4%B1%C3%BCz%C3%BCm> 04/01/2023 saat:20.00
- URL-3. <https://shop.barnsdalegardens.co.uk/products/asplenium-scolopendrium-undulatum-group> Erişim tarihi: 11.10.2022.
- Uycan, D. (2013). Rize ili etnobotanik özellikleri, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Zafer Cemal Özkan) Trabzon).

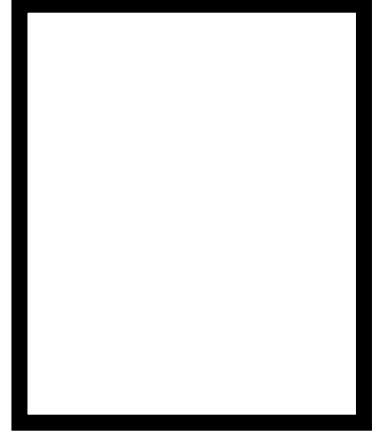
- Uzun, D. (2015). Tekmezar Dağı (Sarılıbudak Köyü, Artvin) ve çevresinin florası (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Volkan, G., & Dinler, B. S. (2016). Kumru (Ordu) Yöresinde Doğal Olarak Yetişen Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 146-156.
- Yılmaz, M., (2022). Tillo (Siirt) ve çevresi etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi, Siirt.
- Yüksek, T., & Ölmez, Z. (2002). Artvin yöresinin iklim, toprak yapısı, orman alanları, ağaç serveti ve ormancılık çalışmalarıyla ilgili genel bir değerlendirme. *Kafkas Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi I* (50-62).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ALAGÖZ Şeref
Uyruğu :
Doğum tarihi ve yeri :
Medeni hali :
Yabancı Dili :
Telefon :
Faks :
e-posta :

Eğitim

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet Tarihi

Lisans Orman Mühendisliği 2008
Lise Gaziantep Atatürk Lisesi 2001